سيد قطب

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

20

Naslov originala
SAYYID QUṬB
FĪ ẒILĀLI-L-QUR'ĀN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī ẓilāli-l-Qur'ān

20

SARAJEVO, 1999.

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

20

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

PREOSTALI DIO SURE EN-NEML, SURA EL-KAṢAṢ I DIO SURE EL-ANKEBŪT.

بسم الله الرحمن الرحيم

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

« قُلِ: ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَى، آللَّهُ خَيْرٌ أَمْ مَا يُشْرِكُونَ؟ *
أَمْ مَنْ خَلَقَ ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضَ، وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ ٱلسَّمَاءِ مَاءً، فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ
ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا؟ أَإِلَهٌ مَعَ ٱللَّهِ؟ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ *
أَمْ مَنْ جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا، وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا، وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ، وَجَعَلَ بَيْنَ
ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا؟ أَإِلَهٌ مَعَ ٱللَّهِ؟ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ * أَمْ مَنْ يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ
إِذَا دَعَاهُ، وَيَكْشِفُ ٱلسُّوءَ، وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ ٱلْأَرْضِ؟ أَإِلَهٌ مَعَ ٱللَّهِ؟ قَلِيلًا مَا
تَذَكَّرُونَ * أَمْ مَنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ، وَمَنْ يُرْسِلُ ٱلرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ
يَدَيْ رَحْمَتِهِ؟ أَإِلَهٌ مَعَ ٱللَّهِ؟ تَعَالَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ * أَمْ مَنْ يَبْدَأُ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ،
وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ ٱلسَّمَاءِ وَٱلْأَرْضِ؟ أَإِلَهٌ مَعَ ٱللَّهِ؟ قُلْ: هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ.

« قُلْ: لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ، وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ
يُبْعَثُونَ * بَلِ ٱدَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي ٱلْآخِرَةِ، بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا، بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ *
وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا: أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَإِنَّا لَمُخْرَجُونَ؟ * لَقَدْ وُعِدْنَا هَذَا
نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ، إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ * قُلْ: سِيرُوا فِي ٱلْأَرْضِ فَٱنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ * وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ *

وَيَقولُونَ : مَتَى هَٰذَا ٱلوَعْدُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ ؟ * قُلْ : عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعضُ ٱلَّذِي تَسْتَعجِلُونَ * وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ ، وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ * وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ * وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي ٱلسَّمَاءِ وَٱلأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ .

« إِنَّ هَٰذَا ٱلقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِي هُمْ فِيهِ يَختَلِفُونَ * وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ * إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ ٱلعَزِيزُ ٱلعَلِيمُ * فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللهِ إِنَّكَ عَلَى ٱلحَقِّ ٱلمُبِينِ * إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ * وَمَا أَنتَ بِهَادِي ٱلعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ، إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ .

« وَإِذَا وَقَعَ ٱلقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ ٱلأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ * وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجاً مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ * حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ : أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْماً ؟ أَمْ مَاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ؟ * وَوَقَعَ ٱلقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ .

« أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا ٱللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِراً ؟ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ .

« وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي ٱلأَرْضِ - إِلَّا مَنْ شَاءَ ٱللهُ - وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ * وَتَرَى ٱلجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ، صُنْعَ ٱللهِ ٱلَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ، إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ * مَنْ جَاءَ بِالحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ * وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي ٱلنَّارِ . هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ؟

« إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ ٱلَّذِى حَرَّمَهَا ، وَلَهُ كُلُّ شَىْءٍ ، وَأُمِرْتُ
أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ * وَأَنْ أَتْلُوَ ٱلْقُرْآنَ ؛ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِ وَمَنْ
ضَلَّ فَقُلْ : إِنَّمَا أَنَا مِنَ ٱلْمُنْذِرِينَ * وَقُلِ : ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ، سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ،
وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ » . .

Reci: "Hvala Allahu i mir robovima Njegovim koje je On odabrao!" Šta je bolje: Allah ili oni koje Njemu ravnim smatraju, (27/59)

Onaj koji je nebesa i Zemlju stvorio i koji vam spušta s neba kišu pomoću koje Mi dajemo da ozelene bašče prekrasne, - nemoguće je da vi učinite da izraste drveće njihovo. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Ne postoji, ali su oni narod koji druge s Njim izjednačuje; (27/60)

Onaj koji je Zemlju prebivalištem učinio i kroz nju rijeke proveo i na njoj brda nepomična postavio i dva mora pregradio. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Ne postoji, nego većina njih u neznanju živi; (27/61)

Onaj koji se nevoljniku, kad mu se obrati, odaziva, i koji zlo otklanja i koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Kako nikako vi pouku da primite! - (27/62).

Onaj koji vam u tminama, na kopnu i na moru, put pokazuje i koji vjetrove kao radosnu vijest ispred milosti Svoje šalje. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Kako je Allah visoko iznad onih koji druge Njemu ravnim smatraju! - (27/63)

Onaj koji sve iz ničega stvara, koji će zatim to ponovo učiniti, i koji vam opskrbu s neba i iz zemlje daje. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Reci: "Dokažite, ako istinu govorite!" (27/64).

Reci: "Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna što će se dogoditi; i oni ne znaju kada će oživljeni biti (27/65).

Zar oni o onom svijetu da što znaju! Ništa! - oni u nj sumnjaju, oni su slijepi prema njemu" (27/66).

Nevjernici govore: "Zar ćemo, kad postanemo zemlja, i mi i preci naši, zaista, biti oživljeni? (27/67).

Ovim nam se već odavno prijeti, i nama i precima našim, a ovo su samo izmišljotine naroda drevnih" (27/68).

Reci: "Putujte po svijetu i vidite kako su završili grešnici!" (27/69).

I ne žalosti se zbog njih i neka ti nije u duši teško zbog spletki njihovih (27/70).

"Kad će se već jednom obistiniti ta prijetnja, ako istinu govorite?" - pitaju oni (27/71).

Reci: "Stići će vas sigurno nešto od onoga što požurujete!" (27/72).

A Gospodar tvoj je neizmjerno dobar ljudima, ali većina njih nije zahvalna (27/73).

Gospodar tvoj dobro zna ono što grudi njihove taje i ono što oni na javu iznose (27/74).

Nema ničeg skrivenog ni na nebu ni na Zemlji, a da nije u Knjizi jasnoj (27/75).

Ovaj Kur'an sinovima Israilovim kazuje najviše o onome u čemu se oni razilaze (27/76)

i on je, uistinu, putokaz i milost svakom onom koji vjeruje (27/77).

Gospodar tvoj će im po pravdi Svojoj presuditi; On je Silni i Sveznajući, (27/78)

zato se pouzdaj u Allaha, jer ti, doista, slijediš pravu istinu! (27/79).

Ti ne možeš mrtve dozvati niti gluhe dovikati kada se leđima okrenu, (27/80)

niti možeš slijepe od zablude njihove odvratiti; možeš jedino dozvati one koji u riječi Naše vjeruju, oni će se odazvati (27/81).

I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje iziđe jedna životinja koja će im reći da ljudi u dokaze Naše nisu uvjereni (27/82).

A na Dan kada od svakog naroda sakupimo gomilu, onih koji su dokaze Naše poricali - oni će biti zadržani - (27/83)

i kad dođu, On će upitati: "Jeste li vi dokaze Moje poricali ne razmišljajući o njima, ili, šta ste to radili?" (27/84).

I njih će stići kazna zato što su mnogobošci bili, pa neće moći ni riječi izustiti (27/85).

Zar nisu vidjeli da smo učinili noć da u njoj otpočinu, a dan vidnim? - to su, zaista, dokazi za narod koji vjeruje (27/86).

A na Dan kad se u rog puhne pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi, svi će Mu ponizno doći (27/87).

Ti vidiš planine i misliš da su nepomične, a one promiču kao što promiču oblaci - to je Allahovo djelo koji je sve savršeno stvorio; On, doista, zna ono što radite (27/88).

Ko učini dobro djelo, dobiće veliku nagradu za njega i biće straha na Sudnjem danu pošteđen; (27/89)

a oni koji budu zlo činili, u vatru će naglavačke biti gurnuti. "Zar se već kažnjavate za ono što ste radili?" (27/90).

Ja sam primio zapovijest da se klanjam jedino Gospodaru ovoga grada, koji je On učinio svetim - a Njemu sve pripada - i naređeno mi je da budem poslušan (27/91)

i da Kur'an kazujem; onaj ko bude išao pravim putem, na pravom putu je za svoje dobro; a onome ko je u zabludi ti reci: "Ja samo opominjem" (27/92).

I reci: "Hvala Allahu, On će vam znamenja Svoja pokazati, pa ćete ih vi poznati!" A Gospodar tvoj motri na ono što radite (27/93).

Sa ovom cjelinom, nakon kazivanja o Mūsāu, Davudu, Sulejmanu, Salihu i Lūtu (alejhimu's-selam), završava sura En-Neml. Ovaj završetak je sadržajno povezan sa samim početkom sure. Kazivanja u njemu su simetrično raspoređena sa kazivanjima u njenom početnom dijelu. Svako kazivanje je u službi jednog od ciljeva koje razmatra kontekst ove sure.

Kontekst počinje zahvalom Allahu i mirom vjerovjesnicima i poslanicima, robovima Njegovim koje je On odabrao. Neka kazivanja o njima ranije su data. Ovom zahvalom i ovim mirom tekst se dalje bavi vjerovanjem, scenama Kosmosa, scenama u ljudskim dušama, skrivenosti nepoznatog, predznacima Smaka svijeta, prizorima Sudnjeg dana i užasima proživljenja od koga će se uplašiti sve što je na nebesima i na Zemlji, osim onih koje Allah poštedi.

* * *

U ovom krugu Allah ih zaustavlja pred scenama Kosmosa i scenama u dušama skrivenim čije postojanje ne mogu negirati niti imaju neko objašnjenje za to osim da prihvate postojanje Allaha, Jedinog Stvoritelja koji ovim svemoćno upravlja i vlada. Ove scene se nižu u dirljivom ritmu i skladu i ostavljaju ih bez dokaza, bez osjećanja, a bit će neprestano pitani: Ko je stvorio nebesa i Zemlju? Ko je s neba spustio kišu pomoću koje su ozelenile bašče prekrasne? Ko je Zemlju učinio prebivalištem i kroz nju rijeke proveo i na njoj brda nepomična postavio i dva mora pregradio? Onaj koji se nevoljniku, kad Mu se obrati, odaziva, i koji zlo otklanja i koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja. Onaj koji vam u tminama, na kopnu i na moru put pokazuje i koji vjetrove kao radosnu vijest ispred milosti Svoje šalje. Ko je Onaj koji sve iz ničega stvara, zatim će to ponovo učiniti? Ko vam opskrbu s neba i iz zemlje daje? I svaki put ih iznenadi pitanjem: Zar pored Allaha postoji drugi Bog? Oni opet ne prhvataju ovaj poziv, a niti imaju snage da kažu da drugi bog čini ovo. Međutim, oni i pored toga obožavaju druge bogove mimo Allaha!

Nakon ovoga jakog ritma koji prodire u srca - jer se radi o kosmičkim ritmovima koji ispunjavaju sve što postoji oko njih i u njima samim čiji ritam osjećaju u svojim srcima - nastavlja se sa izlaganjem njihovog negiranja drugog svijeta i njihovo lutanje u tom negiranju, usmjeravajući njihova srca prema narodima koji su bili pa nestali a koji su kao i oni negirali i lutali.

Poslije ovoga izlažu se scene proživljenja i sve strahote koje ih prate, zatim se za kratko vrijeme s njima vraća na Zemlju, a onda ih ponovo vraća na scene proživljenja i okupljanja kao da hoće da prodrma njihova srca.

Na kraju kruga dolazi svršetak koji je dosta sličan posljednjem, dubokom i zastrašujućem ritmu sa kojim Poslanik diže svoju ruku od politeista koji se ismijavaju prijetnjama, koji negiraju drugi svijet. Njihova srca su bila usmjerena prema scenama Kosmosa i strahotama proživljenja i okupljanja, posljedicama koje sustižu pokorne i nepokorne. Oni su ostavljeni na svome putu koji su sami izbrali iznoseći svoj program i put za one koji su voljni da ga slijede:

Ja sam primio zapovijest da se klanjam jedino Gospodaru ovoga grada, koji je On učinio svetim - a Njemu sve pripada - i naređeno mi je da budem poslušan (27/91)

i da Kur'an kazujem; onaj ko bude išao pravim putem, na pravom putu je za svoje dobro; a onome ko je u zabludi ti reci: "Ja samo opominjem" (27/92).

Krug završava na način kako je i počeo, zahvalom Allahu koji je Jedini dostojan zahvale, ostavljajući njih Allahu koji će im pokazati Svoja znamenja i upoznati ih sa njihovim djelima koja su javno i tajno činili:

I reci: "Hvala Allahu, On će vam znamenja Svoja pokazati, pa ćete ih vi poznati!" A Gospodar tvoj motri na ono što radite (27/93).

Sura završava ovim dubokim i dirljivim ritmom.

* * *

Reci: "Hvala Allahu i mir robovima Njegovim koje je On odabrao!" Šta je bolje: Allah ili oni koje Njemu ravnim smatraju, (27/59)...

Allah naređuje Svome Poslaniku (alejhi's-selam) da kaže riječ koja dolikuje da njome vjernik počinje svoj govor, poziv i diskusiju i da tom riječju također završi svoj govor: *Reci: "Hvala Allahu!"* (27/1) - Koji je zaslužan za zahvalu od strane Svojih robova zbog Svojih blagodati među kojima je na prvom mjestu Uputa, Pravi Put, usmjerenje i program kojim je On zadovoljan; *I mir robovima Njegovim koje je On odabrao* (27/1) - da ponesu Njegovu Poslanicu, dostave Njegov Poziv i objasne Njegov Program.

Nakon ovog početka počinje pečatiti srca negatora Allahovih znamenja pitanjem koje ima samo jedan odgovor kojim se osuđuje pripisivanje Allahu ovih tzv. božanstava:

Šta je bolje: Allah ili oni koje Njemu ravnim smatraju (27/1).

Oni koje Allahu ravnim smatrate: kipovi, idoli, meleki, džini ili neka druga stvorenja koja je Allah stvorio ne mogu biti ravni Allahu (Uzvišenom) a kamoli bolji od Njega. Razumnom srcu ne pada na pamet da pravi ovu usporedbu. Otuda se ovo pitanje u ovoj formi doima vrlo glupim i pogrdnim jer se čini neozbiljnim i nemogućim da se na njega da odgovor!

Otuda se ono zamjenjuje drugim pitanjem koje proističe iz realnosti Kosmosa oko njih; iz njegovih prizora njima vidljivim, njihovim očima:

Onaj koji je nebesa i Zemlju stvorio i koji vam spušta s neba kišu pomoću koje Mi dajemo da ozelene bašče prekrasne, - nemoguće je da vi učinite da izraste drveće njihovo. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Ne postoji, ali su oni narod koji druge s Njim izjednačuje; (27/60)...

Zemlja i nebesa su činjenice koje postoje. Niko to ne može negirati, niti može tvrditi da su ih neka božanstva stvorila: kipovi, idoli, meleki, šejtani, Sunce ili Mjesec. Očevidnost se tome suprotstavlja. Niko do politeista nije tvrdio da je ovaj Kosmos sam od sebe nastao, da je sam sebe stvorio, kao što to neki tvrde u ovim posljednjim stoljećima. Dovoljno je bilo prisjetiti se postojanja Zemlje i nebesa, usmjeriti se na razmišljanje o Onome ko ih je stvorio; bio je to dovoljan dokaz da se obori politeizam i ušutkaju politeisti. Pitanje je i dalje otvoreno. Stvaranje Zemlje i nebesa na ovaj način pokazuje intencije toga stvaranja, raspored, apsolutni sklad koji nikako ne može biti slučajan, a koji na kraju govori i potvrđuje postojanje Jednog i Jedinog Stvoritelja čija Jedinost proizlazi iz Njegovih znamenja, koja govore da tamo postoji samo jedan, skladan plan ovog Kosmosa u čijoj prirodi nema brojnosti, niti višesmjernosti. Kosmos je, dakle, produkt Jedne Volje koja ne poznaje brojnost. Usmjeravajuća volja čijoj intenciji nije promaklo ništa, bilo da se radi o nečemu malom ili velikom.

Onaj koji je nebesa i Zemlju stvorio i koji vam spušta s neba kišu pomoću koje Mi dajemo da ozelene bašče prekrasne, - nemoguće je da vi učinite da izraste drveće njihovo (27/60)...

Spuštanje kiše s neba je također činjenica koja se ne da negirati i koju nije moguće objasniti osim sa priznavanjem Stvoritelja koji je to tako odredio, koji je stvorio nebesa i Zemlju sukladno ovom zakonu koji dozvoljava spuštanje kiše u ovoj mjeri, pomoću koje nastaje život na Zemlji na način kako nastaje. To sve nije slučajnost. To se nije moglo dogoditi slučajno sa ovakvim preciznim rasporedom i preciznim određivanjem s obzirom na potrebe živih bića, a posebno čovjeka za vodom. Ovo određivanje o kome govori Kur'an: *i koji vam spušta* (27/60) ustvari usmjerava srca i vid na žive tragove vode koju spušta ljudima shodno potrebama njihovih života, gledajući to kroz njihovo postojanje, potrebe i neophodnosti, usmjerava njihova srca i vid ka tim živim tragovima koji postoje a koje oni ne vide i prema kojima su nehajni:

pomoću koje Mi dajemo da ozelene bašče prekrasne (27/60) -

Prekrasne bašče, bujne, pune života, lijepe bašče koje raduju. Ova scena budi u srcu veselje i zanos, aktivnost i život. Ova prekrasna ljepota dovoljan je garant za oživljavanje srca. Razmišljanje o bašči i njenom oblikovanju dovoljan je dokaz da toga Stvoritelja treba veličati, treba hvaliti Stvoritelja ove ljepote. Raznobojnost jednog cvijeta i njegovu harmoničnost nisu u stanju da urade ni najveći umjetnici svijeta. Talasanje boja, miješanje linija i nizanje listića u jednom cvijetu nameće se kao mudžiza koju nikada nije riješila umjetnost, ranije, a i sada, a da ne govorimo o mudžizi života samog drveta. To je velika tajna koju čovjek nije u stanju razumjeti: *nemoguće je da vi učinite da izraste drveće njihovo* (27/60). Tajna života je bila, a i sada je zatvorena za ljude, svejedno radilo se o životu biljaka, životinja ili pak čovjeka. Niko nije u stanju sve do ovog momenta da kaže kako je došlo do života, odnosno kako se stvorio sa tim stvorenjima, biljkama, životinjama i ljudima. O ovom pitanju valja se vratiti izvoru izvan ovog pojavnog svijeta.

I kada stigne sa ovim zadržavanjem pred životom koji raste i razvija se u prekrasnim baščama do buđenja radoznalosti i razumijevanja podstiče ih na pitanje: *Zar pored Allaha postoji drugi bog?* (27/60).

Nema mjesta ovim tvrdnjama. Nema bježanja od priznavanja i pokornosti. Tada se njihov stav pokazuje još čudnovatijim. Oni tada izjednačavaju svoja tzv. božanstva sa Allahom koja obožavaju obožavanjem Samog Allaha: *ali su oni narod koji druge s Njim izjednačuje* (27/60).

Oni izjednačavaju svoja božanstva sa Allahom u obožavanju, odnosno, oni se udaljavaju od istine koja je jasna pripisujući Allahu nekoga u obožavanju. A Allah je Jedan, Stvoritelj koji nema sudruga u stvaranju. I jedno i drugo shvatanje riječi *ja'dilun* predstavlja čudnovato ponašanje koje ne priliči!

Nakon ovoga prelazi se na drugu kosmičku činjenicu sa kojom ih suočava kao što ih je suočio i sa prvom činjenicom stvaranja:

Onaj koji je Zemlju prebivalištem učinio i kroz nju rijeke proveo i na njoj brda nepomična postavio i dva mora pregradio (27/61).

Prva kosmička činjenica je bila stvaranje nebesa i Zemlje. Ova je spoljašnji izgled u kome je stvorena Zemllja. Ona je prebivalištem za život učinjena, nastanjena, sigurna i valjana na kojoj je moguć život, njegov razvoj i rast. Ako bi se njen položaj u odnosu na Sunce i Mjesec promijenio, ili se promijenio njen oblik i njena veličina, ili se promijenili njeni faktori ili faktori koji je okružuju u atmosferi, ili se promijenila njena rotacija ili

revolucija, ili brzina kretanja Mjeseca oko nje pa sve do drugih faktora koji su u tijesnoj vezi sa Zemljom koji nisu slučajno nastali i ovako organizirani..., ako bi se išta od svega ovoga makar malo promijenilo, Zemlja ne bi bila prebivalište podesno za život.

Vjerovatno da oni kojima je upućen ovaj govor: *Onaj koji je Zemlju prebivalištem učinio* (27/61) - u tom vremenu ga nisu ni razumjeli. Međutim, oni su vidjeli da je Zemlja dobro prebivalište za život i niko od njih nije mogao da svojim božanstvima pripiše ulogu u stvaranju Zemlje na ovaj način. Ovo je dovoljno. Tekst poslije toga ostaje otvoren za nove generacije. I kako se ljudsko znanje proširivalo, ljudi su shvaćali nešto od ovog velikog značenja, koje se stalno obnavlja tokom generacija. To je kur'anska mudžiza upućena svakom umu kroz stoljeća i vremena!

Onaj koji je Zemlju prebivalištem učinio i kroz nju rijeke proveo (27/61).

Rijeke na Zemlji su žile kucavice života. One se prostiru na Zemlji i prema istoku i zapadu i prema sjeveru i jugu; sa sobom nose plodnost, život i rast. Nastaju sakupljanjem kiše i obrazovanjem tokova na Zemlji, shodno samoj prirodi zemlje. Allah koji je stvorio Kosmos odredio je u njegovom planiranju mogućnost nastajanja oblaka, padanje kiše i formiranje rijeka. Niko ne može reći da postoji neko drugi ko se udružio sa Allahom, Stvoriteljem i Upraviteljem, u stvaranju Kosmosa na ovaj način. Tokovi rijeka su realnost koju politeisti vide svojim očima. Ko je stvorio ovu realnu činjenicu? *Zar pored Allaha postoji drugi bog?* (27/61).

I na njoj brda nepomična postavio (27/61).

Nepomična brda. Čvrsta i postojana na Zemlji. Ona su u najviše slučajeva riječni izvori odakle teče voda prema dolinama koja sebi probija tok jer dolazi sa brdskih visina velikom snagom i silinom.

Nepomična brda naspram riječnih tokova u kosmičkoj sceni koju izlaže Kur'an. Slika suprotnosti je primjetna u kur'anskom izrazu. Ovo je jedna od tih slika. Zbog toga su nepomična brda spomenuta naspram rijeka koje teku.

... i dva mora pregradio (27/61) -

slanu i pitku vodu nazvanu dva mora putem davanja prednosti jednoj nad drugom riječi s obzirom na zajedničku materiju - vodu. Pregrada je, ustvari, prirodna pregrada koja sprječava da se morska voda miješa sa riječnim tokom i da je na taj način čini neupotrebljivom za piće. Površina nivoa rijeke je viša od površine nivoa mora i to je ta pregrada među njima,

ali i pored toga, i rijeka se ulijeva u more. Ona ostaje slobodna. Nju more ne može preplaviti čak i kada je vodostaj rijeke niži od nivoa mora. Ova pregrada funkcionira zbog toga što je morska voda gušća od slatke vode rijeka. Svaki tok ima svoje osobenosti koje ne dozvoljavaju njihovo miješanje. Ovo je jedan od Allahovih zakona u stvaranju Kosmosa i načinu njegove izvedbe.

Ko je sve ovo uradio? Ko? *Zar pored Allaha postoji drugi bog?* (27/61).

Niko nema pravo da ovako nešto priziva. Pred njim je jedinstvena izvedba koja ga prisiljava da prizna Allahovu Jednotu: *Ne postoji, nego većina njih u neznanju živi* (27/61).

Ovdje se spominje znanje jer je kosmičkoj činjenici potrebno znanje radi uživanja u Božijem stvaranju i skladu radi razmišljanja o zakonima i zakonitostima u tom stvaranju i radi toga što je cijela sura usredsređena na nauku (kao što smo naglasili u sažetku sure u prošlom džuzu).

Nakon ovih kosmičkih scena tekst dalje govori o njima samim:

Onaj koji se nevoljniku, kad mu se obrati, odaziva, i koji zlo otklanja i koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Kako nikako vi pouku da primite! - (27/62).

Tekst dotiče njihova osjećanja, podsjeća ih na glas njihove savjesti i njihovog stvarnog stanja.

Nevoljnik u momentu patnje i zla ne može naći utočišta nigdje osim samo kod Allaha koga priziva u pomoć kako bi mu otklonio to zlo u vremenu kada ga život pritisne, kada se gušenje pojačava, kada ponestane snage; čovjek se tada okreće lijevo i desno i vidi da je lišen svega. Nema snage, nema nikoga na Zemlji ko bi ga izbavio. Sve što je pripremao za ovaj teški čas napustilo ga je i odstupilo od njega. Sve što je priželjkivao da mu bude pri ruci u času nevolje odbojno se odnosi prema njemu. U ovom momentu budi se priroda pa se on okreće jedinoj snazi koja posjeduje moć i koja može da ga spasi, okreće se Allahu, makar Ga bio i zaboravio u časovima blagostanja. On je taj koji se odaziva nevoljniku ako ga ovaj pozove. On jedini i niko drugi se odaziva i otklanja zlo od čovjeka, vraća ga miru i sigurnosti i spašava ga nevolje koja samo što ga nije zadavila.

Ljudi, međutim, zaboravljaju ovu činjenicu u časovima blagostanja i periodima ravnodušnosti. Oni traže pomoć i zaštitu od onih snaga na Zemlji koje su nemoćne da im tu zaštitu pruže. Međutim, kada ih nevolja

jače pritisne i kada se sa njihove prirode skine opna ravnodušnosti, vraćaju se svome Gospodaru kajući se iako su prije toga bili ravnodušni ili oholi.

Kur'an vraća ravnodušne i ohole na ovu skrivenu činjenicu u njihovoj prirodi. On je njima predočava u sferi kosmičkih činjenica koje je nešto ranije citirao. Činjenice stvaranja nebesa i Zemlje, spuštanja kiše s neba, zelene prekrasne bašče, predočava im i Zemlju kao prebivalište i na njoj nepomična brda i tokove rijeka i dva mora pregrađena. Obraćanje nevoljnika Allahu i odazivanje Allaha njemu je činjenica kao što su i ove činjenice. Ove u Kosmosu, a te u dubinama ljudske duše.

Tekst dalje dotiče njihova osjećanja uključujući i realnost u njihovom životu: *i koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja* (27/62).

Ko je taj koji ljude na Zemlji postavlja namjesnicima? Nije li On Allah koji ljude na Zemlji postavlja namjesnicima pokoljenje poslije pokoljenja, generacije poslije generacije, koji jedni druge naslijeđuju na Zemlji?

Nije li On Allah koji ih je stvorio shodno zakonima koji dozvoljavaju njihovo egzistiranje na ovoj Zemlji, Koji ih je opskrbio energijom i učinio sposobnim da budu namjesnici na Zemlji i pripremio da obave ovu važnu i veliku ulogu?! On je Zemlju, shodno Svojim zakonima, učinio njihovim prebvalištem, zakonima koji su čitav Kosmos učinili skladnim, a koji su Zemlji omogućili tu podesnost i uvjete za život. Ako bi se samo jedan od tih mnogobrojnih uvjeta poremetio, život na Zemlji ne bi bio moguć.[1]

Na kraju, nije li On Allah koji je odredio život i smrt i imenovao generaciju poslije generacije? Kada bi prve generacije bile žive, Zemlja bi za potonje generacije postala pretijesna. Život, kultura i prosvjeta bile bi usporene jer obnavljanje generacija dozvoljava i obnavljanje misli, ideja, eksperimenata i načina života bez sudara među generacijama osim onoga u svijetu misli i ideja. A da su prošle generacije žive, sukob bi bio neizbježan i tada bi povorka života koja se kreće naprijed bila zaustavljena. Sve su to činjenice u čovjeku kao i one u Kosmosu. Ko je taj koji je ovome dao da nastane i egzistira? Ko?

Zar pored Allaha postoji drugi bog? (27/62).

Oni su zaboravni i ravnodušni. Ove činjenice počivaju u dubinama njihovih duša, očigledne u realnom životu:

---

[1] Pogledaj tumačenje riječi Uzvišenog Allaha: *Koji je sve stvorio i kako treba uredio* (25/2), u suri El-Furqan, džuz 19.

Kako nikako vi pouku da primite! - (27/62).

Ako bi čovjek malo razmislio i prisjetio se ovih činjenica, onda bi ostao vezan za Allaha prvom prirodnom vezom. On ne bi bio nehajan prema svome Gospodaru niti bi Njemu druga božanstva pripisivao.

Kontekst iznosi i druge činjenice predstavljene u životu i aktivnostima ljudi na ovoj planeti i prizorima koji se ne mogu negirati:

Onaj koji vam u tminama, na kopnu i na moru, put pokazuje i koji vjetrove kao radosnu vijest ispred milosti Svoje šalje. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Kako je Allah visoko iznad onih koji druge Njemu ravnim smatraju! - (27/63)...

Ljudi, a među njima i oni kojima se Kur'an prvi put obraća, slijede puteve po kopnu i moru u svojim putovanjima istražujući tajne kopna i mora i u svojim pokusima uspijevaju. Ko im put pokazuje? Ko je položio u njihovo biće tu veliku razboritost? Koja je to snaga koja ih je uputila da se orijentiraju uz pomoć zvijezda, predmeta i drugih znakova? Ko je povezao njihovu prirodu sa prirodom ovog Kosmosa, njihovu snagu sa tajnama ovog Kosmosa? Ko je učinio da njihove uši imaju tu moć primanja glasova, a njihove oči svjetlosti? Ko je dao njihovim osjetilima tu moć opipljivosti? Zatim im podario moć razboritosti zvanu razum ili srce da se time koriste, svim tim pokusima i nadahnućima?

Ko? Zar pored Allaha postoji i drugi Bog?

Koji vjetrove kao radosnu vijest ispred milosti Svoje šalje (27/63).

Vjetar, ma koliko imao geografske i kosmičke uzroke, ipak pripada prvom kosmičkom projektu koji mu dozvoljava da se kreće tako kako se kreće noseći oblake iz jednog na drugo mjesto oglašavajući kišu koja predstavlja Allahovu milost koja je uzrok života.

Ko je nadahnuo ovaj Kosmos? Ko šalje vjetar kao radosnu vijest Božije milosti? Ko?

Zar pored Allaha postoji drugi bog? Kako je Allah visoko iznad onih koji druge Njemu ravnim smatraju! - (27/63).

Ovaj ritam završava pitanjem o njihovom stvaranju, proživljenju i opskrbi s neba i iz Zemlje uz izazov i ušutkivanje:

Onaj koji sve iz ničega stvara, koji će zatim to ponovo učiniti, i koji vam opskrbu s neba i iz zemlje daje. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Reci: "Dokažite, ako istinu govorite!" (27/64).

Početak stvaranja je realna činjenica koju niko ne može negirati, niti je može objasniti bez prizivanja Allahove Jednote i njegovog egzistiranja jer i sam Kosmos i njegovo postojanje to očituje. Propao je pokušaj objašnjenja postajanja ovog Kosmosa na ovaj način stvorenog i svrhovitog bez priznanja Allaha i Njegovog postojanja jer kreacija i svrhovitost Kosmosa ukazuju na Njegovo postojanje i Njegovu Jednotu. U tome se vide tragovi oblikovanja onoga ko je Jedan i onoga ko Sam upravlja. To je apsolutni sklad koji proističe iz samo Jedne Volje koja je stvorila samo jedan zakon.

Što se tiče ponovnog stvaranja, pa to je ono oko čega su oni polemizirali i prepirali se. Međutim, priznanje o početku stvaranja na ovaj način u kome se jasno vidi sklad, cilj, procjena i plan oslonac je vjerovanja o ponovnom stvaranju kako bi bili nagrađeni ili kažnjeni za svoja djela na ovom prolaznom svijetu na kome ta nagrada ili kazna za počinjena djela nije potpuna iako jest ponekada djelomična. Ova harmonija u stvaranju Kosmosa traži i apsolutnu harmoniju između djela i nagrade. Ovo se, međutim, ne realizira u potpunosti na ovom svijetu. Otuda je neophodno i vjerovanje da postoji i drugi svijet na kome će ova potpuna harmonija između djela i nagrade biti u potpunosti realizirana. Zašto ovo nije realizirano na ovom svijetu? To je ostavljeno radi mudrosti Onoga koji je sve stvorio i kako treba uredio. Pitanje ne treba upućivati Stvoritelju koji najbolje zna ono što je stvorio. Tajna stvaranja je kod Stvoritelja. To je izvan ovog pojavnog svijeta o čemu niko na ovom svijetu ne zna ništa.

Između ove dvije stvari koje su međusobno povezane između stvaranja i ponovnog stvaranja slijedi pitanje: Onaj koji sve iz ničega stvara, koji će zatim to ponovo učiniti... *Zar pored Allaha postoji drugi bog!* (27/64).

Opskrba s neba i iz zemlje povezana je sa početkom stvaranja i ponovnim stvaranjem. Opskrba ljudi iz zemlje predstavljena je na razne načine među kojima su najpoznatiji načini ishrane pomoću bilja, životinja, vode, zraka itd. Osim toga, tu su i rudna bogatstva, bogatstvo mora za ishranu i nakit, zatim razne druge snage kao što su magnetizam i električna energija i mnogo drugog koje samo i jedino Allah zna a koje povremeno otkriva Svojim robovima.

Što se tiče njihove opskrbe s neba, oni u životu na ovom svijetu imaju svjetlost, toplotu, kišu i druge snage i energiju koju im je Allah učinio

podesnom. A na drugom svijetu ono što im je Allah odredio, a to je također s neba na osnovu značenja koja se često spominju u Kur'anu i Sunnetu, a to ima značenje uzvišenosti.

Njihova opskrba s neba i iz zemlje spomenuta je poslije početka stvaranja iz ničega i ponovnog stvaranja jer opskrba s neba i iz zemlje ima vezu sa početkom stvaranja i ponovnim stvaranjem. Veza opskrbe iz zemlje sa početkom stvaranja je poznata. To je ono od čega ljudi žive. Veza opskrbe sa ponovnim stvaranjem sastoji se u tome da će ljudi biti nagrađeni ili kažnjeni na drugom svijetu za djela i raspolaganje opskrbom koja im je data na ovom svijetu. Veza opskrbe s neba sa početkom stvaranja je jasna. Ona je na ovome svijetu radi života a na drugom radi nagrade ili kazne. Ovako se pokazuje ta preciznost sklada u čudnom kur'anskom kontekstu.

Početak stvaranja i ponovno stvaranje su činjenice. Opskrba s neba i iz zemlje je činjenica. Ali oni zanemaruju ove činjenice. Kur'an ih vraća na to u izazovu i ušutkivanju:

Zar pored Allaha postoji drugi bog? Reci: "Dokažite, ako istinu govorite!" (27/64).

Oni nemaju dokaza kao što ga niko nije imao sve do danas. Ovo je kur'anski način o polemici vjerovanja, kur'anski način koji koristi scene Kosmosa i činjenice u dubini ljudske duše. Kur'an je cijeli Kosmos uzeo kao okvir za logiku koja obuzima srce, budi ljudsku prirodu, otkriva je da sudi logikom, jednostavnom, jasnom, povezujućom, da budi osjećaje u kojima su činjenice pokrivene nehajem i zaboravom, zastrte negiranjem i nevjerovanjem. Sa ovom logikom Kur'an utvrđuje činjenice u Kosmosu i dubini ljudske duše koja odbacuje logiku nama dospjelu iz antičke Grčke koja se kod nas udomila pod imenom apologetike ('ilmu'l-kelam).

Nakon ovog izleta u Kosmos i dubine ljudske duše radi utvrđivanja monoteizma i negiranja širka tekst dalje govori o nevidljivom svijetu, svijetu iza ovoga pojavnog koji je poznat samo Allahu, Stvoritelju, Jednom i Jedinom Ravnatelju, zatim o drugom svijetu, također nevidljivom, koga logika, priroda i shvatljivost sama po sebi potvrđuju kao neophodnost. Ljudski um i nauka nisu u stanju da utvrde njegovo vrijeme:

Reci: "Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna šta će se dogoditi; i oni ne znaju kada će oživljeni biti (27/65).

Zar oni o onom svijetu da što znaju! Ništa! - oni u nj sumnjaju, oni su slijepi prema njemu" (27/66).

Nevjernici govore: "Zar ćemo, kad postanemo zemlja, i mi i preci naši, zaista, biti oživljeni? (27/67).

Ovim nam se već odavno prijeti, i nama i precima našim, a ovo su samo izmišljotine naroda drevnih" (27/68).

Reci: "Putujte po svijetu i vidite kako su završili grešnici!" (27/69).

I ne žalosti se zbog njih i neka ti nije u duši teško zbog spletki njihovih (27/70).

"Kad će se već jednom obistiniti ta prijetnja, ako istinu govorite?" - pitaju oni (27/71).

Reci: "Stići će vas sigurno nešto od onoga što požurujete!" (27/72).

A Gospodar tvoj je neizmjerno dobar ljudima, ali većina njih nije zahvalna (27/73).

Gospodar tvoj dobro zna ono što grudi njihove taje i ono što oni na javu iznose (27/74).

Nema ničeg skrivenog ni na nebu ni na Zemlji, a da nije u Knjizi jasnoj (27/75).

Vjerovanje u proživljenje i okupljanje, u obračun i nagradu ili kaznu je nešto što je utemeljeno u vjeri bez čega nijedan program u životu neće biti ispravan. Mora se gledati u svijet koji se očekuje u kome će nagrada ili kazna biti upotpunjena, svijet u kome će doći do sklada između rada i nagrade ili kazne. Srce je ovisno o tome, a duša na to računa. Čovjek na ovom svijetu svoj rad i svoju aktivnost zasniva na tome i onome što ga tamo očekuje.

Čovječanstvo je kroz mnoge generacije i uzastopna poslanstva zanimalo čudnovat stav o proživljenju i drugog svijeta iako je ovo pitanje jednostavno i nužno. Ono što ih je najviše čudilo jeste da ih poslanik obavještava da postoji proživljenje poslije smrti i život poslije nestajanja i gašenja. Nadnaravnost stvaranja koju niko ne može negirati nije ništa lakše

shvatljiva od postojanja života na onom svijetu, zatim se suprotstavlja drugom svijetu, negira ga i ide u neznaboštvo.

Drugi svijet je gajb, a gajb zna samo Allah. Oni su tražili da im se precizno odredi vrijeme kada će nastupiti drugi svijet ili u to neće vjerovati. To su uzimali kao priče davnih naroda koje se stalno ponavljaju, a nikada ne dešavaju.

Tekst ovdje potvrđuje da je to Allahova stvar i da je njihovo znanje o drugom svijetu ograničeno:

Reci: "Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna šta će se dogoditi; i oni ne znaju kada će oživljeni biti (27/65).

Zar oni o onom svijetu da što znaju! Ništa! - oni u nj sumnjaju, oni su slijepi prema njemu" (27/66).

Čovjek je od samog nastanka bio suočen sa ovim gajbom. Njegovo znanje nije moglo da prodre u ovu tajnu, niti je moglo da sazna šta se iza tog zastora nalazi, osim onoliko koliko bi mu otkrio Onaj koji zna sve skriveno. Dobro, svako dobro je u ovome što je Allah htio. Da je On vidio u ovome neko dobro, On bi to i otkrio čovjeku koji je uvijek tražio da spozna ono što je iza zastora.

Allah je čovjeku podario snagu i moć i sve drugo što mu je neophodno da bude Njegov namjesnik na Zemlji, i ništa više. Otkrivanje ove tajne nije u domenu preokupacije čovjeka kao namjesnika na Zemlji. Njegovo je da istražuje i ispituje ono što se nalazi u utrobi Zemlje i mora, u atmosferi, kako bi spoznao znakove Kosmosa, skrivene snage u njemu i tajne pohranjene u Kosmosu radi blagostanja ljudi na Zemlji. Njegovo je da analizira sastav Zemlje, da sintetizira, da popravlja njen sastav i oblik, da pronalazi nove forme života kako bi u potpunosti obavio povjereni mu zadatak namjesništva na Zemlji i njenoj izgradnji.

Gajb nije nedostupan samo čovjeku. To je skriveno od svega stvorenog na nebesima i Zemlji, od meleka, džina i drugih koje zna samo Allah. Svima njima je nedostupan gajb. Njegovo poznavanje je samo kod Allaha.

Reci: "Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna što će se dogoditi (27/65).

Ovo je kategoričan tekst poslije koga nije ostalo ništa onima koji tvrde drugačije. Njihov prostor djelovanja sa pozicija obmane i praznovjerja je skučen.

Nakon ovog uopćavanja o nevidljivom slijedeći ajeti odnose se na drugi svijet, pitanje oko koga se spore sa politeistima poslije pitanja o monoteizmu:

I oni ne znaju kada će oživljeni biti (27/65).

Negira njihovu spoznaju o vremenu proživljenja u najnerazumljivijoj njenoj formi, a to je svijest (*šu'urun*). Oni zasigurno ne znaju vrijeme proživljenja. Ne osjećaju ga kada se približi svijesti. To je gajb. To niko ne zna na nebesima i na Zemlji. Ostavljajući ovo pitanje, tekst se vraća na njihov stav o drugom svijetu i opseg njegovog znanja o ovoj činjenici:

Zar oni o onom svijetu da što znaju! Ništa! (27/66).

Oni su stali tamo gdje treba da stanu. Oni nisu spoznali ništa o drugom svijetu.

Oni u nj sumnjaju (27/66).

Nisu uvjereni u njegov dolazak, a kamo li da znaju njegovo vrijeme i da ga očekuju.

Oni su slijepi prema njemu (27/66).

Oni su slijepi u odnosu na drugi svijet. Oni ništa ne znaju o njemu i njegovoj prirodi. Ovo je još dalje od prve i druge konstatacije.

Nevjernici govore: "Zar ćemo, kad postanemo zemlja, i mi i preci naši, zaista, biti oživljeni? (27/67).

Ovo je zaplet koji se našao pred onima koji su uvijek odbijali da vjeruju. Zar ćemo, kada nas napusti život, kada naše tijelo istruhne i bude rasuto u mezaru i postane zemlja: zar ćemo poslije svega ovoga - to se dešava sa umrlim poslije ukopa osim u rijetkim slučajevima - zar ćemo, kad nam se sve ovo desi i našim precima koji su prije nas pomrli, biti oživljeni po drugi put? Zar ćemo se dići iz zemlje sa kojom su se pomiješali naši ostaci i postali zemlja?

Ovo govore, a pred njihovim očima je ova materijalna slika i shvatanje drugog života. Oni zaboravljaju da su prvi put stvoreni a da su prije toga bili ništa. Niko od njih ne zna gdje su bile ćelije i čestice od kojih

je sačinjen njihov prvi kostur. Bile su rasute u dubinama zemlje, mora i svemira. Neke su stigle iz zemlje, druge su bile sastavni dio zraka i vode, a treće stigle sa udaljenog Sunca. Neke od njih udiše čovjek, biljka ili životinja. Neke su proizašle iz rasutih i truhlih tijela čiji su elementi isparili u zrak! Sve ove čestice su se našle u hrani koju jedu i piću koje piju i zraku koga udišu i zrakama pomoću kojih se griju. Na kraju, sve ovo što je razasuto, čiji broj zna samo Allah i čije izvore može da odredi samo On, sakupljeno je u ljudski oblik koji raste i razvija se iz jaješceta okačenog u maternici iz kojeg se kasnije formira tijelo prekriveno plaštom. I, evo, oni su na ovaj način prvi put stvoreni! Je li čudno da ponovo budu stvoreni na ovaj ili neki drugi način?! Međutim, oni su o tome pričali kako je izloženo. Neki od njih, sa manjom razlikom, i danas to pričaju!

Ovako su govorili. Zatim su ovome pridodavali svoju zajedljivost i neodobravanje:

Ovim nam se već odavno prijeti, i nama i precima našim, a ovo su samo izmišljotine naroda drevnih (27/68).

Oni zanju da su poslanici prije njih upozoravali njihove pretke na proživljenje poslije smrti, što znači da oni nisu bili bez vjere i da su poznavali njena značenja, nego su smatrali da se ta prijetnja nije već duže vremena ostvarila pa svoje ismijavanje grade na novim prijetnjama riječima: To su priče naroda drevnih sa kojima Muhammed nama prijeti, zaboravljajući da Smak svijeta ima svoje vrijeme koje neće doći njihovim ubrzavanjem, niti će biti odgođen njihovom molbom za njegovo odgađanje. Smak svijeta će doći u određeno vrijeme koje samo Allah zna, a koje je nepoznato Njegovim robovima na nebesima i na Zemlji. Poslanik (alejhi's-selam) je rekao Džibrilu (alejhi's-selam) koji ga je pitao o Smaku svijeta: "Upitani o tome ne zna više od onoga koji ga pita".[2]

Tekst ovdje dotiče njihova srca usmjeravajući ih na stradanje onih prije njih koji su poricali drugi svijet, prijeti im i naziva ih griješnicima:

Reci: "Putujte po svijetu i vidite kako su završili grešnici!" (27/69).

Ovim usmjeravanjem se proširuju vidici njihovog razmišljanja. Ni jedna generacija nije odsječena od svoga ljudskog stabla, nego je osuđena na zakone koji vladaju u njemu. Ono što se desilo griješnicima ranije, desilo se i griješnicima poslije, jer zakoni nisu naklonjeni nikome niti daju prednost nekome. Putovanje po zemlji nudi čovjeku primjere i situacije u

[2] Hadis prenosi Abdullah ibni Omer, a bilježi Muslim i autori Sunena.

kojima ima pouke, u kojima se nalaze prozori otvoreni ka svjetlosti. Tu su i dodiri za srca koja ga bude i oživljavaju: Kur'an upućuje ljude na istraživanje stalnosti zakona, na razmišljanje o tim zakonima kako bi živio životom mnogostruko uvezanim, širokih i prostranih obzora, a ne okamenjenim, zatvorenim, tijesnim i ispresjecanim.

Nakon ovog usmjeravanja naređuje se Poslaniku (alejhi's-selam) da digne svoje ruke od njih, da ih ostavi njihovoj sudbini koja im je predočena njoj sličnim sudbinama, da se ne uznemirava zbog njihovih spletki jer ga ona ničim ne mogu ugroziti, da ne tuguje za njima jer je svoju obavezu prema njima izvršio, dostavio i oči im otvorio.

I ne žalosti se zbog njih i neka ti nije u duši teško zbog spletki njihovih (27/70).

Ovaj tekst odslikava osjećajnost njegova srca (alejhi's-selam), njegovu tugu zbog sudbine svoga naroda koju poznaje iz sudbine onih prije njih koji su sve u laž ugonili. Tekst također ukazuje na teške zavjere protiv Poslanika (alejhi' s-selam), poziva i muslimana, koje je Poslanik, iako vrlo širokogrud, teško podnosio.

Tekst dalje nabraja njihove izjave o proživljenju poslije smrti i omalovažavanju, - o patnji i kazni na ovom ili na drugom svijetu:

"Kad će se već jednom obistiniti ta prijetnja, ako istinu govorite?" - pitaju oni (27/71).

Uvijek su isticali ovo kad god bi bili uplašeni sudbinom griješnika prije njih i njihovim uništenjem pokraj kojih prolaze kao što su naselje Lūt, ostaci Semūda u Hidžru, ostaci Ȧda u Ahkafu, naselje stanovnika Sabe poslije potopa, obično su ismijavajući se govorili: *"Kad će se već jednom obistiniti ta prijetnja, ako istinu govorite?" (27/71).* Kad će već jednom doći ta kazna kojom nas stalno plašite? Ako istinu govorite, pa neka nas to odmah pogodi, ili nam precizirajte vrijeme te kazne!

Ovdje dolazi odgovor koji baca očekivanu sjenu straha i sjenu ismijavanja u nekoliko kratkih rečenica:

Reci: "Stići će vas sigurno nešto od onoga što požurujete!" (27/72).

Sa ovim tekst u njihovim srcima izaziva strah i uznemirenost od priviđenja kazne koja je upravo iza njih - kao jahač pozadi drugog na istom konju - a oni je ne osjećaju. Oni je u svome neznanju požuruju a ona je tu

iza njih kao *redif*. O, kakvo iznenađenje od koga se sve trese i podrhtava, a oni se i dalje rugaju!

A ko zna. Gajb je zastrt. Zastor je spušten. Niko ne zna šta je iza toga. Možda je to rastojanje od nekoliko koraka koje zapanjuje i zastrašuje. Pametan je onaj koji se čuva, koji se priprema u svakom momentu za ono što je iza spuštenog zastora!

A Gospodar tvoj je neizmjerno dobar ljudima, ali većina njih nije zahvalna (27/73).

Njegova dobrota se ogleda u Njegovom odlaganju kazne u davanju vremena griješnicima i onima koji su nemarni ne bi li se pokajali i vratili na Pravi Put, *ali većina njih nije zahvalna (27/73)* na ovim blagodatima. Umjesto zahvale, oni se ismijavaju i požuruju kaznu ili su ogrezli u zabludi pa ne shvaćaju:

Gospodar tvoj dobro zna ono što grudi njihove taje i ono što oni na javu iznose (27/74).

On im odlaže kaznu iako zna šta se u njihovim grudima krije i šta javno govore i rade. To je odlaganje sa znanjem, odlaganje zbog dobrote, a oni će poslije toga račun polagati za ono što kriju u grudima svojim i za ono što javno govore.

Ovaj krug završava konstatacijom da je Allahovo znanje sveobuhvatno. Njemu ništa nije skriveno na nebu i na Zemlji.

Nema ničeg skrivenog ni na nebu ni na Zemlji, a da nije u Knjizi jasnoj (27/75).

Misao i mašta kruže nebom i Zemljom iza svega što je skriveno, iza svake stvari, svake tajne, snage, vijesti koja je zabilježena Allahovim znanjem, ništa mu ne može umaći niti Mu išta može biti skriveno. Koncentracija cijele sure je na znanju. Ukazivanja na znanje su mnogobrojna, a ovo je jedno od njih kojim završava ovaj krug.

U povodu govora o Allahovom apsolutnom znanju Kur'an donosi jasnu presudu o onome oko čega su se Sinovi Israilovi razišli. To je jedna strana Allahovog znanja i primjer Allahove blagodati i Njegove presude o onome u čemu se oni razilaze kako bi ovo bila utjeha Poslaniku (alejhi's-selam) i Allahova posljednja presuda između njih i Poslanika:

Ovaj Kur'an sinovima Israilovim kazuje najviše o onome u čemu se oni razilaze (27/76)

i on je, uistinu, putokaz i milost svakom onom koji vjeruje (27/77).

Gospodar tvoj će im po pravdi Svojoj presuditi; On je Silni i Sveznajući, (27/78)

zato se pouzdaj u Allaha, jer ti, doista, slijediš pravu istinu! (27/79).

Ti ne možeš mrtve dozvati niti gluhe dovikati kada se leđima okrenu, (27/80)

niti možeš slijepe od zablude njihove odvratiti; možeš jedino dozvati one koji u riječi Naše vjeruju, oni će se odazvati (27/81).

Kršćani su se razišli u pitanju u vezi sa Isaom (alejhi's-selam) i njegovom majkom Merjemom.

Jedni su rekli: Mesih je samo čovjek. Drugi kažu: Otac, sin i sveti duh su različite slike u kojima se Bog objavio ljudima. Bog je, po njima, sastavljen iz tri božanske osobe, Otac, Sin i Sveti duh (sin je Isa). Bog otac sišao je u obliku Svetog duha i otjelovio se u Merjemi kao čovjek koja je rodila dijete Isusa! Treći tvrde da Sin nije vječan kao Otac. On je stvoren prije svijeta. On je podređen Ocu i njemu pokoran! Neki od njih su negirali svetog duha kao jednu od tri božanske osobe. Koncil u Nikeji (325.) i koncil u Carigradu (381.) su odlučili da su Sin i Sveti duh ravnopravni Ocu u jedinstvu njegove prirode. Sin je rođen u vječnosti od Oca. Sveti duh je proistekao iz Oca. Koncil u Toledu (589.) je odlučio da je Sveti duh proistekao iz Sina. Tada se Crkva podijelila na Istočnu i Zapadnu crkvu i ta razilaženja od tada pa sve do danas su prisutna u njoj. Kur'an je objavljen da da konačnu riječ o ovom pitanju. On o Mesihu kaže: Mesih, Isa, sin Merjemin, Riječ je Allahova koju je On Merjemi dostavio, i Duh od njega. Mesih, Isa je samo čovjek. *On je bio samo rob, koga smo Mi poslanstvom nagradili i primjerom za pouku Sinovima Israilovim učinili* (43/59). Ovo je jasna presuda o onome u čemu su se oni razišli.

Slično ovome oni su se razišli i u pitanju njegovog raspeća. Neki od njih su rekli da je raspet i kada je umro ukopan je, zatim je poslije tri dana ustao iz groba, a onda dignut na nebo. Drugi kažu da ga je Juda, jedan od njegovih učenika, izdao i ukazao na njega. Njemu sličan je uhapšen i raspet. Kur'an je pouzdano o tome rekao: *A nisu ga ni ubili ni raspeli, već im se pričinilo* (4/157). U drugom kur'anskom ajetu stoji: *O Isa, dušu ću ti*

uzeti i k Sebi te uzdignuti i spasiti te... (3/55). Ovo je jasna presuda u onome o čemu se oni razilaze.

I ranije su Jevreji mijenjali značenje Tevrata i odbacivali njegove Božanske zakone. Kur'an je opet objavljen da potvrdi njegovu originalnost koja je objavljena od Allaha: *Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti* (5/45).

Kur'an im govori istinitim govorom o njihovoj historiji i njihovim vjerovjesnicima apstrahirajući mnoge bajke koje su prisutne u njihovim predajama, čisteći svu prljavštinu koja se nalazi u tim predajama o njihovim vjerovjesnicima, u kojima nijedan vjerovjesnik Benu Israila nije bio čist! Ibrāhim, po njihovom vjerovanju, ponudio je svoju ženu vladaru Palestine i faraonu, vladaru Egipta, kao svoju sestru kako bi, možda, pomoću te ponude zadobio njihovu naklonost. Jākub, odnosno Israil, uzeo je blagoslov svoga djeda Ibrāhima od oca Ishāka pomoću krađe, varki i laži, a taj blagoslov, po njima, pripadao je njegovom starijem bratu. Lūta su, po njima, vinom opile njegove dvije kćeri kako bi mogle s njim leći i tako sačuvati potomstvo. I dogodilo se to što su naumile! Davud je sa krova svoje palače vidio lijepu ženu, ženu jednog od svojih vojnika. Vojnika je poslao u rat da pogine da bi, po njima, došao do ove žene. Sulejman je, po njima, bio naklonjen obožavanju mazge oponašajući tako jednu od svojih žena koju je volio, a nije mogao da joj se suprotstavi!

Kur'an je očistio obraze ovih poslanika od onoga čime su bili uprljani. Ove bajkovite izraelske priče su od strane Benu Israila dodate Tevratu. One nisu do njih stigle Objavom. Kur'an je također ispravio priče o Isau, sinu Merjeminu (alejhi's-selam).

Ovaj Kur'an bdije nad Knjigama koje su prije njega objavljene. On je stavio tačku na razilaženja o tome. On je presudio među njima u onome oko čega su se oni razilazili i međusobno polemizirali i donosi jasnu presudu medu polemičarima:

i on je, uistinu, putokaz i milost svakom onom koji vjeruje (27/77).

On je *putokaz* (27/7) - on ih štiti od razilaženja i zablude. On objedinjuje njihov program, ukazuje na put i veže ih za velike kosmičke zakone koji ne odstupaju niti proturječe.

Kur'an je i *milost* (27/77) - on ih štiti od sumnje, nemira i nedoumica, tumaranja između programa i teorija koji nikad nisu stalni. Veže ih za

Allaha gdje u Njegovom susjedstvu i pod Njegovim okriljem mogu naći smiraj i živjeti u miru sa sobom i sa drugima i tako na kraju zaslužiti Allahovo zadvoljstvo i nagradu.

Kur'anski program je jedinstven u obnovi ljudske duše, njenom spajanju sa prirodom, njenom skladu sa Kosmosom u kome živi sa zakonima koji vladaju ovim Kosmosom lahko i jednostavno, bez usiljenosti i izvještačenosti. Otuda je ona u svojoj dubini ispunjena mirom i velikom smirenošću jer živi u Kosmosu i ne sudara se sa njegovim zakonima. Ona se ne suprotstavlja Kosmosu niti se Kosmos njoj suprotstavlja kada bude dovedena u poziciju spajanja sa njim. Tada spozna da su njeni zakoni i njegovi zakoni. Ovaj sklad između duše i Kosmosa i taj najveći mir između ljudskog srca i najveće egzistencije dovodi do mira među ljudima iz koga proističe smirenost i stabilizacija. Ovo je milost u njenom sveobuhvatnom obliku i značenju.

Nakon ovog brzog pogleda o Allahovoj blagonaklonosti prema narodu sa ovim Kur'anom koji uklanja razilaženja među Sinovima Israilovim, a one koji u njega vjeruju obasipa svojom milošću i vodi ih uputi... nakon ovoga tekst potvrđuje Poslaniku (alejhi's-selam) da će Allah presuditi između njega i njegovog naroda o onome u čemu se oni razilaze neopozivom presudom, presudom koja je građena na pouzdanom, sigurnom znanju:

... zato se pouzdaj u Allaha, jer ti, doista, slijediš pravu istinu! (27/79).

Allah je učinio kosmičkim zakonom trijumf Istine sličan zakonu stvaranja nebesa i Zemlje i izmjeni dana i noći, zakonom koji stalno djeluje... koji je nekada usporen, ali samo zbog mudrosti koja je jedino Allahu poznata i kojom se ostvaruju ciljevi koje Allah procjenjuje. Zakon je stalno u upotrebi - obećanje je Allahovo, a Allah će obećanje Svoje ispuniti. Iman neće biti potpun osim čvrstim vjerovanjem da je to istina koja će biti realizirana. Allhovo obećanje ima rok koji neće biti ni za tren jedan ni odložen ni ubrzan.

Tekst dalje tješi Poslanika (alejhi's-selam) zbog nepokornosti njegova naroda i ustrajnosti na nevjerovanju i poslije uloženog truda u savjetovanju, objašnjavanju i obraćanju njima ovim Kur'anom tekst ide dalje u tješenju Poslanika i njegovom oslobađanju od briga. On nije bio nesposoban u dostavljanju Objave, ali Objavu prihvataju samo ona srca koja su zdrava, oni koji čuju i razumiju, čija se srca pokrenu i prihvate savjet. Oni čija su srca mrtva, koji su slijepi pa ne vide dokaze Upute i

imana, oni nemaju puta niti bilo šta da dođe do njihovih srca. Njihova zabluda i dugo lutanje takvima ne škodi:

Ti ne možeš mrtve dozvati niti gluhe dovikati kada se leđima okrenu, (27/80)

niti možeš slijepe od zablude njihove odvratiti; možeš jedino dozvati one koji u riječi Naše vjeruju, oni će se odazvati (27/81).

Nadahnuti kur'anski izraz crta živu, pokretnu sliku duševnog stanja koje nije opipljivo, stanja tvrdoće srca, gašenja duše, tromosti osjećaja. Jednom su gluhi i tada okreću leđa Pozivu jer oni ne čuju, drugi put su slijepi i u toj sljepoći tumaraju, ne vide onoga ko ih upućuje jer su slijepi. Ova pokretna, opiljiva slika je vidljiva. Ona izražava značenje i produbljuje ga u osjećanju.

Naspram mrtvih, slijepih i gluhih stoje vjernici. Oni su živi, čuju i vide:

Možeš jedino dozvati one koji u riječi Naše vjeruju, oni će se odazvati (27/81).

Čuju oni čija su srca spremna da prihvate Allahove ajete. Pozivu se odazivaju oni čija srca nisu mrtva, oni koji čuju i koji vide. Znak onih čija srca nisu mrtva je osjećaj, a znak onih koji čuju i vide je korištenje onoga što čuju i što vide.Vjernici se služe i koriste svoj život, čula vida i sluha. Zadatak Poslanika je da da im saopći i da ih uputi na Allahove dokaze, da se tome predaju, a kada to učine, *oni će se odazvati* (27/81).

Islam je jednostavan, jasan i blizak zdravoj prirodi. Čim ga srce koje je zdravo spozna, odmah ga prihvati i ne protivi se. Na ovaj način Kur'an odslikava ta srca, srca koja su spremna da prihvate Uputu, koja su spremna da čuju, koja ne polemiziraju niti raspravljaju samo zato što ih Poslanik poziva i spaja sa Allahovim dokazima. Ona se tome odazivaju i postaju vjernička srca.

Nakon ovoga vodi ih u drugi krug, krug koji se odnosi na predznake Smaka svijeta i neke njegove scene prije posljednjeg ritma kojim završava ova sura... krug u kome se pojavljuje jedna životinja koja će govoriti

ljudima, onima koji u kosmičke dokaze nisu vjerovali. Tekst ovdje crta scenu okupljanja i grdnje onih koji su negirali dokaze, a koji su potišteni i nijemi. Njih vraća sa ove scene na dokaze dana i noći koji su izloženi onima koji vide, a oni su u odnosu na to nemarni, zatim ih vraća na scenu strahe kada se u rog puhne, kada planine promiču kao što promiču oblaci. Na kraju će im biti izloženi oni koji vjeruju, koji su pošteđeni ovog straha i strahe, a oni koji ne vjeruju bit će naglavačke gurnuti u vatru:

I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje iziđe jedna životinja koja će im reći da ljudi u dokaze Naše nisu uvjereni (27/82).

A na Dan kada od svakog naroda sakupimo gomilu, onih koji su dokaze Naše poricali - oni će biti zadržani - (27/83)

i kad dođu, On će upitati: "Jeste li vi dokaze Moje poricali ne razmišljajući o njima, ili, šta ste to radili?" (27/84).

I njih će stići kazna zato što su mnogobošci bili, pa neće moći ni riječi izustiti (27/85).

Zar nisu vidjeli da smo učinili noć da u njoj otpočinu, a dan vidnim? - to su, zaista, dokazi za narod koji vjeruje (27/86).

A na Dan kad se u rog puhne pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi, svi će Mu ponizno doći (27/87).

Ti vidiš planine i misliš da su nepomične, a one promiču kao što promiču oblaci - to je Allahovo djelo koji je sve savršeno stvorio; On, doista, zna ono što radite (27/88).

Ko učini dobro djelo, dobiće veliku nagradu za njega i biće straha na Sudnjem danu pošteđen; (27/89)

a oni koji budu zlo činili, u vatru će naglavačke biti gurnuti. "Zar se već kažnjavate za ono što ste radili?" (27/90).

U tekstu se navodi izlazak jedne životinje koja se ovdje i u mnogim hadisima spominje - od kojih su neki autentični - a u kojima nema opisa ove životinje. Njen opis se nalazi u nekim drugim hadisima koji nisu dosegli stepen autentičnosti. Zbog toga mi ne obraćamo pažnju na ovaj opis niti da je ona bila šezdeset aršina duga i da ima perje, kopito i bradu! Njena glava je bila poput glave vola, a oči poput očiju svinje, uši kao u slona, rogovi kao u jelena, vrat poput vrata noja, grudi kao grudi lava, boja kože kao u tigra,

struk kao struk mačke, rep poput repa ovna, a noge poput nogu deve... itd. o ovom opisu u kome su se natjecali komentatori Kur'ana.

Mi ćemo stati kod kur'anskog teksta i vjerodostojnog hadisa u kojima se kaže da će izlazak ove životinje biti jedan od predznaka Smaka svijeta i kada dođe kraj edželu u kome će biti koristi onima koji se pokaju, a na drugima koji to nisu učinili poslije toga bit će primijenjena kazna. Njima će biti suđeno onako kako su radili. Tada će se pojaviti životinja koja će sa njima razgovarati. Životinja ne govori ili njen razgovor ljudi ne razumiju. Međutim, u ovom slučaju oni će to razumjeti i shvatit će da je to nadnaravnost koja govori da se Smak svijeta približio, a odbijali su da povjeruju u Allahove dokaze i Sudnji dan.

Primjetno je da su scene u suri En-Neml, scene koje obiluju dijalogom i razgovorom između insekata, ptica, džina i Sulejmana (alejhi's-selam). Spominjanje životinje i njen razgovor sa ljudima u skladu je sa scenama i atmosferom sure čvrsto satkan u skladno kur'ansko oblikovanje u kome su dijelovi od kojih se sastoji scena objedinjeni.[3]

Kontekst odavde najavljuje scenu okupljanja:

A na Dan kada od svakog naroda sakupimo gomilu, onih koji su dokaze Naše poricali - oni će biti zadržani - (27/83)...

Svi će ljudi biti sakupljeni. Medutim, ovdje se ipak htjelo da istakne stav onih koji negiraju: *Oni će biti zadržani (27/83)* - tj.bit će tjerani prije svih, budući da nemaju volje, izbora i smjera.

I kad dođu, On će upitati: "Jeste li vi dokaze Moje poricali ne razmišljajući o njima, ili, šta ste to radili?" (27/84).

Prvo pitanje je za poniženje i prijekor, jer je poznato da su oni negirali Allahove dokaze. Drugo pitanje je puno sarkazma. Ono u običnom razgovoru ima i svoje odgovarajuće primjere: Jeste li vi poricali? ili: Šta ste to uradili? Ima li ikakav vidljivi posao za koji bi se moglo reći da ste u njemu proveli život, osim ovog odvratnog negiranja koje niste trebali činiti?... Ovakva i slična pitanja nemaju odgovora osim šutnje, kao da je jezik upitanog zavezan, a srce poniženo:

I njih će stići kazna zato što su mnogobošci bili, pa neće moći ni riječi izustiti (27/85).

[3] V. odjeljak *Et-Tenasuk el- fenni* u djelu *Et-Taswirul-fenni fi'l-Qur'an*, str. 86-107, treće izdanje.

Oni zaslužuju kaznu zbog nasilja koje su počinili na ovome svijetu. Oni su snuždeni i šute, dok životinja govori. To je čudesna usporedba u kur'anskom izrazu i u Allahovim dokazima koje iznosi ovaj Kur'an.

Skladnost izlaganja u ovom krugu ima poseban pečat koji se sastoji u spajanju scena ovoga i onoga svijeta i prijelazu iz onoga u taj svijet u pogodnom momentu radi utjecaja i pouke.

Ovdje se prelazi sa scene onih koji negiraju Allahove dokaze, začuđene na prostoru okupljanja, na jednu od scena ovoga svijeta koja bi trebala da im probudi osjećaje i da ih usmjeri ka Kosmosu i razmišljanju o njemu, njegovom sistemu i njegovim pojavama što bi u njihovo srce ulilo vjeru u Jednog Boga koji ih štiti i stvara uvjete života i odmora i koji je stvorio Kosmos i učinio ga pogodnim za njihov život, a ne obratno:

Zar nisu vidjeli da smo učinili noć da u njoj otpočinu, a dan vidnim? - to su, zaista, dokazi za narod koji vjeruje (27/86).

Scena noći za otpočinjanje i scena dana za gledanje, sposobne su da u čovjeku probude vjerski osjećaj koji vodi ka spajanju sa Allahom koji noć mijenja danom i obratno, a i jedno i drugo su kosmički dokazi za onoga ko je spreman da prihvati iman, ali oni opet ne vjeruju. Da nije noći nego da je uvijek dan, život ne bi bio moguć na Zemlji, i obrnuto. Čak i kad bi noć ili dan bio duži deset puta nego što jeste, Sunce bi sve spržilo na Zemlji a noć bi sve zaledila. Tada bi život na Zemlji opet bio nemoguć! U noći i danu sa stanjem koji odgovara stanju života su znaci, dokazi, ali oni opet neće da vjeruju.

Sa dokaza noći i dana na Zemlji i njihovog sigurnog života u sjeni ovog preciznog kosmičkog sistema tekst ih prevodi na Dan kada će se u rog puhnuti i sve strahote kojima će biti obuhvaćeni nebesa i Zemlja i sva stvorenja u njima i na njima izuzev onih koje Allah poštedi. Tada će planine koje su nepomične i bile znak stabilnosti Zemlje promicati kao oblaci. Ovaj dan će biti završen nagradom koja će uliti sigurnost i svako dobro i kaznom, strahom, bacanjem naglavačke u pakao:

A na Dan kad se u rog puhne pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi, svi će Mu ponizno doći (27/87).

Ti vidiš planine i misliš da su nepomične, a one promiču kao što promiču oblaci - to je Allahovo djelo koji je sve savršeno stvorio; On, doista, zna ono što radite (27/88).

Ko učini dobro djelo, dobiće veliku nagradu za njega i biće straha na Sudnjem danu pošteden; (27/89)

a oni koji budu zlo činili, u vatru će naglavačke biti gurnuti. "Zar se već kažnjavate za ono što ste radili?" (27/90).

Sur je rog u koji se puše. Ovo je to strašno puhanje od koga će se smrtno istrašiti i oni na nebesima i oni na Zemlji osim onih koje Allah poštedi i učini da budu sigurni i postojani. Neki kažu da su to šehidi. Na taj dan sve što je na nebesima i na Zemlji bit će onesviješćeno izuzev onih koje Allah poštedi.

Zatim se čuje zvuk roga, trube koja će proživjeti mrtve iz grobova, zatim zvuk trube koji će ih okupiti: *i svi će Mu ponizno doći* (27/87) - pokorni i predati.

Sa ovim smrtnim strahom ide i opći kosmički prevrat u kome će doći do poremećaja koji će zahvatiti nebeska tijela i poremetiti njihovo kretanje. Jedna od pojava ovog poremećaja jeste i da planine promiču kao što promiču i oblaci brzo, lahko i razasuto. Scena planina ovdje i na ovaj način u skladu je sa sjenom smrtnog straha, a i sama smrtna straha očituje se u njemu kao da su i planine preplašene sa onim koji su preplašeni, smrtno prestrašene sa onima koji su smrtno prestrašeni, zbunjene i smetene dok se kreću bez pravca i prave mjere!

To je Allahovo djelo koji je sve savršeno stvorio (27/88).

Subhanuhu! Njegovo savršeno djelo se razotkriva u svemu što postoji. Tu nema greške niti je to slučajno nastalo. Tu nema pukotina niti nekih nedostataka. Tu nema nesklada niti ima zaborava. Allah je sve što je stvorio dobro isplanirao. Tu nema nijednog nedostatka, nema ništa što nije dobro proračunato bilo da se radi o nečemu malom ili velikom, važnom ili manje važnom. Sve se sa planom i određenjem pokreće, slijedi i popunjava.[4]

On, doista, zna ono što radite (27/88).

Ovo je Dan obračuna onoga što ste radili. Odredio ga je onaj koji je sve savršeno stvorio. Došao je sa ovim Danom u njegovo vrijeme, ni za jedan čas nije zaustavljen niti ubrzan kako bi odigrao svoju ulogu u stvaranju i ostvario sklad između djela i nagrada, kazni u oba života,

[4] V. tumačenje riječi Uzvišenog Allaha: *I koji je sve stvorio i kako treba uredio!* (25/2), džuz19.

potpuno i spojeno: *To je Allahovo djelo, Koji je sve savršeno stvorio; On, doista, zna ono što radite (27/88).*

U ovom strašnom i teškom danu sigurnost će imati samo oni koji su na ovome svijetu činili dobra djela, a iznad ovoga imat će i druge nagrade koje su znatnije i bogatije od njihovih dobrih djela:

Ko učini dobro djelo, dobiće veliku nagradu za njega i biće straha na Sudnjem danu pošteđen; (27/89)...

Pošteđenost od ovog velikog straha je nagrada sama po sebi, a ono poslije ovoga je Allahova blagodat. Oni su se bojali Allaha na ovome svijetu tako da im neće biti ovoj bojaznosti pridodat strah drugog svijeta. Bit će sigurni od ovog straha u ovome danu od koga neće biti pošteđen niko na nebesima i na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi.

A oni koji budu zlo činili, u vatru će naglavačke biti gurnuti (27/90).

To je zastrašujuća scena kada će naglavačke biti gurnuti u vatru, a povrh toga bit će grđeni i ruženi!

"Zar se već kažnjavate za ono što ste radili?" (27/90).

Odstupili su od Pravog Puta i Upute i od toga okrenuli svoja lica. Oni se kažnjavaju bacanjem naglavačke u ponor, a još ranije su odbili Istinu koja je jasna kao što su jasni dan i noć.

Na kraju sure dolazi posljednji ritam gdje Poslanik (alejhi's-selam) sažeto iznosi poziv i svoj program, a njih ostavlja njihovoj sudbini kojom su zadovoljni poslije svega što je kazano na putu upute i objašnjenja. Sura završava zahvalom Allahu, a ovom zahvalom je i počela. Njih ostavlja Allahu koji će im otkriti Svoje dokaze i pred kojim će polagati račun za ono što su činili:

Ja sam primio zapovijest da se klanjam jedino Gospodaru ovoga grada, koji je On učinio svetim - a Njemu sve pripada - i naređeno mi je da budem poslušan (27/91)

i da Kur'an kazujem; onaj ko bude išao pravim putem, na pravom putu je za svoje dobro; a onome ko je u zabludi ti reci: "Ja samo opominjem" (27/92).

I reci: "Hvala Allahu, On će vam znamenja Svoja pokazati, pa ćete ih vi poznati!" A Gospodar tvoj motri na ono što radite (27/93).

Oni su vjerovali u svetost ovog grada i ovog hrama. Iz toga su crpili snagu i bili gospodari nad Arapima zahvaljujući vjerovanju u svetost ove kuće, a onda su napustili Jednotu Onoga koji je ovaj Hram učinio svetim i koji je čitav njihov život postavio na temelju ovoga Hrama.

A Poslanik (alejhi's-selam) pokušava da ispravi ovo vjerovanje pa izjavljuje da je primio zapovijest da se klanja jedino Gospodaru ovoga grada kojeg je On učinio svetim i Koji nema sudruga, upotpunjavajući islamsko shvatanje o Božanskoj Jednoti. Gospodar ovoga grada je Gospodar svega što postoji. *Njemu sve pripada* (27/91). Objavljuje da mu je naređeno da bude poslušan, poslušan Njemu sa svim što posjeduje. On je Jedan. On nema sudruga. To je grupa koja se proteže u dugom vremenu, a koja je predana samo Njemu.

Ovo su osnove Njegova poziva, dok je metod kazivanje Kur'ana:

I da Kur'an kazujem (27/92).

Kur'an je Knjiga ove vjere, njen ustav, ali i metod. Naređeno mu je da se Kur'anom bori protiv nevjernika. On je jedino dovoljan u borbi za dušu i razum. U njemu se nalazi ono što obuhvata cijelu dušu i sva osjećanja. U njemu se nalazi ono što potresa kruta srca i drma ih, koja sa ovim ne mogu ostati postojana. A poslije toga je propisao borbu radi zaštite vjernika od spletkarenja i smutnje i radi osiguranja slobode Poziva i uspostave i u život provođenja šeriata snagom vlasti. Što se tiče samog poziva, za ovo je dovoljan Kur'an: *I da Kur'an kazujem* (27/92).

I da Kur'an kazujem; onaj ko bude išao pravim putem, na pravom putu je za svoje dobro; a onome ko je u zabludi ti reci: "Ja samo opominjem" (27/92).

U ovome je predstavljena pojedinačna, osobna odgovornost po Allahovim mjerilima, koja se odnosi na Uputu i zabludu. A u osobnoj odgovornosti predstavjena je dostojanstvo čovjeka kojeg islam garantira, čovjeka koji se ne tjera kao stado u vjeru. To je kazivanje Kur'anom, ostavljajući ga da radi svoj posao shodno programu koji se obraća prirodi

u njenoj dubini i shodno zakonu koji je u skladu sa kur'anskim programom.

I reci: "Hvala Allahu" (27/93) - je predgovor za ono o čemu će se govoriti, o Njegovom djelu koje je savršeno:

On će vam znamenja Svoja pokazati, pa ćete ih vi poznati! (27/93).

Istinu je rekao Allah. Svaki dan Njegovi robovi vide neke Njegove dokaze u sebi i na horizontu. On im otkriva neke tajne ovoga sa tajnama bogatog Kosmosa.

A Gospodar tvoj motri na ono što radite (27/93).

I ovako, na ovaj način, iznosi im na kraju posljednji ritam u ovom snažnom izrazu... učtivom... zastrašujućem, a onda ih ostavlja da rade to što rade. U njima ostaje duboki trag ovog ritma:

A Gospodar tvoj motri na ono što radite (27/93).

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« طسٓمٓ * تِلْكَ آيَاتُ ٱلْكِتَابِ ٱلْمُبِينِ * نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِٱلْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي ٱلْأَرْضِ ، وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا ، يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ ، يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ ، وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ، إِنَّهُ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ * وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا فِي ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً ، وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَارِثِينَ * وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي ٱلْأَرْضِ ، وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ .

« وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ، فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي ٱلْيَمِّ ، وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ، إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ ، وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ .

« فَٱلْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ، إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ * وَقَالَتِ ٱمْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ، وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ .

« وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ * وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ : قُصِّيهِ ، فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ .

« وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ ، فَقَالَتْ : هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ ، وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ؟ * فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ، وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ ٱللهِ حَقٌّ ، وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ .

* * *

« وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَٱسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ، وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي ٱلْمُحْسِنِينَ .

« وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا ، فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ : هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ ، فَٱسْتَغَاثَهُ ٱلَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى ٱلَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ ، فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ ، قَالَ : هَٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَانِ ، إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ * قَالَ : رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَٱغْفِرْ لِي ، فَغَفَرَ لَهُ ، إِنَّهُ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ * قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ .

« فَأَصْبَحَ فِي ٱلْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ ، فَإِذَا ٱلَّذِي ٱسْتَنْصَرَهُ بِٱلْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ ، قَالَ لَهُ مُوسَى : إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ * فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِٱلَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ : يَامُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِٱلْأَمْسِ ؟ إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّاراً فِي ٱلْأَرْضِ ، وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ .

« وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَى ، قَالَ : يَامُوسَى إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ ، فَٱخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ ٱلنَّاصِحِينَ * فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ ، قَالَ : رَبِّ نَجِّنِي مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّالِمِينَ .

« وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ : عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ ٱلسَّبِيلِ .

« وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ ، وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ، قَالَ : مَا خَطْبُكُمَا ؟ قَالَتَا : لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَاءُ وَأَبُونَا

شَيْخٌ كَبِيرٌ * فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ : رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ .

« فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ ، قَالَتْ : إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا . فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ : لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ * قَالَتْ إِحْدَاهُمَا : يَاأَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ * قَالَ : إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ ، فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِكَ ، وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ ، سَتَجِدُنِي ـ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ـ مِنَ الصَّالِحِينَ * قَالَ : ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ، وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ .

* * *

« فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا ، قَالَ لِأَهْلِهِ : امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَاراً ، لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ .

«فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِي الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ ، مِنَ الشَّجَرَةِ : أَنْ يَامُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ، فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِراً وَلَمْ يُعَقِّبْ ، يَامُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ، إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ * اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ، وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ ، فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ ، إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ * قَالَ : رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ * وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَاناً ، فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ * قَالَ : سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَاناً فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ، بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ .

* * *

« فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا : مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى ، وَمَا سَمِعْنَا
بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ * وَقَالَ مُوسَى : رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ، إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ * وَقَالَ فِرْعَوْنُ : يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ
مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرِي ، فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ
إِلَى إِلَٰهِ مُوسَى ، وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ * وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ * فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ ، فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ * وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا
يُنْصَرُونَ * وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ .

« وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى ، بَصَائِرَ
لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ » . .

SURA AL-QAṢAṢ
OBJAVLJENA U MEKKI
88 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Ta-sin-mim (28/1).

Ovo su ajeti Knjige jasne! (28/2).

Mi ćemo ti kazati neke vijesti o Mūsāu i faraonu, onako kako je bilo, i to za one ljude koji vjeruju (28/3).

Faraon se u zemlji bio ponio i stanovnike njezine na stranke izdijelio; jedne je tlačio, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao, doista je smutljivac bio (28/4).

A Mi smo htjeli da one koji su na Zemlji tlačeni, milošću obaspemo i da ih vođama i nasljednicima učinimo, (28/5)

i da im na Zemlji vlast darujemo, a da faraonu i Hāmānu i vojskama njihovim damo da dožive baš ono zbog čega su od njih strahovali (28/6).

Mi nadahnusmo Mūsāovu majku: "Doji ga, a kad se uplašiš za njegov život, baci ga u rijeku, i ne strahuj i ne tuguj, Mi ćemo ti ga, doista, vratiti i poslanikom ga učiniti" (28/7).

I nađoše ga faraonovi ljudi, da im postane dušmanin i jad; - zaista su faraon i Hāmān i vojske njihove uvijek griješili (28/8).

I žena faraonova reče: "On će biti radost i meni i tebi! Ne ubijte ga, možda će nam od koristi biti, a možemo ga i posiniti." A oni ništa ne predosjetiše (28/9).

I srce Mūsāove majke ostade prazno, umalo ga ne prokaza, da Mi srce njeno nismo učvrstili i vjernicom je učinili (28/10).

I ona reče sestri njegovoj: "Idi za njim!" I ona ga ugleda izdaleka, a oni nisu bili ništa primijetili (28/11).

A Mi smo mu već bili zabranili dojilje, pa ona reče: "Hoćete li da vam ja pokažem porodicu koja će vam se o njemu brinuti i koja će mu dobro željeti?" (28/12).

I vratismo ga majci njegovoj da se raduje i da ne tuguje, i da se uvjeri da je Allahovo obećanje istinito; ali većina njih ne zna (28/13).

I kad se on opasa snagom i stasa, dadosmo mu mudrost i znanje; tako Mi nagrađujemo one koji dobra djela čine (28/14).

I on uđe u grad neopažen od stanovnika njegovih i u njemu zateče dvojicu ljudi kako se tuku, jedan je pripadao njegovu, a drugi neprijateljskom narodu, pa ga zovnu u pomoć onaj iz njegova naroda protiv onoga iz neprijateljskog naroda, i Mūsā ga udari šakom i - usmrti. "Ovo je šejtanov posao!" - uzviknu -, "on je, zaista, otvoreni neprijatelj koji u zabludu dovodi! (28/15).

Gospodaru moj," - reče onda - "ja sam sam sebi zlo nanio, oprosti mi!" I On mu oprosti, On, uistinu, prašta i On je milostiv (28/16).

"Gospodaru moj," - reče -, "tako mi blagodati koju si mi ukazao, više nikada nevjernicima neću biti od pomoći!" (28/17).

I Mūsā u gradu osvanu prestrašen, očekujući šta će biti, kad ga onaj isti od jučer pozva ponovo u pomoć. "Ti si, zbilja, u pravoj zabludi!" - reče mu Mūsā, (28/18)

i kad htjede da ščepa zajedničkog im neprijatelja, reče mu onaj: "O Mūsā, zar ćeš da ubiješ i mene kao što si juče ubio čovjeka? Ti hoćeš da na zemlji silu provodiš, a ne želiš da miriš" (28/19).

I jedan čovjek s kraja grada dotrča: "O Mūsā," - reče - "glavešine se dogovaraju da te ubiju; zato bježi, ja sam ti zbilja iskren savjetnik" (28/20)

I Mūsā iziđe iz grada ustrašen, iščekujući šta će se desiti. "Gospodaru moj," - reče - "spasi me naroda koji ne vjeruje!" (28/21).

I kad se uputi prema Medjenu, on reče: "Gospodar moj će mi pokazati pravi put!" (28/22).

A kad stiže do vode medjenske, zateče oko nje mnoge ljude kako napajaju stoku, a malo podalje od njih ugleda dvije ženske koje su je od vode odbijale. "Šta vi radite?" - upita on. "Mi ne napajamo dok čobani ne odu" - odgovoriše one - "a otac nam je veoma star"(28/23).

I on im je napoji, a onda ode u hladovinu i reče: "Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!" (28/24).

I jedna od njih dvije dođe mu, poslije, idući stidljivo i reče: "Otac moj te zove da te nagradi zato što si nam je napojio!" I kad mu on dođe i kaza mu šta je doživio, on reče: "Ne strahuj, spasio si se naroda koji ne vjeruje!" (28/25).

"O oče moj," - reče jedna od njih - "uzmi ga u najam, najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana" (28/26).

"Ja želim da te oženim jednom od ove dvije kćeri moje" - reče on - "ali treba da me osam godina služiš; a ako deset napuniš, biće dobra volja tvoja, a ja ne želim da te na to silim; ti ćeš vidjeti, ako Bog da, da sam dobar" (28/27).

"Neka bude tako između mene i tebe!" - reče Mūsā -, "koji god od ta dva roka ispunim, nema mi se šta prigovoriti, a Allah je jamac za ono što smo utanačili" (28/28).

I kada Mūsā ispuni ugovoreni rok i krenu sa čeljadi svojom, on ugleda vatru na jednoj strani brda. "Pričekajte!" - reče čeljadi svojoj -, "vidio sam vatru, možda ću vam od nje kakvu vijest donijeti, ili zapaljenu glavnju, da se ogrijete" (28/29).

A kad dođe do vatre, neko ga zovnu s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju: "O Mūsā, Ja sam - Allah, Gospodar svjetova! (28/30).

Baci štap svoj!" I kad vidje da se poput hitre zmije kreće, on uzmače i ne vrati se. "O Mūsā, priđi i ne boj se, sigurno ti se nikakvo zlo dogoditi neće! (28/31).

Uvuci svoju ruku u njedra svoja, pojaviće se bijela, a bez mane, i priberi se tako od straha! To su dva dokaza od Gospodara tvoga faraonu i glavešinama njegovim; oni su, zaista, narod raskalašni" (28/32).

"Gospodaru moj", - reče - "ja sam ubio jednog njihova čovjeka, pa se bojim da i oni mene ne ubiju (28/33).

A moj brat Harun je rječitiji od mene, pa pošalji sa mnom i njega kao mog pomoćnika da potvrđuje riječi moje, jer se bojim da me ne nazovu lašcem" (28/34).

"Pomoći ćemo te bratom tvojim" - reče On - "i obojici ćemo vlast dati, pa vam se oni neće usuditi prići; s Našim znamenjima vas dvojica i oni koji vas budu slijedili postaćete pobjednici" (28/35)

I kad im Mūsā donese Naše jasne dokaze, oni povikaše: "Ovo je samo smišljena čarolija; nismo čuli da se ovako nešto dešavalo u doba predaka naših!" (28/36).

"Gospodar moj dobro zna onoga koji donosi uputstvo od Njega" - reče Mūsā -, "onoga koji će na kraju pobijediti, a nevjernici, doista, neće uspjeti!" (28/37).

"O velikaši", - reče faraon - "ja ne znam da vi imate drugog boga osim mene, a ti, o Hāmāne, peci mi opeke i sagradi mi toranj da se popnem k Mūsāovu Bogu, jer ja mislim da je on, zaista, lažac!" (28/38).

A on i vojske njegove bijahu se bez ikakva osnova ponijeli na Zemlji i mislili su da Nam neće biti vraćeni, (28/39)

pa Mi dohvatismo i njega i vojske njegove i u more ih bacismo; pogledaj kako su skončali nevjernici! (28/40).

A bili smo ih učinili vođama koji su pozivali u ono zbog čega se ide u vatru - a na Sudnjem danu niko im neće pomoći - (28/41)

i propratismo ih prokletstvom na ovom svijetu, a na onom svijetu biće od svakog dobra udaljeni: (28/42)

I Mi smo Mūsāu Knjigu dali, nakon što smo drevne narode uništili, da bude svjetlo ljudima i uputstvo i milost - da bi sebi došli (28/43).

Ova sura objavljena je u Mekki. Objavljena je u situaciji kada su muslimani bili potlačena manjina u Mekki, dok je snaga, moć, čast i vlast bila u rukama politeista. Objavljena je radi uspostavljanja istinskih kriterija snaga i vrijednosti; objavljena je da potvrdi da u ovom Bitku postoji samo jedna snaga - a to je Allahova snaga - i da u Kosmosu postoji samo jedna vrijednost - to je vrijednost imana. I onaj s kim je Allahova moć ne treba se bojati pa makar bio ogoljen od svih oblika snage, a onaj protiv koga je okrenuta Allahova moć, za njega nema sigurnosti ni mira pa makar ga podržavale sve snage. Ko posjeduje vrijednost imana posjeduje svako dobro, a ko izgubi ovu vrijednost ništa mu, u osnovi, neće biti od koristi.

Otuda struktura ove sure počiva na kazivanju o Mūsāu i faraonu, u početku, i kazivanju o Kārūnu i njegovom narodu - Mūsāovu narodu - na svršetku. Prvo kazivanje prezentira moć odlučivanja i vlasti, moć nadobudnog, opreznog, oholog i diktatorskog faraona, dok, nasuprot njoj, stoji Mūsā kao dojenče koje nema moći ni snage, ni skloništa ni zaštite. A faraon se uzoholio na zemlji i stanovnike njene na stranke izdijelio. Potlačio je Sinove Israilove, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao. Bojao ih se, premda ih je držao za vratove. Međutim, faraonova snaga i moć, njegov oprez i mudrost ništa mu ne pomažu. Štaviše, ne pomažu mu protiv Mūsāa, malodobnog djeteta, ogoljenog od bilo kakve snage i moći. Ali, on je pod zaštitom jedine istinske snage, koja ga pažljivo čuva, otklanja od njega nevolju, skriva ga od pogleda očiju; upućuje njime otvoreni izazov faraonu i njegovoj vojsci, gurajući ga pod njegovo okrilje i uvodeći ga u njegovu jazbinu. I još povrh toga, prodire do srca njegove žene, a on prema tome nemoćan, svezanih ruku, onemogućen da mu naudi; sam sebi pravi ono od čega ima zazor i od čega se plaši!

Drugo kazivanje prezentira vrijednost imetka, a uz nju i vrijednost znanja, imetka koji obmanjuje narod. Kārūn je izašao pred narod u svom sjaju. Oni znaju da mu je dato toliko blago da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi, i znanje kojim se Kārūn ponosi, misleći da mu je zbog njega i posredstvom njega dato to blago. Međutim, one kojima je dato pravo i istinsko znanje ne obmanjuju njegovi trezori i ne zavarava ih njegov sjaj. Naprotiv, oni žude za Allahovom nagradom znajući da je ona bolja i trajnija. Potom intervenira Allahova Ruka brišući i njega i njegov dvorac sa lica zemlje. Ne pomaže mu ni njegovo blago ni njegovo znanje; intervenira direktno i otvoreno kao i u slučaju faraona kada je i njega i njegovu vojsku u more bacila, pa su potopljeni bili.

Faraon se tlačiteljski odnosio prema Sinovima Israilovim, ponesen svojom vlašću i moći; i Kārūn se prema njima tlačiteljski ponio, uzoholivši se zbog svog znanja i imetka. Konac je bio jedan: ovaj je sa svojim dvorcem u zemlju satjeran, a onoga je, zajedno sa njegovom vojskom, pogodila bolna kazna. Nije bilo vidljive zemaljske snage koja bi se suprotstavila tom nasilju, već se otvoreno umiješala Ruka Moći okončavši nasilje i nered nakon što su ljudi bili nemoćni da ih zaustave.

Ovaj slučaj ukazuje na to da, kada zlo ovlada, nered postane otvoren, dobro nemoćno, a čestitost klonula, i kada se pojavi strah od iskušenja nevoljom i imetkom, tek tada se umiješa Ruka Moći, otvoreno i izazivački, bez zastora stvorenja i posredstva zemaljske snage, da postavi granicu zlu i neredu.[5]

Kontekst se, između dva kazivanja, bavi politeistima u ciklusima, poučavajući ih značenju kazivanja - u suri El-Qaṣaṣ - i otvarajući im poglede ka Allahovim znakovima razasutim katkada u prizorima Kosmosa, katkada na stratištima iščezlih naroda, a nekad u prizorima Sudnjeg dana. Svi oni potvrđuju pouke sadržane u kazivanjima, prate ih i usklađuju se s njima, i potvrđuju Allahovu zakonitost koja ne izostaje i ne mijenja se tokom vremena. Politeisti su već rekli Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam): *"Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani "* (28/57).

Opravdavaju svoje neslijeđenje Upute strahom da će ih ljudi protjerati ako napuste svoja stara vjerovanja radi kojih im se ljudi pokoravaju, veličaju Sveti hram i ispovijedaju vjeru njegovim službenicima.

Allah im je u ovoj suri naveo kazivanje o Mūsāu i faraonu, koje im pojašnjava gdje je sigurnost, a gdje strah, i podučava ih da je sigurnost u

---

[5] Ranije sam rekao u komentaru sure Taha, na str. 116. u XVI džuzu: "U vrijeme dok su Sinovi Israilovi podnosili udarce poniženja od strane faraona, koji im je ubijao mušku djecu, a žensku ostavljao u životu, Ruka Moći nije se miješala i preuzimala vodstvo borbe. Sinovi Israila su podnosili ove udarce zbog poniženja, pokornosti i straha. Međutim, kada se uzdiglo vjerovanje u srcima onih koji su vjerovali u Mūsāa i postali spremni da podnose i najteže muke sa ponosom oglašavajući jasno i glasno riječ vjerovanja u lice faraona, bez zamuckivanja i plašenja, bez čuvanja da će biti mučeni, tek tada se umiješala Ruka Moći da preuzme vodstvo borbe i oglasi pobjedu koja se prije tog oglašavanja ostvarila u njihovim dušama i srcima." Ovo što sam rekao je ispravnije, a to potvrđuje i kontekst kazivanja u ovoj suri iako ima neke promjene od onoga što sam rekao u suri Taha. Ruka Moći je intervenirala od samog početka za upravljanje borbom, ali konačna pobjeda stiže nakon što vjerovanje zavlada u srcima onih koji vjeruju u Mūsāa nakon njegova poslanstva i nakon što javno kažu riječ Istine u lice oholog tiranina.

Allahovoj zaštiti pa makar nestalo svih vanjskih uzroka sigurnosti na koje su ljudi navikli, a da je strah u udaljenosti od te zaštite, pa makar se vanjski uzroci sigurnosti, na koje su ljudi navikli, ukazali. Naveo im je kazivanje o Kārūnu koje potvrđuje ovu istinu u drugom obliku.

Osvrnuo se na njihovu izjavi riječima: *Zar im Mi ne pružamo priliku da borave u svetom i bezbjednom mjestu gdje se, kao Naš dar, slivaju plodovi svakovrsni; međutim, većina njih ne zna* (28/57), podsjećajući ih da je On taj koji im je, poslije straha, sigurnost dao; On je taj koji im je darovao ovo sveto i sigurno mjesto i On je taj koji im može produžiti tu sigurnost ili je oduzeti od njih. On ih, nadalje, upozorava na posljedicu oholosti i nezahvalnosti: *A koliko smo Mi sela i gradova uništili čiji su stanovnici u životu obijesni bili! Eno domova njihovih, malo ko, poslije njih, navrati u njih, Nama su ostali* (28/58).

Zastrašuje ih posljedicom njihova stava nakon što im je, poslavši im Poslanika, izbio svako opravdanje. A već se otprije ustalila Allahova zakonitost uništavanja nevjernika nakon dolaska upozorenja: *A Gospodar tvoj nikad nije naselja uništavao dok u njihov glavni grad poslanika ne bi poslao, koji im je dokaze Naše kazivao. I Mi smo samo onda naselja uništavali kad su stanovnici njihovi nasilnici bili* (28/59).

Zatim im prezentira njihov prizor na Sudnjem danu kada ih se ortaci javno odreknu predočavajući im kaznu na drugom svijetu, nakon što ih je upozorio na ovosvjetsku kaznu i nakon što ih je naučio gdje je mjesto strahu, a gdje sigurnosti.

Sura završava Allahovim obećanjem Svome plemenitom Poslaniku, koji je protjeran iz Mekke, proganjan od politeista, da će ga Onaj ko mu je objavio Kur'an da po njemu radi, sigurno vratiti u njegov grad i pomoći mu protiv politeizma i njegovih pobornika. On mu je darovao poslanstvo koje nije očekivao, a darovat će mu i pobjedu i povratak u mjesto iz kojeg su ga protjerali politeisti. Vratit će se siguran, trijumfalno i pobjednički. Kazivanje sure sadrži garanciju i potvrdu ovoga. I Mūsā (alejhi's-selam) se vratio u mjesto iz kojeg je izašao u strahu i bijegu. Vratio se i poveo sa sobom Sinove Israilove spasivši ih, dok su faraon i njegova vojska stradali naočigled Mūsāa i njegovog spašenog naroda.

Ovo obećanje, a s njim i ova sura, završava posljednjim tekstom: *I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! Nema Boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti ! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti!* (28/88).

Ovo je tema sure, njena atmosfera i opće okrilje. Pređimo sada na podrobnije izlaganje o njena četiri kruga: kazivanju o Mūsāu, pogovoru na njega, kazivanju o Kārūnu i o ovom posljednjem obećanju...

* * *

Sura počinje ovim odvojenim slovima:

Ta-sin-mim. Ovo su ajeti Knjige jasne! (28/1-2).

Sura počinje ovim slovima radi skretanja pažnje na to da se od sličnih slova sastoje ajeti Knjige jasne, visokog kvaliteta, dalekih dometa, u usporedbi sa onim što se obično sastoji od ovih slova u jeziku prolaznih ljudi.

Ovo su ajeti Knjige jasne! (28/2).

Ova Knjiga jasna, dakle, nije ljudsko djelo, niti su oni to kadri učiniti. Ona je Objava koju Allah objavljuje Svome robu. U njoj se pokazuje nadnaravnost Njegova djela kao što se ukazuje i specifični pečat Istine u ovoj kreaciji, u velikim i malim stvarima.

Mi ćemo ti kazati neke vijesti o Mūsāu i faraonu, onako kako je bilo, i to za one ljude koji vjeruju (28/3).

Ovu Knjigu upućuje narodu koji vjeruje; odgaja ih njome, podiže ih, projektira im Program i trasira put. Ovo kazivanje, izloženo u suri, namijenjeno je tim vjernicima i ono njima koristi.

Ovo izravno Allahovo citiranje ocrtava ozračje pažnje i brižljivosti prema vjernicima i pobuđuje u njima osjećaj njihove velike vrijednosti, visoke i uzvišene pozicije. Kako? Allah Veličanstveni objavljuje Svome Poslaniku Knjigu radi njih i njima u ovom njihovom svojstvu koje ih preporučuje za tu plemenitu pažnju, ***za one ljude koji vjeruju (28/3).***

Nakon ovog uvoda započinje izlaganje vijesti, vijesti o Mūsāu i faraonu. Započinje njeno izlaganje od prve epizode kazivanja - epizode njegova rođenja - i na sličan način ne započinje u bilo kojoj od mnogobrojnih sura u kojima se ono spominje. To je stoga što prva epizoda kazivanja o Mūsāu, teški uvjeti u kojima je rođen, neposjedovanje bilo kakve snage i moći u djetinjstvu, slabost i potlačen položaj njegova naroda

pod faraonovom vlašću. Sve ovo realizira glavni cilj sure i ističe Ruku Moći kako otvoreno i izazovno sama radi, bez ljudskog zastora, izravno udara i eliminira nasilje, tiraniju i nepravdu kada ljudi postanu nemoćni da to urade, priskače u pomoć potlačenima koji su bespomoćni i učvršćuje paćenike koji nemaju snage ni zaštite. To je ideja i značenje koje je trebalo utvrditi i učvrstiti potlačenoj muslimanskoj manjini u Mekki, a tiranska i nasilnička idolopoklonička većina je trebala to znati i biti uvjerena u to.

Kazivanje o Mūsāu (alejhi's-selam) započinjalo je, u većini slučajeva, u drugim surama, od epizode poslanstva - a ne od epizode rođenja, gdje nasuprot tiranije i nasilja stoji jak iman, a zatim iman pobjeđuje, a tiranija na kraju doživljava poraz. Međutim, ovdje to značenje nije namjeravano, već je cilj istaći da zlo, kada postane isključivo takvo, čisto zlo, nosi u sebi uzroke svoje propasti i da nasilje kada izmakne kontroli i postane osiono, nije više u potrebi za ljudima koji će ga suzbiti, već se tada aktivira Ruka Moći, uzima za ruke potlačenih i nemoćnih žrtava, spašava ih, animira elemente dobra u njima, odgaja ih i čini vođama i nasljednicima.

Ovo je cilj navođenja kazivanja u ovoj suri i stoga se prezentira počevši od epizode koja ostvaruje ovaj cilj i ističe ga. Kazivanje se u Kur'anu potčinjava u načinu prezentacije cilja koji se želi postići tom prezentacijom. Ono je instrument odgajanja duša i sredstvo utvrđivanja značenja, istina i principa. Ono se u tome usklađuje sa kontekstom u kome se izlaže, međusobno se potpomažući u izgradnji srca i konstruisanju istina koje nastanjuju ta srca.

Epizode kazivanja koje se predočavaju ovdje su: rođenje Mūsāa (alejhi's-selam), teške okolnosti, po svojoj vanjštini, koje su okruživale ovo rođenje i Allahova pažnja i providenje koje ga je pratilo, epizoda njegove mladosti, moći i znanja koje mu je Allah dao, te ubistva Kopta koje se tada desilo, zavjere faraona i njegovih glavešina protiv njega, njegova bijega iz Egipta u Medjen, ženidbe u njemu i provedenih godina službovanja i epizoda poziva i zaduženja poslaničkom misijom, zatim sučeljenje sa faraonom i njegovom klikom, njihova utjerivanja u laž Mūsāa i Haruna. Završnica - utapanje - kratka je i brza.

Kontekst je oduljio u prezentaciji prve i druge epizode, a to su dvije nove epizode kazivanja u ovoj suri, jer upravo one otkrivaju izazov otvorene moći osionoj tiraniji i u njima se jasno ukazuje nemoć faraonove snage, moći i predostrožnosti da spriječi neminovnu odredbu i neopozivu presudu: *... a da faraonu i Hāmānu i vojskama njihovim damo da dožive baš ono zbog čega su od njih strahovali* (28/6).

I shodno kur'anskom načinu izlaganja kazivanja, podijelio ga je na scene, a između njih je ostavio umjetničke praznine koje popunjava mašta tako da čitatelju ne promiče ništa od izostavljenih događaja i prizora između dvije scene, uz umjetničko uživanje u živom kretanju mašte.

Prva epizoda podijeljena je u pet, druga u devet, a treća u četiri scene. Između dvije epizode dolazi velika ili mala pauza, kao i između dvije scene, poput zavjese koja se spušta ili diže pred prizorom ili scenom.

Prije početka kazivanja odslikava atmosferu u kojoj se odigravaju događaji i ambijent u kome se dešava kazivanje otkrivajući skriveni cilj događanja radi kojeg i dolazi ovo kazivanje. To je dakle jedan od kur'anskih načina prezentacije kazivanja. Njegova tema i ciljevi podudaraju se na ovom mjestu u Kur'anu:

Faraon se u zemlji bio ponio i stanovnike njezine na stranke izdijelio; jedne je tlačio, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao, doista je smutljivac bio. A Mi smo htjeli da one koji su na Zemlji tlačeni, milošću obaspemo i da ih vođama i nasljednicima učinimo, i da im na Zemlji vlast darujemo, a da faraonu i Hāmānu i vojskama njihovim damo da dožive baš ono zbog čega su od njih strahovali (28/4-6).

Ovako se odslikava pozornica na kojoj se odigravaju događaji i razotkriva se ruka koja ih usmjerava, a s njome i cilj koji se želi postići. Razotkrivanje ove ruke i njeno otvoreno pojavljivanje, bez zastora, od prvog momenta namjeravano je u kontekstu cijele sure, sukladno njenom najistaknutijem cilju. Stoga kazivanje i započinje na ovakav način. To je umjetnička finesa izvedbe u ovoj čudesnoj Knjizi.

Ne zna se sasvim tačno ime faraona za čije vladavine se dešavaju događaji na koje se kazivanje odnosi. Povijesno preciziranje nije cilj kur'anskog kazivanja, jer ono ništa ne povećava njeno značenje. Dovoljno je da znamo da je to bilo nakon vremena Jusufa (alejhi's-selam) koji je doveo svoga oca i braću. Njegov otac Jākub je *Israil,* a oni su njegovi potomci. Namnožili su se u Egiptu i postali veliki narod.

I taj osioni faraon *se u zemlji bio ponio* (28/4), uzoholio i uzobijestio, i stanovnike njene na stranke izdijelio, odredivši svakoj grupi obavljanje nekih njegovih poslova. Najveću represiju i nasilje doživljavali su Sinovi Israilovi, jer je njihovo vjerovanje bilo različito od onog njegovog i njegova naroda. Oni slijedište vjeru njihova pradjeda Ibrāhima i praoca Jākuba. Bez obzira kolika iskrivljenost i devijacija bila zahvatila njihovo vjerovanje, ipak

se u njemu zadržala osnova vjerovanja u Jednog Boga i neprihvatanje božanstva faraona i cjelokupnog faraonskog paganizma.

Tako je silnik osjetio da njegovom tronu i vlasti prijeti opasnost od postojanja ove grupe u Egiptu. Nije bio u stanju da ih protjera iz njega jer su postali velika zajednica čiji je broj pripadnika iznosio na stotine hiljada. A mogli bi se i udružiti sa njegovim susjedima, s kojima su faraoni vodili ratove, protiv njega. Tada je smislio podli i pakleni plan otklanjanja opasnosti koju je očekivao od ove zajednice koja ga ne obožava niti vjeruje u njegovo božanstvo, a to je njihovo potčinjavanje teškim i opasnim poslovima, ponižavanje i mučenje na razne načine, a nakon svega toga, klanjem njihove muške a ostavljanjem ženske djece poslije rađanja, tako da se ne poveća broj muškaraca kod njih. Na taj način oslabit će njihovu snagu smanjenjem broja muškaraca, a povećanjem broja žena povrh muke i patnje koju im nanosi.

Pripovijeda se da je njihovim trudnim ženama odredio akušerke da ga obavijeste o novorođenčadima Sinova Israilovih kako bi hitro poklao mušku djecu odmah po njihovom rođenju, shodno njegovom zakonu, paklenom planu koji nema milosti prema nevinoj, bezgrješnoj djeci.

Ovo su te okolnosti u kojima se dešava slučaj Mūsāa (alejhi's-selam) u vezi sa njegovim rođenjem, kako se navodi u ovoj suri:

Faraon se u zemlji bio ponio i stanovnike njezine na stranke izdijelio; jedne je tlačio, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao, doista je smutljivac bio (28/4).

Međutim, Allah želi nešto drugo, a ne ono što želi faraon i određuje drugačije nego što određuje tiranin. Osione tirane zavarava njihova snaga, vlast i moć pa zaboravljaju Allahovu volju i određenje. Računaju da oni odabiru za sebe što im je drago, a za svoje neprijatelje što im je volja. Misle da su u stanju postići i jedno i drugo.

Allah ovdje obznanjuje Svoju volju, otkriva Svoje određenje i upućuje izazov faraonu, Hāmānu i njihovim vojskama, da im njihova predostrožnost i oprez neće ništa pomoći:

A Mi smo htjeli da one koji su na Zemlji tlačeni, milošću obaspemo i da ih vođama i nasljednicima učinimo, i da im na Zemlji vlast darujemo, a da faraonu i Hāmānu i vojskama njihovim damo da dožive baš ono zbog čega su od njih strahovali (28/5-6).

Ove potlačene na zemlji, čijim životima tiranin upravlja prema želji njegove nakazne i odvratne strasti, ubijajući njihovu mušku djecu, a žensku ostavljajući u životu i kažnjavajući ih teškom kaznom i patnjom, dok ih se u isto vrijeme pribojava i strahuje za svoj život i vlast pa šalje među njih uhode i špijune, prati njihovo muško potomstvo i odvodi ih pod noževe kao kasapin; ove potlačene Allah želi obasuti Svojim bezgraničnim darovima, da ih učini predvodnicima i vođama, a ne robljem i sljedbenicima, da im da u nasljedstvo blagoslovljenu zemlju (koju im je dao poslije, nakon što su je zaslužili svojim vjerovanjem i čestitošću), da im u njoj vlast daruje, učini ih snažnim, čvrstim i sigurnim i da ostvari ono čega se pribojavaju faraon, Hāmān i njihove vojske i radi čega preduzimaju mjere predostrožnosti a da toga nisu ni svjesni!

Kontekst ovako obznanjuje i prije nego pređe ne prezentaciju samog kazivanja. Obznanjuje realno stanje i ono što je određeno u budućnosti, kako bi se dvije sile našle licem u lice: narogušena i napuhana faraonova sila koja može, kako se čini ljudima, učiniti mnogo toga, i ogromna, istinska Allahova sila pred kojom se urušavaju bijedne vanjske sile koje zastrašuju ljude.

On ovom obznanom odslikava pozornim kazivanja prije početka njegove prezentacije. Srca su vezana za njegove događaje, tokove, svršetak i način stizanja do tog svršetka kojeg je obznanio prije početka prezentacije.

Kazivanje stoga odiše životnošću, kao da se radi o pripovijeci čiji se odjeljci prikazuju prvi put, a ne o storiji koja se desila davno u povijesti. Ovo je, općenito, specifičnost kur'anske metode izlaganja.

* * *

Zatim počinje kazivanje i započinje izazov. Ruka Moći se razotkriva radeći otvoreno, bez zastora.

Mūsā je rođen u sjeni tih okolnosti koje je kontekst opisao prije početka kazivanja. Rođen je, a opasnost ga je već okruživala sa svih strana, smrt ga vrebala, kama je isukana na njegov vrat s namjerom da mu odsiječe glavu.

Eto, tu je i njegova majka, sva zbunjena i smetena, strahuje za njim, boji se da vijest o njemu ne stigne do dželata, drhti od straha da nož ne dohvati njegov vrat. Evo je sa svojim malim djetetom u sjedištu strahote, nemoćna da ga zaštiti, nemoćna da ga sakrije, nemoćna spriječiti njegov prirodni glas da ga ne oda, nemoćna da ga poduči nekoj varci ili sredstvu. Evo je same, slabašne, nemoćne i jadne.

I onda na scenu stupa Ruka Moći, povezuje se sa uznemirenom, ustrašenom i unezvjerenom majkom i nadahnjuje je u duši šta da radi i kako da postupi:

I Mi nadahnusmo Mūsāovu majku: "Doji ga, a kad se uplašiš za njegov život, baci ga u rijeku, i ne strahuj i ne tuguj" (28/7).

O, Allahu! O, kakva moć! O, majko Mūsāova, doji ga, a kad se uplašiš za njegov život u svom okrilju i svojoj zaštiti, kad se uplašiš za njega, a u njegovim ustima tvoja dojka, ispred tvojih očiju, kad se uplašiš za njegov život, *baci ga u rijeku!* (28/7).

I ne strahuj i ne tuguj! (28/7) - on je ovdje, u rijeci, pod zaštitom Ruke u čijem okrilju se jedino može biti sigurno; Ruke koja vatru čini hladnom i spasonosnom i koja more čini skloništem i počivalištem; Ruke čijem se sigurnom i pouzdanom zabranu ne usuđuje prikučiti silni i osioni faraon, a ni svi zemaljski silnici zajedno... *i poslanikom ga učiniti* (28/7) - to je radosna vijest budućnosti i obećanje Allaha, Najistinitijeg Govornika.

Ovo je prva scena kazivanja. Scena izgubljene, prestrašene, uznemirene i ražalošćene majke koja prima umirujuće, obveseljavajuće, učvršćujuće i olakšavajuće nadahnuće. Ono silazi na grozničavo i vrelo srce kao spasonosni mehlem. Kontekst ne spominje kako ga je majka Mūsāova primila ni kako ga je realizirala. Spušta se zastor na nju, da bi se potom podigao i evo nas pred drugom scenom:

I nađoše ga faraonovi ljudi (28/8).

Je li to ta sigurnost? Je li to obećanje? Je li ovo radosna vijest?

Je li se, jadnica, i plašila za njegov život osim od faraonovih ljudi? Je li drhtala od čega drugog osim od toga da se njegov slučaj otkrije faraonovim ljudima? Strahova li od čega drugog osim od toga da padne u ruke faraonovim ljudima?

Da! Ali Moć baca izazov. Izaziva na otvoren i otkriven način. Izaziva faraona, Hāmāna i njihove vojske. Oni tragaju za muškom djecom među

novorođenčadima u Mūsāovu narodu, bojeći se za svoju vlast, tron i živote, šaljući špijune i uhode među narod Mūsāov da im ne bi promaklo neko muško dijete. Evo, ova Ruka Moći baca im u ruke, bez traganja i ulaganja napora, muško dijete. I to koje dijete? Dijete koje će ih sve uništiti. Eto, ona ga baca u njihove ruke bez ikakve snage i moći, nemoćnog da se brani pa čak i da zatraži pomoć! Evo, ona provaljuje u dvorac osionog, krvoločnog i oholog faraona oslobađajući ga napora traganja za njim po kućama Sinova Israilovih i naručjima njihovih žena porodilja!

Zatim ona obznanjuje svoj cilj otvoreno i izazivački:

.. *da im postane dušmanin i jad* (28/8).

Da im bude protivnik koji će ih izazvati i jad koji će brigu u srca njihova ubaciti:

zaista su faraon i Hāmān i vojske njihove uvijek griješili (28/8).

Ali kako? Kako kad je već u njihovim rukama, ogoljen od bilo kakve snage, od bilo koje moći? Ostavimo kontekst da odgovori:

I žena faraonova reče: "On će biti radost i meni i tebi! Ne ubijte ga, možda će nam od koristi biti, a možemo ga i posiniti." A oni ništa ne predosjetiše (28/9).

Ruka Moći ga je dovela do faraona kroz srce njegove žene, nakon što ga je dovela do njega, provalivši u njegov dvorac. Ona ga je sačuvala ljubavlju, tim nježnim, fluidnim zastorom, a ne oružjem, ugledom i imetkom. Zaštitila ga je nježnom ljubavlju koja se pojavila u srcu žene, suprotstavljajući se s njom nemilosrdnosti, grubosti, želji i oprezu faraonovom. Faraon je bio za Allaha tako beznačajan da je mogao od njega zaštititi nemoćno dijete i bez ovog fluidnog zastora!

"On će biti radost i meni i tebi!" (28/9).

On je taj kojeg Ruka Moći dovodi kod njih da postane njima - a ne toj ženi - dušmanin i jad: *"Ne ubijte ga!"* (28/9).

A on je taj čijom će rukom stradati faraon i njegova vojska!

"Možda će nam od koristi biti, a možemo ga i posiniti" (28/9).

A on je taj iza koga će doći udesi sudbine kojih su se davno pribojavali!

A oni ništa ne predosjetiše (28/9).

Kakve li Moći, koja ih izaziva i podsmjehuje im se, a oni ništa ne predosjećaju!

Druga scena završava i zastor se spušta do nekog vremena.

Tako je bilo sa Mūsāom. A šta je sa njegovom tužnom majkom i njenim srcem?

I srce Mūsāove majke ostade prazno, umalo ga ne prokaza, da Mi srce njeno nismo učvrstili i vjernicom je učinili. I ona reče sestri njegovoj: "Idi za njim!" (28/10-11).

Čula je nadahnuće i bacila svoje dijete u vodu. Ali, gdje je on sada i šta valovi učiniše s njim? Možda se zapitala: Kako? Kako sam mogla biti sigurna i baciti svoje rođeno dijete u vodu? Kako sam mogla uraditi ono što nije ranije uradila majka? Kako sam tražila spas za njega u ovoj strahoti? Kako sam se pokorila tom nepoznatom zovu?

Kur'anski izraz prikazuje nam srce jadne majke u živoj slici: "prazno". Nema u njemu pameti, misli, niti moći promišljanja i orijentacije!

Umalo ga ne prokaza (28/10), - umalo ne razglasi njegov slučaj i povika kao luda: Ja sam ga izgubila. Izgubila sam svoje dijete. Bacila sam ga u rijeku! - slijedeći nepoznati zov.

Da Mi srce njeno nismo učvrstili (28/10) - stegli ga, ustabilili je i spriječili je da ne luta i ne tumara.

I vjernicom je učinili (28/10) - onom koja vjeruje u Allahovo obećanje, koja je strpljiva u kušnji i koja hodi prema Njegovoj uputi.

Majka Mūsāova nije odustala od potrage i praćenja:

I ona reče sestri njegovoj: "Idi za njim!" (28/11) - traži ga i doznaj za njegovu sudbinu, da li je živ ili su ga pojele vodene životinje ili kopnene zvijeri, ili gdje mu je stanište i boravište?

Njegova sestra se zaputi tragati za njim, oprezno i sa strahom, osluškujući vijesti o njemu na putevima i trgovima. Tako saznade gdje ga je smjestila Moć koja ga čuva i pazi i ugleda ga izdaleka u rukama faraonovih slugu koji traže dojilju za njega:

I ona ga ugleda izdaleka, a oni nisu bili ništa primijetili. A Mi smo mu već bili zabranili dojilje, pa ona reče: "Hoćete li da vam ja pokažem porodicu koja će vam se o njemu brinuti i koja će mu dobro željeti?" (28/11-12).

Svemoć koja ga štiti, brine se za njega i preko njega faraonu i sviti njegovoj zamku sprema, čini da ga oni uzmu, zavole i dojilju mu traže; zabranjuje mu dojilje kako bi ih doveo u nedoumicu, jer odbija sisu kad god bi mu se ponudila, tako da su se uplašili da neće umrijeti ili potpuno uvehnuti. Sve dok ga nije vidjela njegova sestra izdaleka i prepoznala ga, i dok joj Svemoć nije pružila priliku da ih dozove i uputi na dojilju, kazavši im: *"Hoćete li da vam ja pokažem porodicu koja će vam se o njemu brinuti i koja će mu dobro željeti?"* (28/12). Naprosto su gutali ove njene riječi radujući se i želeći da govori istinu kako bi se spasilo ovo drago i voljeno dijete!

Završava četvrta scena i evo nas pred petom i posljednjom scenom u ovoj epizodi. Odsutno dijete se vratilo svojoj tužnoj majci. Zdravog tijela, s uglednom pozicijom; štiti ga faraon, pazi ga njegova žena; svuda strahovi oko njega, a on siguran i miran. Ruka Svemoći je oblikovala prvu epizodu svog čudesnog planiranja:

I vratismo ga majci njegovoj da se raduje i da ne tuguje, i da se uvjeri da je Allahovo obećanje istinito; ali većina njih ne zna (28/13).

Kontekst kazivanja ništa ne govori o dugim godinama proteklim između rođenja Mūsāa (alejhi's-selam) i slijedeće epizode koja predstavlja doba njegove mladosti i punoljetstva. Ne znamo šta je bilo nakon što je vraćen njegovoj majci da ga doji, ni kako je odgojen u faraonovom dvorcu, ni kakva je bila njegova veza s majkom nakon perioda dojenja, ni kakvu je imao poziciju na dvoru ili izvan njega, nakon što je odrastao, sve dok se nisu desili naredni događaji u drugoj epizodi, ni kakvo mu je bilo vjerovanje za vrijeme dok se pod Allahovim nadzorom oblikovao i pripremao za svoju zadaću, u središtu obožavatelja faraona i njegovih vračeva.

Kontekst o svemu ovome šuti i započinje drugu epizodu izravno od vremena kada je odrastao i stasao. Allah mu je dao mudrost i znanje i nagradio ga nagradom onih koji dobra djela čine:

I kad se on opasa snagom i stasa, dadosmo mu mudrost i znanje; tako Mi nagrađujemo one koji dobra djela čine (28/14).

Bulugu'l-ešudd - opasavanje snagom, tj. upotpunjenje tjelesne snage, a *el-istiva'* - stasanje, tj. upotpunjenje organskog i intelektualnog zrijenja. A to se obično dešava oko tridesete godine. Je li Mūsā bio na dvoru faraonovom kao štićenik i posvojenik faraona i njegove žene sve dok nije dostigao ove godine? Ili se odvojio od njih, napustio dvor ne zadovoljivši se životom u sjeni iskvarenog stanja kojim nije zadovoljna čista i odabrana duša kao što je bila Mūsāova. Naročito ako se uzme u obzir da ga je majka neizostavno upoznala s time ko je on, ko je njegov narod i šta mu je vjera. A i sam je vidio kako se njegov narod tlači i kažnjava groznim poniženjem, strašnom nepravdom i opakim nasiljem, kao što je vidio i najodvratniji oblik rasprostranjene zločinačke iskvarenosti.

Nemamo dokaza, ali kontekst događaja nakon ovoga sugerira nešto od toga, kao što će doći. A i osvrt na davanje mudrosti i znanja Mūsāu: *Tako mi nagrađujemo one koji dobra djela čine (28/14)* također otkriva da je on dobro postupao, pa ga je Allah nagradio mudrošću i znanjem:

I on uđe u grad neopažen od stanovnika njegovih i u njemu zateče dvojicu ljudi kako se tuku, jedan je pripadao njegovu, a drugi neprijateljskom narodu, pa ga zovnu u pomoć onaj iz njegova naroda protiv onoga iz neprijateljskog naroda, i Mūsā ga udari šakom i - usmrti. "Ovo je šejtanov posao!" - uzviknu -, "on je, zaista, otvoreni neprijatelj koji u zabludu dovodi! (28/15).

Gospodaru moj," - reče onda - "ja sam sam sebi zlo nanio, oprosti mi!" I On mu oprosti, On, uistinu, prašta i On je milostiv (28/16).

"Gospodaru moj," - reče -, "tako mi blagodati koju si mi ukazao, više nikada nevjernicima neću biti od pomoći!" (28/17).

I on uđe u grad. Razumije se da je to tada bio glavni grad. Iz kojeg mjesta je došao i ušao u nj? Da li je to bilo iz dvorca u Ajni Šemsu? Ili je on bio napustio dvorac i prijestolnicu, a zatim ušao u nju neopažen od stanovnika njegovih, za vrijeme popodnevne žege, na primjer, kada oči kunjaju?

U svakom slučaju, on uđe u grad *i u njemu zateče dvojicu ljudi kako se tuku, jedan je pripadao njegovu, a drugi neprijateljskom narodu, pa ga zovnu u pomoć onaj iz njegova naroda protiv onoga iz neprijateljskog naroda (28/15).*

Jedan od njih dvojice je bio Kopt, neki kažu da je bio iz faraonove svite, a neki vele da je bio kuhar na dvoru, dok je drugi bio Izraelićanin.

Tukli su se. I Izraelićanin zovnu Mūsāa u pomoć protiv njihova neprijatelja Kopta. Kako se to desilo? Kako je Izraelićanin mogao zatražiti pomoć od Mūsāa, štićenika i odgojenika faraona protiv jednog od faraonovih ljudi? Ovo se ne može desiti ako je Mūsā još boravio na dvoru kao usvojenik ili u sviti. To se može desiti samo ako je Izraelićanin siguran da Mūsā više nema veze sa dvorom, da je spoznao da pripada Sinovima Israilovim, da je srdit na kralja i svitu i da pomaže svom potlačenom narodu. Ovo je priličnije za osobu Mūsāova (alejhi's-selam) profila, jer je doista mala mogućnost da je njegova duša mogla izdržati da ostane u kaljuži zla i nemorala.

I Mūsā ga udari šakom i - usmrti (28/15).

El-wekzu znači udaranje šakom. Iz iskaza se razumije da je to bio jedan udarac i da je bio smrtonosan za Kopta. To aludira na snagu i čvrstinu Mūsāa, a također ocrtava i njegovu uzrujanost i srdžbu i ukazuje na tjeskobu koju je osjećao prema faraonu i njegovoj sviti.

Međutim, iz konteksta se da uočiti da on nije imao namjeru ubiti Kopta, da nije želio njegovu likvidaciju. I čim je ugledao nepomično tijelo pred sobom, povrati se i pokaja za ono što uradi, pripisujući to šejtanu i njegovom zavođenju. Ono je proisteklo iz srdžbe, a srdžba je šejtan ili raspirivanje šejtanovo:

"Ovo je šejtanov posao!" - uzviknu -, "on je, zaista, otvoreni neprijatelj koji u zabludu dovodi! (28/15).

Zatim nastavlja u strahu od onoga na što ga je navela srdžba priznajući da je sam sebi zlo nanio time što je učinio ovaj grijeh i usmjerava se svome Gospodaru tražeći od Njega oprost i milost:

Gospodaru moj," - reče onda - "ja sam sam sebi zlo nanio, oprosti mi!" (28/16).

I Allah se odazva njegovoj skrušenosti, osjetljivosti i traženju oprosta:

I On mu oprosti, On, uistinu, prašta i On je milostiv (28/16).

Kao da je Mūsā osjetio svojim osjetljivim srcem i izoštrenim osjećajem, u žaru svoga usmjerenja ka Gospodaru, da mu je On oprostio. Vjerničko srce osjeća vezu i uslišavanje dove neposredno poslije njenog upućivanja, kada njegova tankoćutnost i senzibilnost dostignu tu razinu i kada žar usmjerenja dostigne taj nivo. Osjećanje Mūsāovo je uzdrhtalo

kada je osjetio da mu je Gospodar uslišao dovu i on se samoobavezuje, obećavajući Mu da će biti zahvalan na blagodati koju Mu je darovao:

"Gospodaru moj," - reče -, "tako mi blagodati koju si mi ukazao, više nikada nevjernicima neću biti od pomoći!" (28/17).

To je bezuvjetan zavjet da više nikada neće biti na strani zlikovaca kao pomagač i pomoćnik. To je i pranje ruku od zločina i zločinaca u bilo kojem obliku, pa makar se radilo i o spontanom revoltu pod utjecajem srdžbe i gorčine, nepravde i represije.

To je dug prema Allahovoj blagodati prema njemu u vidu primanja njegove dove, a onda i zbog Njegove blagodati u vidu snage, mudrosti i znanja koje mu je Allah ranije dao.

Ovaj žestoki potres i prije njega i jaki motiv i revolt odslikavaju nam ličnost Mūsāa (alejhi's-selam), emotivnu ličnost jakog senzibiliteta i snažnog poleta. Srest ćemo se sa ovom istaknutom karakteristikom kod ove ličnosti na mnogim drugim mjestima.

Zapravo, srećemo se s njom odmah u drugom prizoru u ovoj epizodi:

I Mūsā u gradu osvanu prestrašen, očekujući šta će biti, kad ga onaj isti od jučer pozva ponovo u pomoć. "Ti si, zbilja, u pravoj zabludi!" - reče mu Mūsā, i kad htjede da ščepa zajedničkog im neprijatelja, reče mu onaj: "O Mūsā, zar ćeš da ubiješ i mene kao što si juče ubio čovjeka? Ti hoćeš da na zemlji silu provodiš, a ne želiš da miriš" (28/18-19).

Prva bitka je okončala likvidacijom Kopta, kajanjem Mūsāa zbog onoga što je uradio, njegovim obraćanjem Gospodaru, traženjem oprosta od Njega, Njegovim oprostom i obećanjem Mūsāa da više nikada nevjernicima neće biti od pomoći.

Dan je protekao i on osvanu u gradu, prestrašen da se ne otkrije njegov slučaj, očekujući njegovo objelodanjenje i neprijatnost. Izraz upotrijebljen u Kur'anu *jetereqqabu* odslikava izgled uznemirene osobe koja se osvrće u strahu očekujući neko zlo svakog momenta. A to je karakteristika emotivne ličnosti koja se pokazuje u ovoj situaciji. Iskaz ocrtava ovim izrazom stanje straha i uznemirenosti, kao što ga još povećava riječima ***u gradu***. Jer, grad je obično mjesto sigurnosti i mira. Pa ako je u gradu bio prestrašen očekujući šta će biti, onda je najveći strah onaj koji se doživi u sigurnom i stabilnom mjestu!

Ovo Mūsāovo stanje sugerira da on u ovo vrijeme nije bio čovjek sa dvora. Jer, šta ima lakše i jeftinije od toga da neki dvorjanin ubije nekoga u vrijeme nasilja i tiranije. Ne bi se zbog toga ništa plašio, a kamoli da osvane *prestrašen očekujući šta će biti* (28/18), da je još zauzimao istu poziciju u faraonovom srcu i na dvoru.

I dok je bio u stanju uznemirenosti i prestrašenosti - *kad ga onaj isti od jučer pozva ponovo u pomoć* (28/18).

To je njegov Izraelićanin koji ga je i jučer pozvao u pomoć protiv Kopta. Potukao se sa drugim Koptom i pozivao Mūsāa da mu pomogne. Možda priželjkuje od njega da likvidira njihova zajedničkog neprijatelja drugim udarcem pesnicom.

Međutim, slika jučerašnje žrtve još je prisutna pred Mūsāovim očima, a pored nje i njegovo kajanje, traženje oprosta i obećanje svome Gospodaru. A potom, tu je ova prestrašenost i očekivanje da se svakog trenutka na njega sruči nevolja. I on se rasrđuje na ovog koji traži od njega pomoć pripisujući mu zabludu i stranputicu:

"Ti si, zbilja, u pravoj zabludi!" - reče mu Mūsā (28/18).

U zabludi je zbog njegove neprestane tuče i sukobljavanja koji ništa ne koristi osim što izazivaju bijes protiv Sinova Israilovih, a oni nesposobni za sveobuhvatni ustanak i slabi za produktivan pokret. Nema onda vrijednosti u tim sukobljavanjima koja štete, a ne koriste.

Međutim, desilo se, nakon toga, da je Mūsā planuo uslijed mržnje prema Koptu i jurnuo da ga ubije kao što je ubio i onog jučer. Ova silovitost ukazuje na tu emotivnu karakteristiku na koju smo ukazali, ali, s druge strane, ona ukazuje i na to koliko je Mūsāova duša bila ispunjena bijesom zbog nasilja, mržnjom zbog represije, tjeskobom uslijed nevolje koja je pritiskala Sinove Israilove i spremnošću da uzvrati na dugotrajnu represiju i nasilje koje kopa u ljudskom srcu kanale i jarkove bijesa.

I kad htjede da ščepa zajedničkog im neprijatelja, reče mu onaj: "O Mūsā, zar ćeš da ubiješ i mene kao što si juče ubio čovjeka? Ti hoćeš da na zemlji silu provodiš, a ne želiš da miriš" (28/19).

Desi se da, kada nepravda postane nesnošljiva, kada se društvo iskvari, poremete kriteriji i zavlada tmina, dobra duša osjeti tjeskobu zbog nasilja koje kreira stanja, zakone i običaj i izopačava opću prirodu tako da ljudi vide nepravdu, ali se ne bune protiv nje, uočavaju nasilje, ali im se duše ne pokreću da ga spriječe. Štaviše, dešava se da se priroda do te

mjere izopači da ljudi osuđuju žrtvu zato što se brani i bori nazivajući onoga ko brani sebe ili drugoga *onim ko silu provodi,* kao što je Kopt rekao Mūsāu. To je stoga što su uobičavali gledati diktaturu kako kažnjava, a da se oni ne miču. Umislili su da je to pravo stanje, da je to vrijednost, kultura i moral, da je to čestitost! I kada vide žrtvu da se brani i ruši ogradu koju je podigla diktatura kako bi zaštitila postojeća stanja, kada vide žrtvu da se ustremljuje na rušenje te nezakonite, vještačke ograde, zavape i preneraze se, nazivajući ovu žrtvu koja se bori protiv nepravde i nasilja krvolokom i silnikom i sručujući na nju svoju pokudu i osudu. A samo malo njihove pokude i osude bude usmjereno na nasilnika i zulumćara. Žrtvi ne nalaze opravdanje čak ni pod pretpostavkom zalijetanja i nepromišljenosti uslijed tjeskobe uzrokovane teškom nepravdom!

Dugo je trajalo nasilje prema Sinovima Israilovim. I Mūsāova (alejhi's-selam) duša je osjećala tjeskobu zbog toga i vidjeli smo kako je planuo prvi put i pokajao se, a potom planuo i drugi put u istom slučaju zbog čega se i pokajao i gotovo da je to isto uradio namjeravajući udariti onoga ko je i njegov neprijatelj, a i njegova naroda.

Zato ga Allah nije napustio, već ga je čuvao i odazvao mu se. Allah poznaje duše; zna da ljudska snaga ima granicu podnošenja i da, kada nasilje postane neizdržljivo i vrata pravednosti se zatvore, potlačeni kreće silovito u napad i proboj. Nema ničega pretjeranog u opisu djela koje je uradio Mūsā, kao što pretjeruju ljudske zajednice čiju je prirodu izopačilo nasilje u pogledu ove prirodne reakcije, bez obzira koliko ona prelazila granice, pod pritiskom ugušivanja i tjeskobe.

Ovo je ta pouka koja se nazire u kur'anskoj metodi opisivanja ova dva slučaja i ono što je uslijedilo iza njih. On ne opravdava djelo, ali ga, također, ne predimenzionira. Vjerovatno je njegova kvalifikacija kao nasilje prema samom sebi bazirana na neobuzdanom zanosu Mūsāovom motiviranom nacionalnom ostrašćenošću. A on je odabran da bude Allahov Poslanik, odgojen pod Allahovim nadzorom. Ili je to možda bilo stoga što je požurio sukob sa marionetama nasilja, a Allah želi ostvarenje potpunog oslobođenja na način koji je On odredio, tako da ti marginalni, pojedinačni sukobi ne dovode do promjene stanja. Kao što je Allah sačuvao muslimane u Mekki od sukoba sve do određenog vremena.

Izgleda da se vijest o jučerašnjoj žrtvi proširila i da su se sumnje počele plesti oko Mūsāa, jer je njegov prijezir prema faraonu i njegovoj sviti postao poznat otprije, a, osim toga, i njegov kompanjon, Izraelićanin, već je

razotkrio tajnu među Sinovima Israilovim, a ona se potom proširila i izvan izraelskog naroda.

Ovo je vjerovatnije, jer se Mūsāovo ubistvo jednog od faraonovih ljudi u tuči između njega i Izraelićanina, u ovakvim okolnostima, smatra događajem koji je bio ugodan dušama Sinova Israilovih i koji je smirio djelić njihova bijesa, pa se kao takav, po običaju, pročuje, jezici ga prenose šapatom, sa radošću i likovanjem, tako da se vijest o njemu proširila i proletjela tu i tamo, a osobito ako se uzme u obzir da je Mūsā otprije bio poznat po svojoj odbojnosti prema nasilju i po svojoj pomoći potlačenim.

I kada je Mūsā htio da udari drugog Kopta, ovaj ga je suočio sa optužbom, jer mu se ona tada potvrdila kao istinita, u trenutku kada ga je vidio da namjerava da ga udari, te mu reče: *"Zar ćeš da ubiješ i mene kao što si juče ubio čovjeka?"* (28/19).

Ostali dio izjave: *"Ti hoćeš da na zemlji silu provodiš, a ne želiš da miriš"* (28/19) - sugerira da je Mūsā već bio odabrao pravac u žvotu, po kome se prepoznavao kao dobar i čestit čovjek koji ne voli nasilje i oholost. Ovaj Kopt ga podsjeća, aludirajući na to, i optužuje ga da radi suprotno od onoga po čemu je poznat. Želi da na zemlji silu provodi, a ne da miri; ubija ljude umjesto popravljanja međuljudskih odnosa i smirivanja tenzije zla. Način i sadržaj njegova obraćanja Mūsāu sugeriraju da Mūsā u to vrijeme nije slovio kao faraonov čovjek. U protivnom, ne bi se Egipćanin usudio da mu se obraća ovim tonom i ne bi ovo bio sadržaj njegova obraćanja.

Neki komentatori ističu: Ovo je obraćanje bilo od strane Izraelićanina, a ne Kopta, jer kada mu je Mūsā rekao: *"Ti si, zbilja, u pravoj zabludi"* (28/18), a zatim krenuo prema njemu srdit s namjerom da udari njihova zajedničkog neprijatelja, Izraelićanin je mislio da je on ljut na njega i da je krenuo prema njemu da ga udari, te je onda izrekao ovaj govor i otkrio tajnu koju je samo on znao. Na ovo mišljenje ih je podstaklo to što je ova tajna bila nepoznata Egipćanima.

Međutim, vjerovatnije je da je Kopt rekao to što je rekao. Već smo obrazložili širenje te tajne. Moguće je da se radi i o pronicljivosti ili intuiciji Egipćanina, uz pomoć okolnosti koje okružuju taj slučaj.[6]

Očito je da Mūsā nije uradio što je namjeravao, nakon što ga je taj čovjek podsjetio na jučerašnje djelo, te da je ovaj čovjek umakao kako bi

---

[6] Zastupao sam prvo mišljenje u knjizi *Et-Taswiru'l-fennijju fi'l-Qur'an*, ali sada naginjem ovom drugom mišljenju.

faraonovoj sviti saopćio da je to Mūsāovo djelo. Ovdje dolazi praznina u kontekstu nakon prethodnog prizora. A potom dolazi novi prizor. Jedan čovjek s kraja grada dolazi Mūsāu da ga upozori na urotu faraonove svite protiv njega i posavjetuje da napusti grad kako bi sačuvao svoj život:

I jedan čovjek s kraja grada dotrča: "O Mūsā," - reče - "glavešine se dogovaraju da te ubiju; zato bježi, ja sam ti, zbilja, iskren savjetnik" (28/20).

To je ruka Moći koja se pojavljuje u potrebnom momentu kako bi se njena volja ispunila!

Glavešine iz naroda faraonova, a to su ljudi iz njegove svite i vlasti i bliski saradnici, znali su da je to Mūsāovo djelo. Nesumnjivo je da su oni osjetili u njemu avet opasnosti. To je djelo koje po svojoj prirodi znači ustanak, pobunu i pomoć Sinovima Israilovim. Onda je to opasna pojava koja zaslužuje zavjerenički dogovor. Da je u pitanju obični zločin ubistva, ne bi zasluživao da se njime bave faraon, glavešine i velikaši. Ruka Moći poslala je jednog iz svite. Najvjerovatnije je da je to vjernik iz faraonove porodice koji skrivaše svoje vjerovanje, a koji se spominje u suri Gafir,[7] poslala ga je da požuri do Mūsāa *s kraja grada* (28/20), s punom ozbiljnošću, zabrinutošću i hitnošću, da mu saopći prije no što do njega dođu kraljevi ljudi: *"glavešine se dogovaraju da te ubiju; zato bježi, ja sam ti, zbilja, iskren savjetnik"* (28/20).

I Mūsā iziđe iz grada ustrašen, iščekujući šta će se desiti. "Gospodaru moj," - reče - "spasi me naroda koji ne vjeruje!" (28/21).

Po drugi put dolazi do izražaja njegova emotivna ličnost, naglost i obazrivost. A u isto vrijeme s tim primjećujemo i direktno obraćanje Allahu, Njegovoj zaštiti i pažnj, traženju utočišta kod njega u momentu straha, očekujući kod Njega sigurnost i spas: *"Gospodaru moj," - reče - "spasi me naroda koji ne vjeruje!"* (28/21).

Kontekst ga slijedi dok on izlazi iz grada prestrašen iščekujući šta će se desiti, sam samcat, opskrbljen samo oslanjanjem na svoga Gospodara i usmjeren Njemu uz traženje Njegove moći i upute:

I kad se uputi prema Medjenu, on reče: "Gospodar moj će mi pokazati pravi put!" (28/22).

---

[7] *A jedan čovjek, iz porodice faraonove, koji je krio vjerovanje svoje, reče: "Zar da ubijete čovjeka zato što govori: 'Gospodar moj je Allah!'"* (40/28)...

Posmatramo ličnost Mūsāa (alejhi's-selam) samog, usamljenog, progonjenog po pustinjskim putevima na pravcu prema Medjenu u južnom dijelu Sirije i sjeveru Hidžaza. Ogromna prostranstva, daleki horizonti, bez opskrbe i spreme. Izišao je iz grada prestrašen očekujući šta će se desiti. Izišao je uznemiren opomenom čovjeka, iskrenog savjetnika. Nije sačekao, nije se opskrbio ni vodiča uzeo. Pored ovoga vidimo kako mu je duša usmjerena Gospodaru, Njemu predana, od Njega uputu očekujući. *Gospodar moj će mi pokazati pravi put!* (28/22).

I drugi put nalazimo Mūsāa (alejhi's-selam) u središtu opasnosti, nakon perioda sigurnosti, zapravo raskoši, obilja i blagostanja. Nalazimo ga usamljenog, bez ikakve vidljive zemaljske snage, dok ga faraon i njegova vojska proganjaju. Tragaju za njim posvuda ne bi li sada uradili s njim ono što nisu učinili dok je još bio dijete. Ali Ruka koja ga je tada zaštitila i sačuvala, čuva ga i štiti i sada i ne predaje ga nikako njegovim neprijateljima. I evo, on prelazi dugi put i stiže tamo gdje ga ne može dokučiti ruka zla:

A kad stiže do vode medjenske, zateče oko nje mnoge ljude kako napajaju stoku, a malo podalje od njih ugleda dvije ženske koje su je od vode odbijale. "Šta vi radite?" - upita on. "Mi ne napajamo dok čobani ne odu" - odgovoriše one - "a otac nam je veoma star" (28/23).

I on im je napoji, a onda ode u hladovinu i reče: "Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!" (28/24).

Dugo i teško putovanje dovede ga do vode medjenske. Došao je do nje umoran i malaksao. Tada ugleda prizor koji ne može ostaviti ravnodušnom čestitu dušu, ispravne prirode, kao što je bila Mūsāova (alejhi's-selam) duša. Vidio je da čobani muškarci navode svoju stoku da pije vodu, dok tamo dvije žene ne dozvoljavaju svojoj stoci da dođe do vode. A preče je kod čestitih i normalnih osoba da prvo ove dvije žene napoje svoju stoku i da im muškarci oslobode prostor i pomognu im.

Mūsā, progonjeni bjegunac, umorni putnik, nije sjeo da se odmori gledajući ovaj nedolični prizor, suprotan lijepom ponašanju. Naprotiv, on pristupi dvjema ženama i upita ih o njihovom čudnom slučaju:

"Šta vi radite?" - upita on. "Mi ne napajamo dok čobani ne odu" - odgovoriše one - "a otac nam je veoma star" (28/23).

Upoznale su ga sa razlogom njihove povučenosti, zaostajanja i branjenja stoci da priđe. To je slabost; one su žene, a ovi čobani su

muškarci. A njihov otac je veoma star, ne može čuvati stoku i tiskati se sa ovim ljudima. I ponos Mūsāov (alejhi's-selam) i njegova zdrava priroda se uzbudiše. Pristupi da poravna stvar. Priđe da prvo napoji ovim dvjema ženama, kao što treba da postupe ponositi ljudi. Neobično je da tako postupi u zemlji koju ne poznaje i u kojoj nema oslonca ni pomagača. A uz to je i iznuren, tek pristigao sa dugotrajnog putovanja bez opskrbe i spreme, progonjen, za njim su nemilosrdni neprijatelji. Ali sve to ga ne sprječava da se odazove zovu muževnosti, priskakanja u pomoć, dobročinstva i potvrde prirodnog prava kojeg duše prepoznaju:

I on im je napoji (28/24).

Ovo svjedoči o čistoti i plemenitosti ove duše koja je odgajana pod Allahovim nadzorom, kao što ukazuje i na njegovu snagu koja zastrašuje čak i kad je umoran od dugotrajnog putovanja. Valjda je to snaga njegove duše koja je ulila u srca čobana strahopoštovanje prema njemu više od snage njegova tijela. Ljudi više potpadaju pod utjecaj duša i srca.

A onda ode u hladovinu (28/24).

Ovo ukazuje da je to bilo u vrijeme žege i pripeke i da se putovanje odvijalo po toj žezi i pripeci:

I reče: "Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!" (28/24).

On se sklanja u debelu hladovinu koja hladi njegovo tijelo i sklanja se u prostranu i dugu hladovinu, okrilje Plemenitog Dobročinitelja Allaha svojom dušom i srcem: *"Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!"* (28/24). Ja sam prognan, ja sam siromašan, ja sam sam, ja sam slab, Bože, potrebna mi je Tvoja plemenitost.

Kroz ovaj izraz osjećamo treptaj ovog srca i njegovog utočišta za sigurnu zaštitu, čvrstim osloncem, dobrom zaleđinom, čujemo tiho dozivanje i nadahnuto šaputanje, blisku vezu i čvrstu sponu: *"Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!"* (28/24).

I gotovo da se utopismo sa Mūsāom (alejhi's-selam) u prizoru šaputanja kad li kontekst požuruje sa scenom spasa, upotrebljavajući rječcu *fa* - pa, kao da nebo žuri da se odazove skrušenom i osamljenom srcu.

I jedna od njih dvije dođe mu, poslije, idući stidljivo i reče: "Otac moj te zove da te nagradi zato što si nam je napojio!" (28/25).

O, Allahova spasa! Kakve li bliskosti i kakva li poziva! To je poziv starca kao odgovor neba na molbu siromašnog Mūsāa. Poziv u pribježište, dostojanstvo i nagrada za dobročinstvo. Poziv kojeg nosi *jedna od njih dvije* (28/25). Došla mu je *idući stidljivo* (28/25), hodom časne, čestite, čiste i čedne djevojke kada se susretne sa muškarcima. *Stidljivo*, bez nepristojnog držanja, pokazivanja draži, razmetljivosti i zavodljivosti. Došla mu je da mu prenese poziv najkraćim, najsažetijim i najindikativnijim riječima koje Kur'an prenosi: *"Otac moj te zove da te nagradi zato što si nam je napojio!"* (28/25). Pored stidljivosti još i razgovjetnost, preciznost i jasnoća; nema zamuckivanja, natucanja i smetenosti. To je, također, intuicija čiste, zdrave i ispravne prirode. Uspravna i čvrsta djevojka stidi se po svojoj prirodi prilikom susreta sa muškarcima i razgovora s njima, ali se ona, zbog svoje sigurnosti u svoju čistotu i vjerodostojnost, ne zbunjuje na način koji izaziva požudu, zavodi i razdražuje. Ona govori jasno, onoliko koliko je potrebno i ništa više.

Kontekst završava ovim prizorom i ništa više ne dodaje, ne ostavlja prostora za nešto drugo mimo poziva djevojke i odgovora Mūsāova. A onda dolazi scena susreta između njega i starca čije ime se ne spominje. Neki tvrde da je to bratić Šuajba, poznatog vjerovjesnika, i da mu je ime Jesrun.[8]

I kad mu on dođe i kaza mu šta je doživio, on reče: "Ne strahuj, spasio si se naroda koji ne vjeruje!" (28/25).

Mūsāu je bila potrebna sigurnost, kao što mu je bila potrebna hrana i piće. Ali potreba duše za sigurnošću bila je veća od potrebe tijela za hranom. Otuda kontekst ističe u sceni susreta riječi dostojanstvenog starca: *"Ne strahuj!"* (28/25) - čineći ih prvim riječima kojima komentira njegovo kazivanje ubacujući mu u srce smirenost i dajući mu do znanja da je na sigurnom. Zatim je pojasnio i obrazložio: *Spasio si se naroda koji ne*

[8] Ranije sam na jednom mjestu u *Zilalu* rekao da je ovaj čovjek Šuajb. Drugom prilikom sam rekao: Možda je to bio Šuajb, a možda i nije. Sada prevagnjuje kod mene da to nije bio on, već neki drugi starac iz Medjena. Ono što me navodi da se priklonim ovom mišljenju je to da je ovaj čovjek veoma star. Šuajb je bio svjedokom propasti svoga naroda koji mu nisu vjerovali i s njim su ostali samo vjernici. Da je Šuajb, vjerovjesnik, bio među preostalim dijelom svoga naroda, vjernicima, oni ne bi pojili prije kćeri svoga Vjerovjesnika, starog čovjeka. Nije to etika vjerničkog naroda ni njihov odnos prema Vjerovjesniku i njegovim kćerima još od prve generacije! Ovome treba dodati još i to da Kur'an ništa ne spominje o njegovoj poduci Mūsāa, svoga zeta Da je to bio vjerovjesnik Šuajb, čuli bismo glas vjerovjesništva u nečemu od toga što se desilo sa Mūsāom, a proveo je s njime deset godina.

vjeruje (28/25). Oni nemaju vlast u Medjenu i ne mogu onim koji su u njemu naškoditi i naštetiti.

Potom čujemo na sceni glas zdrave i vjerodostojne ženstvenosti:

"O oče moj," - reče jedna od njih - "uzmi ga u najam, najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana" (28/26).

Ona i njena sestra muku muče sa čuvanjem stoke, tiskanjem sa muškarcima oko vode što je neizbježno za ženu koja vrši poslove muškaraca. Ona i njena sestra osjećaju neprijatnost zbog svega toga, a želi da bude žena koja smiraj nalazi u kući, čedna i sklonjena žena koja se ne miješa sa stranim muškarcima na ispaši i pojilištu. Žena smjerne duše, čistog srca i zdrave prirode nije zadovoljna tiskanjem sa muškarcima i sa profanisanjem koje nastaje uslijed toga.

Evo, on je mladić, stranac, prognanik, a istovremeno snažan i pouzdan. Vidjela je da se njegove snage plaše čobani, sklanjaju mu se s puta i on im poji stoku. A on je stranac. A stranac je slab, bez obzira koliko jak bio. Vidjela je i njegovu vjernost koja ga je činila da bude čednog jezika i pogleda kada mu je prenijela poziv. Ona savjetuje oca da ga uzme u najam kako bi nju i njenu sestru poštedio tereta posla, miješanja i profanisanja. On je snažan za posla i pouzdan čuvar imetka. Onaj ko je pouzdan u pitanju časti, pouzdan je i u drugim stvarima. Ona se ne koleba pružajući ovaj savjet, ne zbunjuje se i ne plaši se lošeg mišljenja i sumnjičenja. Njena duša je nevina, a osjećanje čisto. Stoga nimalo ne strahuje, ne zamuckuje i ne mrmlja dok predočava svoj prijedlog ocu.

Nema potrebe za onim što iznose komentatori kao dokaze Mūsāove snage, kao što je dizanje kamena koji je prekrio bunar, a nisu ga mogli podići - kako kažu - dvadeseterica ili četrdeseterica, ili više ili manje ljudi. Bunar nije bio prekriven. Čobani su pojili i on ih je sklonio ustranu i napojio dvjema ženama ili im je napojio zajedno sa čobanima.

Nema potrebe ni za onim što pripovijedaju o dokazima njegove vjernosti, kao njegove riječi upućene djevojci: Idi za mnom i pokazuj mi put - iz bojazni da je ne vidi. Ili da joj je ovo rekao nakon što je išao iza nje, pa je vjetar zadigao njenu haljinu više članaka. Sve je ovo prazna priča i nema povoda za to. Mūsā (alejhi's-selam) je čistog pogleda i čednog osjećanja, a i ona također. Čednost i poštenje ne trebaju ovu izvještačenost prilikom susreta čovjeka i žene. Čednost se izlijeva u jednostavno, uobičajeno ophođenje bez usiljenosti i izvještačenosti!

Starac prihvati prijedlog svoje kćeri. Možda je osjetio da u duši djevojke i duši Mūsāa postoji međusobno povjerenje i zdrava prirodna simpatija potrebna za izgradnju porodice. Kada se kod čovjeka spoje snaga i poštenje, nema sumnje da za njim čezne nepatvorena priroda djevojke koja se nije pokvarila, uprljala i udaljila od Allahova Puta. Ovaj čovjek je spojio dva cilja nudeći Mūsāu da ga oženi sa jednom od svojih kćeri, a da mu on zauzvrat služi i čuva stoku osam godina. A ako napuni deset, to je dobra volja njegova, a ne obaveza.

"Ja želim da te oženim jednom od ove dvije kćeri moje" - reče on - "ali treba da me osam godina služiš; a ako deset napuniš, biće dobra volja tvoja, a ja ne želim da te na to silim; ti ćeš vidjeti, ako Bog da, da sam dobar" (28/27).

Ovako jednostavno i otvoreno ponudi čovjek jednu od svoje dvije kćeri, bez preciziranja, a vjerovatno je osjećao, kao što smo rekli, da je ona već određena, a to je ona između čijeg srca i srca mladića je pala simpatija i povjerenje. Ponudio ju je bez ustručavanja i okolišanja. On nudi brak od kojeg se ne stidi. Nudi podizanje porodice i izgradnju doma, a tu se nema čega stidjeti niti ima potrebe za ustručavanjem, dvoumljenjem, gestikuliranjem iz daljine, izvještačenošću i usiljenošću koja je prisutna u sredini koja se udalji od ispravne prirode, pokoravajući se bezvrijednim, ništavnim i vještačkim osjećanjima koji sprječavaju oca ili staratelja da ponudi svoju kćerku, sestru ili rodicu onome s čijim moralom, vjerom i sposobnošću je zadovoljan, i koji nalažu da ženjenik, njegov staratelj ili opunomoćenik bude taj koji nudi, ili da ne priliči da ponuda dođe od strane žene. Jedan od paradoksa takve devijantne sredine je da se mladići i djevojke sastaju, razgovaraju, miješaju i otkrivaju jedni drugima bez prosidbe i namjere sklapanja braka. A kada se ponudi zaruka ili spomene brak, navali navodni stid, podignu se vještačke prepreke i onemugući otvorenost, jednostavnost i jasnost!

Očevi su nudili svoje kćeri muškarcima radi braka u vrijeme Poslanika (alejhi's-selam). Štaviše, žene su nudile same sobom brak Vjerovjesniku (alejhi's-selam) ili one ko je želio da se s njima oženi. To se dešavalo otvoreno, čisto i u duhu lijepog odgoja, a da to nije narušavalo temeljitost i stid. Omer (neka je Allah njime zadovoljan) ponudio je svoju kćer Hafsu Ebu Bekru, a on je šutio; pa ju je ponudio Osmanu, i on se izvinio. A kada je obavijestio Poslanika (alejhi's-selam) o ovome i to ponudio njemu, Poslanik je smatrao da je to lijepo i rekao: "Možda će Allah dati da će ona imati nekog boljeg od njih dvojice, a onda ju je oženio. Jedna druga žena se ponudila Poslaniku da je oženi i on joj se izvinuo. Onda mu je dala ovlaštenje da je uda za koga on hoće. On ju je udao za čovjeka koji

nije imao ništa osim što je znao dvije sure iz Kur'ana. Podučio ju je ovim dvjema surama i to je bio njen vjenčani dar.

S ovakvom jednostavnošću i jasnoćom islamsko je društvo gradilo domove i podizalo svoje biće. Bez zamuckivanja, mrmljanja, izvještačenosti i zavijenosti i kompliciranja.

Tako je postupio i ovaj sijedi starac, Mūsāov prijatelj, iznijevši mu ovu ponudu, obećavši mu da neće otežavati, da ga neće zamarati poslom i nadajući se, s Allahovom voljom, da će Mūsā vidjeti da je on dobar u ophođenju i da je pošten. To je lijep način govora o sebi i o Allahu. On se ne samohvališe niti kategorički tvrdi da je dobar već se nada da će takav biti i prepušta to Allahovoj volji.

Mūsā je prihvatio ponudu i zaključio ugovor, jasno i precizno i Allaha za svjedoka uzeo:

"Neka bude tako između mene i tebe!" - reče Mūsā -, "koji god od ta dva roka ispunim, nema mi se šta prigovoriti, a Allah je jamac za ono što smo utanačili" (28/28).

Nema mjesta nejasnoći, dvoumljenju i stidu kada su u pitanju predmeti i uvjeti ugovaranja. Stoga Mūsā prihvata ponudu i zaključuje ugovor uz uvjete koje je postavio ovaj starac. Onda to potvrđuje i pojašnjava:

"koji god od ta dva roka ispunim, nema mi se šta prigovoriti" (28/28).

Bez obzira da li ispunio osam ili deset godina, nema nepravde u pogledu obaveza posla i nema nametanja ispunjenja deset godina. Sve što je više od osam godina, dobra je volja i izbor. ... *a Allah je jamac za ono što smo utanačili"* (28/28). On je svjedok kome je povjerena pravda među ugovornim stranama. Allah je dovoljan jamac.

Mūsā (alejhi's-selam) pojasnio je to na ovakav način u skladu sa ispravnošću njegove prirode, jasnoćom njegove ličnosti i ispunjenjem obaveze ugovornih strana u pogledu preciznosti, jasnoće i razjašnjenja, namjeravajući ispuniti bolji od ova dva roka, kao što je i učinio. Prenosi se da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao da je on "ispunio duži i bolji rok."[9]

[9] Buhari.

Tako je boravak Mūsāa (alejhi's-selam) u domu svoga punca bio osiguran. Bio je nedostupan faraonu i njegovoj zavjeri. To što je bilo - bilo je radi mudrosti predodređene u Allahovom znanju. Pustimo sada epizodu da nastavi svojim putem do svog završetka. Kontekst je prekinuo izlaganje o njoj kod ove granice i spustio zavjesu.

* * *

Prolazi deset godina na koje se obavezao Mūsā (alejhi's-selam), o kojima se u kontekstu sure ništa ne govori. Potom se prezentira treća epizoda, nakon što je Mūsā ispunio rok i krenuo sa svojom porodicom vraćajući se iz Medjena u Egipat istim putem kojim je išao prije deset godina, samotan u progonjenju. Ali, atmosfera povratka drugačija je od atmosfere prvog putovanja. On se vraća da bi se susreo na putu s nečim što mu nije naumpadalo. Da ga dozove njegov Gospodar, razgovara s njim i zaduži izvršenjem obaveze radi koje ga je sačuvao, zaštitio, podučio i odgojio. Obaveze dostavljanja poslanice faraonu i njegovoj sviti, da oslobodi Sinove Israilove i pusti ih da obožavaju svoga Gospodara, ne pridružujući Mu u tome nikoga; da naslijede zemlju u kojoj im je obećao dati vlast; da faraonu, Hāmānu i vojskama njihovim dušmanin i jad bude i da skončaju posredstvom njegovih ruku, kao što je to Allah doista obećao:

I kada Mūsā ispuni ugovoreni rok i krenu sa čeljadi svojom, on ugleda vatru na jednoj strani brda. "Pričekajte!" - reče čeljadi svojoj -, "vidio sam vatru, možda ću vam od nje kakvu vijest donijeti, ili zapaljenu glavnju, da se ogrijete" (28/29).

A kad dođe do vatre, neko ga zovnu s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju: "O Mūsā, Ja sam - Allah, gospodar svjetova! (28/30).

Baci štap svoj!" I kad vidje da se poput hitre zmije kreće, on uzmače i ne vrati se. "O Mūsā, priđi i ne boj se, sigurno ti se nikakvo zlo dogoditi neće! (28/31).

Uvuci svoju ruku u njedra svoja, pojaviće se bijela, a bez mane, i priberi se tako od straha! To su dva dokaza od Gospodara tvoga faraonu i glavešinama njegovim; oni su, zaista, narod raskalašni" (28/32).

"Gospodaru moj", - reče - "ja sam ubio jednog njihova čovjeka, pa se bojim da i oni mene ne ubiju (28/33)...

A moj brat Harun je rječitiji od mene, pa pošalji sa mnom i njega kao mog pomoćnika da potvrđuje riječi moje, jer se bojim da me ne nazovu lašcem" (28/34).

"Pomoći ćemo te bratom tvojim" - reče On - "i obojici ćemo vlast dati, pa vam se oni neće usuditi prići; s Našim znamenjima vas dvojica i oni koji vas budu slijedili postaćete pobjednici" (28/35).

Prije prezentacije ove dvije scene u ovoj epizodi zadržat ćemo se malo kod Allahovog vođenja Mūsāa (alejhi's-selam) tokom ovih deset godina, kroz ovo putovanje, u odlasku i dolasku i na ovom putu.

Ruka Moći vodila je Mūsāa (alejhi's-selam), korak po korak, od vremena kada je bio dojenče u bešici pa sve do ove epizode. Bacila ga je u rijeku da ga pokupi faraonova porodica, ubacio je u srce njegove žene ljubav prema njemu da odraste u okrilju svoga neprijatelja; uvela ga je u grad neopaženo od stanovnika njegovih da ubije jednog od njih. Poslala mu je čovjeka vjernika iz faraonove porodice da ga upozori i savjetuje da napusti grad. Pratila ga je na pustinjskom putu od Egipta do Medjena kada je bio samotan i progonjen, bez opskrbe i poputbine; sastavila ga je sa starcem da ga nagradi sa onih deset godina, da bi se potom vratio i preuzeo obavezu...

Ovo je dug put zaštite i usmjerenja, učenja i sticanja životnog iskustva prije poziva i zaduženja; iskustva zaštite, ljubavi i pažnje; iskustva zanosa pod pritiskom zapretenog bijesa; iskustva kajanja, nelagode i traženja oprosta; iskustva straha, progonjenja i usplahirenosti; iskustva izgnanstva, samoće i gladi; iskustva služenja u najmu i čuvanja stoke nakon života na dvoru. A kroz ta velika iskustva provlače se i raznovrsna mala iskustva, različita osjećanja, slutnje i dojmovi, spoznaja i saznanje. Povrh znanja i mudrosti koje mu je Allah dao nakon stasavanja.

Odista je poslanstvo ogromno i teško zaduženje, s više aspekata i obaveza. Njegov nosilac treba imati ogromnu poputbinu iskustva, spoznaje, saznanja i kušnje u praktičnom životu, osim od Boga date nadarenosti, nadahnuća i usmjeravanja srca i savjesti.

Možda je baš Mūsāovo poslanstvo, osim Muhammedova (alejhi's-selam) poslanstva, najveće zaduženje koje je došlo ljudima. On je poslan faraonu, oholom tiraninu, najokorjelijem vladaru na Zemlji u to vrijeme, s najdužim stažom na prijestolju, s najstabilnijom vlašću, s najstarijom civilizacijom, s najtežim oblikom porobljavanja stvorenja i nadmenosti na Zemlji.

Poslan je da izbavi narod koji je već pio iz čaše poniženja tako da im je taj okus postao prihvatljiv pa su bili buntovni prema njemu i dugo vremena letargični. Poniženje kvari ljudsku prirodu tako da ona postane ustajala i smrdljiva i eliminiše iz nje dobro, ljepotu, čežnju i odbojnost prema truhleži, smradu, nečistoći i prljavštini. Izbavljenje ovakvog naroda težak je i naporan rad.

Poslan je narodu koji ima staro vjerovanje od koga su se udaljili i čija je slika iskrivljena u njihovim srcima. Nisu to sirova, netaknuta srca koja prihvataju novo vjerovanje ispravno i bez opterećenja, a niti su zadržala staro vjerovanje. Tretman i liječenje takvih srca su teški i naporni. Izopačenost, recidivi i devijacije u njima još više otežavaju ovu zadaću.

On je, ukratko, poslan da reformiše ummet, zapravo da ga podigne iz temelja. Po prvi put Sinovi Israilovi postaju samostalan narod s posebnim životom koji regulira Poslanica. A podizanje zajednice ogroman je, težak i naporan posao.

Vjerovatno je iz ovog razloga Kur'an-i Kerim posvetio pažnju ovom kazivanju. Ono je cjelovit model izgradnje zajednice na temelju misije, unutrašnjih i vanjskih prepreka na koje taj rad nailazi kao i devijacija, impresija, iskustava i poteškoća koje ga prate.

A iskustvo u trajanju od deset godina bilo je radi diferencijacije između života u dvorcima u kojima je Mūsā (alejhi's-selam) odrastao i tegobnog i teškog života sa misijom i njenim napornim obavezama.

Život dvorova ima svoju specifičnu atmosferu, posebne ceremonije i posebna osjenčenja koja baca na dušu i njen karakter bez obzira koliki bili njeno saznanje, spoznaja i prozračnost. Poslanstvo je zaokupljenost masama ljudi među kojima se nalazi bogat i siromašan, imućan i bijednik, čist i nečist, odgojen i neotesan, čestit i opak, dobar i zao, jak i slab, strpljiv i očajnik... ovakav i onakav. Siromasi imaju posebne običaje u jelu i piću, odijevanju, hodu, u načinu razumijevanja stvari i poimanja života, načinu govora i gestikulaciji i načinu ispoljavanja osjećaja. Ovi običaji su teški za duše bogatih i osjećanja onih koji su odgojeni na dvorovima. Oni gotovo da ne podnose samo njihovo viđenje, a kamoli da ih trpe i liječe, bez obzira koliko srca ovih siromaha bila ispunjena dobrom i predisponirana za čestitost, jer njihov izgled i karakter njihovih običaja nemaju prostora u srcima stanovnika dvorova.

Poslanstvo ima svoje obaveze u vidu teškoće, lišavanja i oskudice. A srca onih sa dvorova, bez obzira koliko bila spremna na žrtvovanje

uobičajenog komfora, raskoši i užitka, ne mogu dugo izdržati surovost, neimaštinu i teškoću kada se s njima susretnu u stvarnom životu.

Moć koja vodi korake Mūsāa (alejhi's-selam) htjela je da mu reducira i umanji od onog života koji je bio uobičajio; da ga strpa u društvo čobana; da mu iz osjećanja iščupa duh odbojnosti prema siromaštvu i siromašnima; duh gnušanja prema njihovim običajima, moralu, grubosti i naivnosti; duh superiornosti prema njihovom neznanju, bijedi, jadnom izgledu i sveukupnim običajima i tradicijama; da ga baci u vrtlog života odraslog, nakon što ga je bacila u vrtlog talasa malehnog, kako bi se uvježbao i pripremio za obaveze pozivanja prije nego što ih preuzme.

I kada je duša Mūsāova upotpunila iskustva, završila vježbanje i pripremanje s ovim posljednjim iskustvom u izgnanstvu, Ruka Moći vodi njegove korake po drugi put vraćajući ga u mjesto rođenja, prebivalište njegove porodice i naroda, prostor njegove misije i djelovanja, vodeći ga putem kojim je išao prvi put kada je bio samotan, progonjen i ustrašen, unezvjereno se okrećući. Zašto ovaj dolazak i povratak istim putem? To je vježbanje, trening i upućenost čak i u gudure i konfiguraciju puta, puta kojim će Mūsā povesti svoj narod po naredbi svoga Gospodara, kako bi upotpunio svojstva i uviđavnost vođe, tako da se ne mora oslanjati na druge pa makar se radilo i o otkrivanju puta. Njegov narod je trebao vođu koji će ga voditi i u malim i velikim stvarima, nakon što su ih poniženje, nasilje i porobljenost destruirali do te mjere da su čak izgubili moć planiranja i razmišljanja.

Tako otkrivamo i spoznajemo kako je Mūsā formiran pod Allahovim nadzorom i kako ga je Moć pripremila za preuzimanje obaveze. Slijedimo Mūsāov korak koje vodi Ruka najveće Moći na njegovom putu ka ovoj obavezi!

I kada Mūsā ispuni ugovoreni rok i krenu sa čeljadi svojom, on ugleda vatru na jednoj strani brda. "Pričekajte!" - reče čeljadi svojoj -, "vidio sam vatru, možda ću vam od nje kakvu vijest donijeti, ili zapaljenu glavnju, da se ogrijete" (28/29).

Šta misliš koja je ideja okupirala Mūsāa i navela ga da se vrati u Egipat nakon isteka roka, a napustio ga je prestrašen, iščekujući šta će se

desiti, smetnuvši mu s uma opasnost koja ga je tamo čekala, a i osobu je ubio? Tamo je i faraon koji kovaše zavjeru sa velikašima iz svoga naroda da ga ubiju.

To je Ruka koja vodi sve njegove korake. Vjerovatno ga je ovaj put vodila prirodnim nagonom za porodicom i rodbinom, domovinom i zavičajem, smetnuvši mu s uma opasnost od koje je pobjegao usamljen i progonjen, da izvrši zadaću radi koje je stvoren i pažen od prvog momenta.

U svakom slučaju, evo, on se vraća svojim putem, sa svojom porodicom; noć je, atmosfera je mračna i on je zalutao; noć je prohladna, zimska, kako se da uočiti iz njegovog radovanja vatri koju je primijetio ne bi li od nje kakvu vijest donio ili zapaljenu glavnju. Ovo je prva scena u ovoj epizodi.

A druga scena predstavlja najveće iznenađenje:

A kad dođe do vatre, neko ga zovnu s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju (28/30).

Evo, on se usmjerava ka vatri koju je primijetio; evo ga u dolini pored brda Tur; dolina je s njegove desne strane, *u blagoslovljenom kraju (28/30)*, blagoslovljenom od ovog momenta. A onda, evo, i cijeli Kosmos, svi njegovi predjeli odjekuju uzvišenim pozivom koji dolazi Mūsāu *iz stabla*, vjerovatno jedinog u ovom mjestu:

"O Mūsā, Ja sam - Allah, gospodar svjetova!" (28/30).

Mūsā primi direktan poziv; primio ga je usamljen u toj dubokoj dolini, u mirnoj noći. Primio ga je dok je Kosmos oko njega odjekivao, a nebesa i Zemlja njime ispunjeni bili. Primio ga je, ne znajući kako, kojim organom i na koji način. Primio ga je s ispunjenim Kosmosom oko sebe i ispunjen cijelim svojim bićem. Primio ga je i izdržao to primanje, jer je on formiran pod Allahovim nadzorom tako da je bio pripremljen za ovaj najveći trenutak.

I samo srce bitka zabilježilo je taj uzvišeni poziv; mjesto gdje se ukazao Uzvišeni - blagoslovljeno je; dolina koja je počašćena ovim ukazanjem - odabrana je. Mūsā je stajao u najčasnijoj poziciji s kojom se čovjek može susresti.

Uzvišeni poziv je nastavio dajući nalog Svome robu:

"Baci štap svoj!" (28/31).

I Mūsā baci štap svoj pokoravajući se naredbi svoga Gospodara. Ali šta se to desi? Nije to više onaj štap kojeg je dugo nosio i kojeg apsolutno dobro poznaje. To je zmija koja hitro gmiže, lahko se kreće uvrćući se poput malih zmijica, a ogromna zmija bijaše:

I kad vidje da se poput hitre zmije kreće, on uzmače i ne vrati se (28/31).

To je iznenađenje za koje nije bio pripravan, uz afektivnu prirodu koja ga obuzima u prvom trenutku. *On uzmače i ne vrati se* (28/31). Nije razmišljao o povratku do njega da provjeri o čemu se radi i osmotri ovo veliko čudo. Ovo je istaknuta karakteristika afektivnih ličnosti koja se pokazuje u pravo vrijeme.

Potom pažljivo sluša svoga Uzvišenog Gospodara:

"O Mūsā, priđi i ne boj se, sigurno ti se nikakvo zlo dogoditi neće!" (28/31).

Strah i sigurnost brzo se smjenjuju kod ove duše i prate je u svim fazama njena života. To je ambijent ovog života od početka do kraja. Ovo stalno uzbuđenje je ciljano u toj duši, predodređeno u ovom životu, jer je to stranica koja stoji nasuprot apatije Sinova Israilovih i njihove naviknutosti na letargiju tokom tog dugog vremenskog perioda. To je planiranje Moći i njena dalekosežna i precizna odredba.

Priđi i ne boj se, sigurno ti se nikakvo zlo dogoditi neće! (28/31).

Kako da ne bude siguran onaj čije korake vodi Ruka Moći i koga nadzire Allahovo oko?

Uvuci svoju ruku u njedra svoja, pojaviće se bijela, a bez mane (28/32).

Mūsā je poslušao naredbu i stavio svoju ruku u otvor košulje na grudima, a zatim je izvadio. I to je drugo iznenađenje u jednom momentu. Ona je bijela, blistava svijetleća, bez mahane i bolesti.. Zna je kao smeđu na prijelazu ka crnoputosti. To je indikacija na zračenje istine, jasnoću znamenja i blještavilo dokaza.

Mūsā je spoznao svoju prirodu. Uzdrhtao je uslijed ozbiljnosti pozicije i uzastopnih nadnaravnih čuda. I po drugi put sustiže ga nježna pažnja instrukcijom koja mu vraća smirenost. A to je da stavi svoju ruku na srce i tako smanji broj njegovih otkucaja i smiri njegovo lupanje:

... i priberi se tako od straha! (28/32).

Kao da je njegova ruka krilo koje skuplja na grudi kao što ptica, kada se smiri, skuplja svoja krila. Mahanje krilima sliči lupanju, a skupljanje smirivanju. Iskaz crta ovu sliku na kur'anski način.

Sada nakon što je Mūsā primio ono što je primio, vidio ono što je vidio, a vidio je dva nadnaravna znamenja zbog kojih je uzdrhtao, a onda se smirio, sada on zna šta je iza tih znamenja. Sada prima obavezu za čije je prihvatanje pripreman od ranog djetinjstva:

"To su dva dokaza od Gospodara tvoga faraonu i glavešinama njegovim; oni su, zaista, narod raskalašni" (28/32).

To je, dakle, poslanica faraonu i glavešinama njegovim. To je, dakle, obećanje koje je dobila majka Mūsāova dok je on još bio dojenče:

"Mi ćemo ti ga, doista, vratiti i poslanikom ga učiniti" (28/7). Sigurno obećanje nakon kojeg su prošle godine; Allahovo obećanje; a Allah ne iznevjerava Svoje obećanje i On je Najvjerodostojniji Govornik.

Tada se Mūsā sjeća da je ubio jednog čovjeka, da je otišao od njih progonjen, da su skovali zavjeru da ga ubiju pa je pobjegao daleko od njih. On je sada u prisustvu svoga Gospodara; On ga je počastio susretom s Njim, počastio ga Svojim znamenjima i Svojom pažnjom. Pa zašto ne bi onda preuzeo mjere predostrožnosti u pogledu njegove misije iz bojazni da ne bude ubijen tako pa da se prekine poslanstvo:

"Gospodaru moj", - reče - "ja sam ubio jednog njihova čovjeka, pa se bojim da i oni mene ne ubiju" (28/33).

On govori ne radi opravdanja, oklijevanja i odstupanja, već iz predostrožnosti prema Pozivu i sigurnosti da će on nastaviti svojim putem ako bi se njemu desilo ono čega se pribojava. To je pažnja primjerena snažnom i pouzdanom Mūsāu:

"A moj brat Harun je rječitiji od mene, pa pošalji sa mnom i njega kao mog pomoćnika da potvrđuje riječi moje, jer se bojim da me ne nazovu lašcem" (28/34).

Zaista je Harun rječitiji pa je sposobniji da brani Poziv. On mu je kao pomoćnik koji će pojačati njegovo pozivanje i zamijeniti ga ako njega ubiju.

Tada Mūsā dobija odgovor i umirenje:

"Pomoći ćemo te bratom tvojim" - reče On - "i obojici ćemo vlast dati, pa vam se oni neće usuditi prići; s Našim znamenjima vas dvojica i oni koji vas budu slijedili postaćete pobjednici" (28/35).

Njegov Gospodar se odazvao njegovoj molbi i pomogao ga bratom njegovim, dodavši na ono što je on molio radosnu vijest i umirenje: *i obojici ćemo vlast dati* (28/35). Njih dvojica neće ići razoružani silnom faraonu, već će mu ići opskrbljeni vlašću kojoj se ne može suprotstaviti nijedna vlast na Zemlji i pored koje ih ne može dokučiti ruka tiranina i silnika: *pa vam se oni neće usuditi prići* (28/35). Oko vas dvojice je ograda Allahove vlasti; ona vam je tvrđava i sklonište.

Radosna vijest se ne zadržava samo na ovome, već najavljuje pobjedu istine, pobjedu Allahovih znamenja s kojima se suprotstavljaju tiranima. Ona sama su oružje, snaga i sredstvo pobjede i nadmoći: *S Našim znamenjima vas dvojica i oni koji vas budu slijedili postaćete pobjednici"* (28/35).

Moć se otvoreno ukazuje na pozornici događaja i vrši svoju ulogu otvoreno, bez zastora zemaljske snage, da se pobjeda ostvari bez uzroka poznatih ljudima, u svijetu ljudi i da se u dušama uspostavi novo mjerilo snage i vrijednosti. Vjerovanje i pouzdanje u Allaha, a sve nakon toga prepustiti Allahu.

Ovaj veličanstveni i krasni prizor se završava, vrijeme i prostor se sažimaju i motaju. I evo Mūsāa i Haruna nasuprot faraona sa Allahovim jasnim znamenjima, evo dijaloga između Upute i zablude i eto definitivnog kraja na ovom svijetu utapanjem, a na drugom svijetu prokletstvom. Sve se odigrava brzo i sažeto:

I kad im Mūsā donese Naše jasne dokaze, oni povikaše: "Ovo je samo smišljena čarolija; nismo čuli da se ovako nešto dešavalo u doba predaka naših!" (28/36).

"Gospodar moj dobro zna onoga koji donosi uputstvo od Njega" - reče Mūsā -, "onoga koji će na kraju pobijediti, a nevjernici, doista, neće uspjeti!" (28/37).

"O velikaši", - reče faraon - "ja ne znam da vi imate drugog boga osim mene, a ti, o Hāmāne, peci mi opeke i sagradi mi toranj da se popnem k Mūsāovu Bogu, jer ja mislim da je on, zaista, lažac!" (28/38).

A on i vojske njegove bijahu se bez ikakva osnova ponijeli na Zemlji i mislili su da Nam neće biti vraćeni, (28/39)

pa Mi dohvatismo i njega i vojske njegove i u more ih bacismo; pogledaj kako su skončali nevjernici! (28/40).

A bili smo ih učinili vođama koji su pozivali u ono zbog čega se ide u vatru - a na Sudnjem danu niko im neće pomoći - (28/41)

i propratismo ih prokletstvom na ovom svijetu, a na onom svijetu biće od svakog dobra udaljeni: (28/42).

Kontekst ovdje požuruje sa završnim udarcem skraćujući epizodu o čarobnjacima koja se spominje u drugim surama detaljno ili sumarno. Skraćen je da bi utjerivanje u laž direktno povezao sa propašću. A zatim se ne zadržava na kažnjavanju na ovom svijetu, već nastavlja putovanje do ahireta. Ovo ubrzanje u ovoj epizodi je ciljano i sinhronizirano sa pravcem kazivanja u suri, a to je miješanje Ruke moći bez zastora ljudi. I tek što se Mūsā suočava sa faraonom, Allah već požuruje završetak i Ruka Moći udara konačnim udarcem bez detaljiziranja o sučeljenju ili opširnosti.

I kad im Mūsā donese Naše jasne dokaze, oni povikaše: "Ovo je samo smišljena čarolija; nismo čuli da se ovako nešto dešavalo u doba predaka naših!" (28/36).

Kao da je ovo zaista izjava koju govore idolopoklonici Muhammedu (alejhi's-selam) u Mekki u to vrijeme: *"Ovo je samo smišljena čarolija; nismo čuli da se ovako nešto dešavalo u doba predaka naših!"* (28/36). To je raspravljanje o očitoj istini koju nije moguće negirati. Rasprava koja se ponavlja kad god se suoče istina i neistina pa neistina ne mogne naći odgovor. Oni tvrde da je to čarolija ne iznoseći nikakvog dokaza osim da je to novost za koju nisu čuli u doba predaka njihovih.

Oni ne raspravljaju argumentom, ne iznose dokaz, već izgovaraju ovu nejasnu riječ koja ne potvrđuje istinu niti negira neistinu, a niti podupire tvrdnju. A što se tiče Mūsāa (alejhi's-selam), on prepušta to pitanje između njega i njih Allahu. Nisu iznijeli argument da se o njemu raspravlja, a nisu ni tražili dokaz pa da im ga ponudi. Oni samo polemiziraju kao što polemiziraju sljedbenici neistine u svakom vremenu i

prostoru, pa je skraćivanje bolje i okretanje od toga časnije; on tu stvar između njega i njih prepušta Allahu:

"Gospodar moj dobro zna onoga koji donosi uputstvo od Njega" - reče Mūsā -, "onoga koji će na kraju pobijediti, a nevjernici, doista, neće uspjeti!" (28/37).

Ovo je kulturan i uljudan odgovor u kome se aludira, a ne govori otvoreno i izričito, a istovremeno je očit i jasan, pun pouzdanja i sigurnosti u ishod sukoba između Istine i neistine. Njegov Gospodar dobro zna njegovu iskrenost i uputu; pobjeda je zagarantirana onome ko donosi Uputu i nevjernici na kraju neće uspjeti. To je Allahova zakonitost koja se ne mijenja makar se pojavne stvari kretale katkad u drugom pravcu; Allahova zakonitost s kojom Mūsā suočava svoj narod i s kojom svaki vjerovjesnik suočava svoj narod.

Faraon odgovara na ovu uljudnost i pouzdanje tvrdnjom, ohološću, igrom i lukavstvom, ironijom i izigravanjem:

"O velikaši", - reče faraon - "ja ne znam da vi imate drugog boga osim mene, a ti, o Hāmāne, peci mi opeke i sagradi mi toranj da se popnem k Mūsāovu Bogu, jer ja mislim da je on, zaista, lažac!" (28/38).

O, velikaši, ja ne znam da vi imate drugog boga osim mene. Pokvaren i nevjernički govor koga velikaši dočekuju s potvrdom i prihvatanjem. Faraon se u tome oslanja na legende koje su vladale u Egiptu da su kraljevi božanskog porijekla, a zatim na silu koja ne dozvoljava glavi da razmišlja, ni jeziku da govori. Oni ga smatraju čovjekom poput njih, koji živi i umire, ali on pred njima izgovara ove riječi i oni ih čuju bez protivljenja ili komentara.

A zatim simulira ozbiljnost u pogledu spoznaje istine i traganja za Mūsāovim Bogom, ali se, ustvari, samo zabavlja i izigrava: *a ti, o Hāmāne, peci mi opeke i sagradi mi toranj da se popnem k Mūsāovu Bogu"* (28/38). Na nebo, kako kaže istim tonom ironije praveći se da sumnja u iskrenost Mūsāovu, ali da i pored te sumnje istražuje i pretražuje ne bi li stigao do istine: *"jer ja mislim da je on, zaista, lažac!"* (28/38).

Na ovom mjestu dolazilo je nadmetanje sa čarobnjacima, ali je ono ovdje izostavljeno radi ubrzavanja kraja:

A on i vojske njegove bijahu se bez ikakva osnova ponijeli na Zemlji i mislili su da Nam neće biti vraćeni, (28/39)...

Pošto su mislili da neće biti povratka Allahu, neosnovano su se ponijeli na zemlji, poričući znamenja i opomene (koje su spomenute na početku ove epizode, a detaljnije se spominju u drugim surama).

Pa Mi dohvatismo i njega i vojske njegove i u more ih bacismo (28/40).

Ovako, veoma kratko, žestoko dohvaćanje i bacanje u more! Bacanje kao što se zgrće šljunak ili baca kamen. More, poput onog u koje je Mūsā bačen kada je bio dojenče i koje mu je bilo spas i sigurno utočište. U isto takvo se baca silni faraon i njegove vojske i ono je strahota i propast. Sigurnost biva u Allahovom okrilju, a strah u udaljavanju od tog okrilja.

Pogledaj kako su skončali nevjernici! (28/40).

To je viđen kraj, predočen svjetovima; u njemu je pouka za one koji pouku primaju i opomena nevjernicima; Ruka Moći u njemu briše tirane i silnike sa lica zemlje za treptaj oka i u manje od pola retka!

I u drugom treptaju prelazi granice ovozemnog života i zaustavlja faraona i njegove vojske u čudesnom prizoru. Pozivaju u vatru predvodeći u nju sljedbenike i pomagače:

A bili smo ih učinili vođama koji su pozivali u ono zbog čega se ide u vatru (28/41).

Lošeg li pozivanja i hrđavog li liderstva!

A na Sudnjem danu niko im neće pomoći - (28/41).

To je poraz na ovome svijetu i poraz na onome svijetu, kao kazna za nasilje i umišljenost. Nije to samo poraz, već i prokletstvo na Zemlji i pokuđenost na Sudnjem danu:

I propratismo ih prokletstvom na ovom svijetu, a na onom svijetu biće od svakog dobra udaljeni (28/42).

Izraz *el-makbuhin* - od svakog dobra udaljen, sam po sebi iscrtava sliku ružnoće, sramote, odurnosti i atmosferu odvratnosti i gađenja. To dolazi nasuprot osionosti i oholosti na zemlji, zavođenja ljudi pompom i slavom i drskog odnosa prema Allahu i Allahovim robovima.

Kontekst ovdje preskače fazu izlaska Sinova Israilovih iz Egipta i događaje koji su se desili u njoj da bi požurio sa prezentacijom Mūsāove nagrade nakon prezentacije udjela koji je zapao faraonu:

I Mi smo Mūsāu Knjigu dali, nakon što smo drevne narode uništili, da bude svjetlo ljudima i uputstvo i milost - da bi sebi došli (28/43).

Ovo je udio koji je zapao Mūsāa, a ogroman je to udio. Ovo je ishod Mūsāov, a to je častan ishod. Knjiga od Allaha koja rasvjetljava ljudima poput svjetiljki pomoću kojih razaznaju put, *i uputstvo i milost - da bi sebi došli* (28/43). Da bi se podsjetili na to kako se umiješala Ruka Moći između tirana i potlačenih zapečativši sudbinu tirana propašću i uništenjem, a davši potlačenima na kraju uspjeh i vlast.

* * *

Ovako završava kazivanje o Mūsāu i faraonu u ovoj suri, svjedočeći da je sigurnost samo u Allahovom okrilju, a da strepnja i strah dolaze udaljavanjem od Allaha. Tome treba pridodati i otvoreno miješanje Ruke Moći koja upućuje izazov nasilju i nasilnicima kada snaga postane kušnja koju upućivači nisu u stanju otkloniti. A to su sve značenja koja je bilo potrebno naglasiti maloj, potlačenoj muslimanskoj zajednici u Mekki kako bi bila sigurna u njih. A politeistima su bila potrebna kako bi o njima razmislili. To su značenja koja se kontinuirano obnavljaju kad god postoji pozivanje u Uputu, a sila se isprijeći na tom putu.

Tako su kazivanja u Kur'anu sredstvo odgoja duša i potvrđivanja istina i zakonitosti Bitka *da bi sebi došli* (28/43).

«وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ، وَمَا كُنتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ *
وَلَٰكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ، وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو

عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ، وَلَـٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ * وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا ، وَلَـٰكِن رَّحْمَةً مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَاأَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ * وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ، فَيَقُولُوا : رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا ، فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ ، وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ * فَلَمَّا جَاءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا : لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ . أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ؟ قَالُوا : سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ، وَقَالُوا : إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ * قُلْ : فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ ، إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ * فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ ٱللَّهِ ؟ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلظَّالِمِينَ * وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ ٱلْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ .

« ٱلَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ ٱلْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ * وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا: آمَنَّا بِهِ ، إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّنَا ، إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ * أُولَـٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا ، وَيَدْرَأُونَ بِالْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ ، وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ * وَإِذَا سَمِعُوا ٱللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ، وَقَالُوا : لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ، سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي ٱلْجَاهِلِينَ .

« إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ ؛ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ، وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ .

« وَقَالُوا : إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا . أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ ، رِزْقًا مِن لَّدُنَّا ؟ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ * وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ، فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ، وَكُنَّا نَحْنُ ٱلْوَارِثِينَ * وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ، وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي ٱلْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ * وَمَا

أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ، وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى ، أَفَلَا تَعْقِلُونَ ؟ * أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ؟

« وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ : أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ؟ * قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ : رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ، تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ ، مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ * وَقِيلَ : ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ ، وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ .

« وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ : مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ؟ * فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ * فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ .

« وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ، مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ، سُبْحَانَ اللهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ * وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ * وَهُوَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ ، وَلَهُ الْحُكْمُ ، وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ .

« قُلْ : أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَداً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ ؟ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ؟ * قُلْ : أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَداً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ؟ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ؟ * وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ ، وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ .

« وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ : أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ؟ * وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً فَقُلْنَا : هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ . فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ » .

Ti nisi bio na zapadnoj strani kada smo Mūsāu poslanstvo povjerili, a nisi bio ni njegov savremenik (28/44).

Mi smo mnoge narode podigli i oni su dugo živjeli; a ti nisi boravio među stanovnicima Medjena da im kazuješ riječi Naše, nego ti Mi o njima kazujemo vijesti (28/45).

Ti nisi bio pored brda kada smo Mūsāa pozvali, ali Mi smo te poslali kao milost Gospodara tvoga da opominješ ljude kojima prije tebe nije došao niko ko bi ih opomenuo, da bi se opametili, (28/46)

i da ne reknu kad ih stigne kazna zbog onoga što su počinili: "Gospodaru naš, zašto nam nisi poslao poslanika, pa da dokaze Tvoje slijedimo i vjernici budemo?" (28/47).

A kad im dolazi Istina od Nas, oni govore: "Zašto mu nije dato onako isto kao što je dato Mūsāu?" A zar oni još davno nisu porekli ono što je Mūsāu dato? Oni govore: "Dvije čarolije, jedna drugu podržava" - i govore: "Mi ni u jednu ne vjerujemo" (28/48).

Reci: "Pa donesite vi od Allaha knjigu koja bolje nego ove dvije na pravi put upućuje, nju bih slijedio, ako istinu govorite!" (28/49).

Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za strastima svojim. A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? Allah, doista, neće ukazati na pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini (28/50).

A Mi im objavljujemo sve riječ po riječ, da bi razmislili (28/51).

Oni kojima smo dali Knjigu prije Kur'ana, vjeruju u nj, (28/52)

a kada im se kazuje, govore: "Mi vjerujemo u nj, on je istina od Gospodara našeg, mi smo i prije bili muslimani" (28/53).

Oni će dobiti dvostruku nagradu zato što trpe i što lijepim zlo uzvraćaju i što od onoga što im dajemo udjeljuju; (28/54)

a kad čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu i reknu: "Nama naša djela, a vama vaša djela; mir vama! Mi ne želimo društvo neukih" (28/55).

Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš da uputiš, - Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće, i On dobro zna one koji će pravim putem poći (28/56).

Oni govore: "Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani." Zar im Mi ne pružamo priliku da borave u svetom i bezbjednom mjestu gdje se, kao Naš dar, slivaju plodovi svakovrsni; međutim, većina njih ne zna (28/57).

A koliko smo Mi sela i gradova uništili čiji su stanovnici u životu obijesni bili! Eno domova njihovih, malo ko, poslije njih, navrati u njih, Nama su ostali (28/58).

A Gospodar tvoj nikad nije naselja uništavao dok u njihov glavni grad poslanika ne bi poslao, koji im je dokaze Naše kazivao. I Mi smo samo onda naselja uništavali kad su stanovnici njihovi nasilnici bili (28/59).

Sve što vam je darovano samo su naslade i ukrasi u životu na ovom svijetu; a ono što je u Allaha bolje je i trajno je. Zašto se ne opametite? (28/60).

Kako može biti jednak onaj kome smo lijepu nagradu obećali, i koju će dobiti, i onaj kome smo dali da se naslađuje u životu na ovom svijetu, a koji će, poslije, na onom svijetu u vatru ubačen biti? (28/61).

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?" (28/62)

reći će oni na kojima će se riječ obistiniti: "Gospodaru naš, ove što smo na stranputicu naveli - naveli smo zato što smo i sami na stranputici bili; mi ih se pred Tobom odričemo, oni se nama nisu klanjali" (28/63).

"Pozovite božanstva vaša!" - reći će im se, pa će ih oni pozvati, ali im se ona neće odazvati, i patnju će doživjeti i zažaliće što na pravom putu nisu bili (28/64).

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Šta ste poslanicima odgovorili?" (28/65).

toga Dana oni neće znati šta će odgovoriti, pa ni jedan drugog neće ništa pitati (28/66).

A onaj koji se bude pokajao, i koji bude vjerovao, i koji bude dobra djela činio, on će postići šta je želio (28/67).

Gospodar tvoj stvara šta hoće, i On odabira. Oni nemaju pravo da biraju. Hvaljen neka je Allah i vrlo visoko iznad onih koje s Njim izjednačuju! (28/68).

Gospodar tvoj zna ono što srca njihova kriju i ono što oni iskazuju (28/69).

On je Allah, drugog boga osim Njega nema; Njemu neka je hvala i na ovom i na onom svijetu! Samo On sudi i Njemu ćete se vratiti (28/70).

Reci : "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam noć potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, svjetlo dao? Zar ne čujete?" (28/71).

Reci: "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam dan potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, noć dao da u njoj otpočinete? Zar ne vidite? (28/72).

Iz Milosti Svoje On vam je dao noć i dan: da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete" (28/73).

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?" (28/74).

iz svakog naroda dovešćemo svjedoka i reći: "Dajte svoj dokaz!" i oni će saznati da je Bog jedino Allah, a neće im biti onih koje su izmišljali (28/75).

Kazivanje o Mūsāu (alejhi's-selam) završeno je sa svojim značenjima koja su se razjasnila u prethodnoj cjelini. A u ovoj cjelini počinju komentari, zatim kontekst ide svojim putem oko temeljne osi sure pojašnjavajući gdje je sigurnost, a gdje je strah. Kruži sa politeistima koji se suprotstavljaju islamskom pozivu politeizmom, poricanjem i izlikama; čini s njima raznovrsne obilaske i hodnje kroz prizore Kosmosa, scene proživljenja i situacije u kojoj se nalaze, nakon što im je predočio dokaze istinitosti onoga što im je donio njihov Poslanik (alejhi's-selam); tako ga je grupa sljedbenika Knjige dočekala sa vjerovanjem i čvrstim ubjeđenjem, dok ga oni dočekuju s nevjerovanjem i poricanjem. A on je milost za njih i spas od kazne da su se samo pameti dozvali.

* * *

Prvi pogovor na kazivanje kruži oko njegovog ukazivanja na istinitost pozivanja na Objavu. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) kazuje im podrobnosti događaja kao što ih kazuje očevidac. A on nije bio svjedokom tih događaja, već je to Objava koja mu kazuje o njima prenoseći od Onog

koji sve zna i Koji je obaviješten, iz milosti prema njegovom narodu da ih ne zadesi kazna zbog njihova politeizma: i da ne reknu kad ih stigne kazna zbog onoga što su počinili: *"Gospodaru naš, zašto nam nisi poslao poslanika, pa da dokaze Tvoje slijedimo i vjernici budemo?"* (28/47).

Ti nisi bio na zapadnoj strani kada smo Mūsāu poslanstvo povjerili, a nisi bio ni njegov savremenik (28/44).

Mi smo mnoge narode podigli i oni su dugo živjeli; a ti nisi boravio među stanovnicima Medjena da im kazuješ riječi Naše, nego ti Mi o njima kazujemo vijesti (28/45).

Ti nisi bio pored brda kada smo Mūsāa pozvali, ali Mi smo te poslali kao milost Gospodara tvoga da opominješ ljude kojima prije tebe nije došao niko ko bi ih opomenuo, da bi se opametili, (28/46)

i da ne reknu kad ih stigne kazna zbog onoga što su počinili: "Gospodaru naš, zašto nam nisi poslao poslanika, pa da dokaze Tvoje slijedimo i vjernici budemo?" (28/47).

A kad im dolazi Istina od Nas, oni govore: "Zašto mu nije dato onako isto kao što je dato Mūsāu?" A zar oni još davno nisu porekli ono što je Mūsāu dato? Oni govore: "Dvije čarolije, jedna drugu podržava" - i govore: "Mi ni u jednu ne vjerujemo" (28/48).

Reci: "Pa donesite vi od Allaha knjigu koja bolje nego ove dvije na pravi put upućuje, nju bih slijedio, ako istinu govorite!" (28/49).

Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za strastima svojim. A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? Allah, doista, neće ukazati na pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini (28/50).

A Mi im objavljujemo sve riječ po riječ, da bi razmislili (28/51).

El-Garbijj je zapadna strana brda Tur kojeg je Allah odredio kao mjesto sastanka sa Mūsāom (alejhi's-selam) nakon određenog roka... trideset noći koje je upotpunio sa deset pa je sve iznosilo četrdeset noći (kao što je spomenuto u suri El-A'raf). Na ovom je mjestu povjerena Poslanica Mūsāu, sadržana u Pločama da bude vjerozakon Sinovima Israilovim. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije bio prisutan na ovom mjestu i u to vrijeme pa da zna šta se desilo podrobno, kao što se navodi u Kur'an-i kerimu. Između njega i ovog događaja živjele su generacije ljudi, tj. generacije koje su dugo živjele: *Mi smo mnoge narode podigli i oni su*

dugo živjeli (28/45). To je dokaz da ga je o tome obavijestio Onaj koji je o svemu obaviješten, Onaj koji mu objavljuje Kur'an.

Kur'an govori o događajima u Medjenu, o boravku Mūsāa (alejhi's-selam) u njemu. Allahov Poslanik je učio te ajete, a nije boravio među stanovnicima Medjena i nije slušao vijesti iz tog doba tako detaljno kako se navode u njemu: *nego ti Mi o njima kazujemo vijesti* (28/45), u ovom Kur'anu i vijestima o prošlim narodima koje sadrži.

Kur'an je, također, veoma precizno i dubinski odslikao prizor dozivanja i prizivanja pored Tura: *Ti nisi bio pored brda kada smo Mūsāa pozvali* (28/46). Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije čuo poziv i nije zabilježio njegove detalje kada su se desili, ali je milost Allahova prema ovom njegovom narodu da je njemu saopćio te vijesti koje ukazuju na njegovu (alejhi's-selam) iskrenost u onome čemu ih poziva kako bi opomenuo taj narod kojem nije došao opominjač prije njega. Poslanstva su bila među Sinovima Israilovim oko njih, dok njima nije poslan poslanik dugi vremenski period, još od vremena njihova praoca Ismaila: *da bi se opametili,* (28/46).

To je Allahova milost prema narodu, a također i Njegov dokaz protiv njih kako ne bi tvrdili da su kažnjeni iznenada te da nisu opomenuti prije njihova kažnjavanja - jer džahilijjet, politeizam i grijeh u kome su ogrezli zahtijevaju kažnjavanje, pa je Allah htio da im presiječe opravdanje, da im da priliku i da ih stavi same pred sebe oslobođene od bilo kakve prepreke koja ih sprječava da vjeruju:

i da ne reknu kad ih stigne kazna zbog onoga što su počinili: "Gospodaru naš, zašto nam nisi poslao poslanika, pa da dokaze Tvoje slijedimo i vjernici budemo?" (28/47).

Tako bi govorili da im nije došao Poslanik i da sa ovim Poslanikom nisu došla znamenja kao dovoljan dokaz. Ali ga oni, kada im je došao Poslanik i donio im neospornu Istinu, nisu slijedili:

A kad im dolazi Istina od Nas, oni govore: "Zašto mu nije dato onako isto kao što je dato Mūsāu?" A zar oni još davno nisu porekli ono što je Mūsāu dato? Oni govore: "Dvije čarolije, jedna drugu podržava" - i govore: "Mi ni u jednu ne vjerujemo" (28/48).

I tako se nisu pokorili Istini, držeći se nevaljanih opravdanja: *oni govore: "Zašto mu nije dato onako isto kao što je dato Mūsāu?"* (28/48) - u vidu

materijalnih nadnaravnosti, ili Ploča koje su u jednom mahu objavljene i koje sadrže Tevrat u cjelini.

Međutim, oni nisu bili vjerodostojni u svojoj argumentaciji niti iskreni u svom prigovoru: *A zar oni još davno nisu porekli ono što je Mūsāu dato?* (28/48). Na Poluotoku je bilo i Židova; oni su imali Tevrat, ali im Arapi nisu vjerovali niti su vjerovali u Tevrat koji je bio s njima. Oni su znali da je opis Muhammedov zapisan u Tevratu. Pitali su neke sljedbenike Knjige o tome pa su im potvrdili da je to istina i da se podudara sa onim što je zapisano u njihovoj Knjizi. Nisu se povinovali svemu ovome, već su ustvrdili da je Tevrat čarolija, da je Kur'an čarolija i da se oni zbog toga podudaraju i jedan drugog potvrđuju:

Oni govore: "Dvije čarolije, jedna drugu podržava" - i govore: "Mi ni u jednu ne vjerujemo" (28/48).

To je onda prepirka i svađa, a ne traženje istine, to je nedostatak dokaza i slabost argumenta.

I pored toga on s njima čini i drugi korak kako bi im začepio usta i doveo ih u neugodan položaj, govoreći im: Ako vam se ne sviđa Kur'an i ako vam se ne dopada Tevrat, pa donesite vi, ako imate, od Allaha Knjigu koja bolje upućuje na Pravi Put od Tevrata i Kur'ana pa da je slijedim:

Reci: "Pa donesite vi od Allaha knjigu koja bolje nego ove dvije na pravi put upućuje, nju bih slijedio, ako istinu govorite!" (28/49).

Ovo je krajnja objektivnost i krajnja nadmoć u argumentiranju, pa ko ne prihvati Istinu nakon ovoga, on je osioni sljedbenik strasti koji se ne oslanja na dokaz:

Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za strastima svojim. A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? Allah, doista, neće ukazati na pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini (28/50).

Istina je u ovom Kur'anu jasna. Dokaz ove vjere je očit. Niko je, kad je upozna, ne ostavlja osim ako ga strast na to ne navede. To su dva puta i nema trećeg: ili iskrena predanost Istini i odbacivanje strasti, a tada je neminovno vjerovanje i pokornost, ili osporavanje Istine i slijeđenje strasti, a to je nevjerovanje i razdor. Nema isprike ako postoji nejasnoća u vjerovanju ili slabost u argumentu i nedostatak u dokazu, kakav je slučaj sa tvrdnjom tendencioznih sljedbenika strasti.

Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za strastima svojim (28/50).

Ovako, kategorički i odsječno. Allahova Riječ se ne može pobiti niti promijeniti. Oni koji se ne odazivaju ovoj vjeri pristrasni su i nemaju opravdanja; krivo sumnjiče bez dokaza i isprike; slijede strasti, a okreću se od jasne Istine:

A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? (28/50).

Oni su u tome nasilni i nepravedni:

Allah, doista, neće ukazati na pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini (28/50).

Ovaj tekst presijeca put onima koji se pravdaju da nisu razumjeli Kur'an ni upoznali ovu vjeru. I čim on stigne do njih i predoči im se, dokaz je istaknut, rasprava se prekida i opravdanje pada. On je sam po sebi sasvim jasan; od njega ne odstupa osim onaj ko slijedi svoju strast i ne poriče ga osim klevetnik koji sam sebi nasilje čini, koji čini nasilje prema očitoj Istini i koji ne zaslužuje Allahovu Uputu: *Allah, doista, neće ukazati na pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini* (28/50).

Njihovo opravdanje je presječeno dolaskom Istine do njih i njenom prezentacijom i oni više nemaju argumenta ni dokaza.

A Mi im objavljujemo sve riječ po riječ, da bi razmislili (28/51).

I po završetku ovog kruga u kome se razaznaje licemjerstvo i svađalački mentalitet, započinje s njima drugi krug u kojem im se predočava slika ispravne prirode i čiste namjere. Ta slika se ukazuje jasno kroz grupu onih kojima je data Knjiga prije njih i način njihovog dočeka Kur'ana koji potvrđuje ono što je njima objavljeno:

Oni kojima smo dali Knjigu prije Kur'ana, vjeruju u nj, (28/52)

a kada im se kazuje, govore: "Mi vjerujemo u nj, on je istina od Gospodara našeg, mi smo i prije bili muslimani" (28/53).

Oni će dobiti dvostruku nagradu zato što trpe i što lijepim zlo uzvraćaju i što od onoga što im dajemo udjeljuju; (28/54)

a kad čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu i reknu: "Nama naša djela, a vama vaša djela; mir vama! Mi ne želimo društvo neukih" (28/55).

Seid ibni Džubejr (Allah bio njime zadovoljan) veli: Ovi ajeti su objavljeni povodom sedamdeset svećenika koje je poslao Nedžaši; kada su došli pred Poslanika (alejhi's-selam), proučio im je: *Ja-sin. Tako Mi Kur'ana mudrog* (36/1-2), sve do kraja sure. Oni su zaplakali i primili islam. Povodom njih je objavljen ovaj drugi ajet: *Oni kojima smo dali Knjigu prije Kur'ana, vjeruju u nj,* (28/52), sve do kraja ajeta.

Muhammed ibni Ishāk bilježi u Siri: Potom je došlo kod Allahova Poslanika (alejhi's-selam) u Mekki dvadeset kršćana, ili blizu tog broja, iz Abesinije, kada je doprla vijest o njemu do njih. Našli su ga u džamiji, sjeli su kod njega, razgovarali s njim i pitali ga. Kurejšije su bili u svojim klubovima oko Kabe. Kada su završili s propitivanjem Vjerovjesnika (alejhi's-selam) o onome šta su htjeli, on ih je pozvao u Allahovu vjeru proučivši im Kur'an. I pošto čuše Kur'an, njihove oči se orosiše suzama. Odazvaše se Allahu, povjerovaše u Njega i potvrdiše istinitost Njegovih riječi. Prepoznaše u njemu ono što im je opisano o njemu u njihovoj Knjizi. I kada su krenuli od njega, put im presiječe Ebu Džehl ibni Hišam sa nekolicinom Kurejšija, pa im rekoše: "Allah vas osujetio, skupino! Izaslali su vas sljedbenici vaše vjere da im istražite i donesete vijesti o ovom čovjeku, i samo što ste sjeli s njim, napustili ste svoju vjeru i povjerovali u ono što govori. Nismo upoznali gluplje društvo od vas!" Oni im odgovoriše: "Neka je spas vama, nećemo vas pobijati; nama naše, a vama vaše. Ne propuštamo učiniti dobro."

Neki kažu da je ova grupa kršćana bila iz Nedžrana. Allah zna najbolje odakle su bili. Kaže se, a Allah najbolje zna, da su povodom njih objavljeni ovi ajeti: *Oni kojima smo dali Knjigu prije Kur'ana, vjeruju u nj,* (28/52), do kraja ajeta.

Pitao sam Zuhrija o ovim ajetima, povodom koga su objavljeni, pa je rekao: Još uvijek čujem od naših učenjaka da su oni objavljeni povodom Nedžašija i njegove družine (Allah bio njima zadovoljan) kao i ajeti iz sure El-Maide: *zato što među njima ima svećenika i monaha i što se oni ne ohole* (5/82), do riječi: *pa upiši i nas među one koji su posvjedočili"* (5/83).

Ko god bili oni čijim povodom su objavljeni ovi ajeti, Kur'an vraća politeiste događaju koji se desio, koga oni znaju i ne negiraju, kako bi ih

doveo licem u lice pred uzorkom čistih duša; kako one dočekuju Kur'an, imaju povjerenja u nj, vide istinu u njemu i poznaju njegovu podudarnost sa Knjigom koju oni posjeduju; kako ih prepreka u vidu strasti i oholosti ne sprječava od njega; kako podnose na putu Istine u koju povjerovaše nevolju koja ih pogađa i uobraženost neznalica i kako su ustrajne u istini suprotstavljajući se strastima i nevolji:

Oni kojima smo dali Knjigu prije Kur'ana, vjeruju u nj (28/52).

Ovo je jedno od znamenja njegove ispravnosti. Cijeli Kur'an je od Allaha, te je on podudaran; kome bude dat njegov prvi dio, spozna Istinu na kraju, postane siguran i povjeruje u nj, znajući da je on od Allaha koji je objavio cijelu Knjigu:

a kada im se kazuje, govore: "Mi vjerujemo u nj, on je istina od Gospodara našeg, mi smo i prije bili muslimani" (28/53).

On je tako jasan da ne treba više od njegova recitiranja pa da znaju oni koji su ga upoznali otprije da je to iz tog izvora, da potječe iz jednog Vrela koje ne laže: *on je istina od Gospodara našeg, mi smo i prije bili muslimani"* (28/53). Predanost Allahu vjera je vjernika u svaku vjeru.

To su oni koji su otprije iskazali predanost Allahu i povjerovali u Kur'an čim su ga čuli: *Oni će dobiti dvostruku nagradu zato što trpe* (28/54)...

Trpljenje i ustrajnost radi iskrene predanosti, predanosti srca i lica, savlađivanje strasti i poziva i ispravnosti u vjeri na ovom i na budućem životu. Oni će dobiti dvostruku nagradu zbog tog trpljenja, a ono je teško dušama, a najteže je trpljenje strasti, poriva, izopačenosti i devijacije. A ovi su trpjeli sve ovo skupa, a trpjeli su i izigravanje i uznemiravanje, kako je navedeno u predaji i kako se to dešava onima koji se ispravno drže svoje vjere u devijantnim, zalutalim i neznabožačkim društvima u svakom vremenu i prostoru:

... i što lijepim zlo uzvraćaju (28/54).

Ovo je također trpljenje. Ono je još teže i zahtjevnije od samog trpljenja uznemiravanja i ismijavanja. To je izdizanje iznad ponosa duše i njene želje da odvrati ismijavanje, uzvrati uznemiravanje, izliječi gnjev i ohladi se osvetom. A potom i drugi stupanj poslije svega toga, stupanj blagonaklonosti velikodušnosti koja lijepim zlo uzvraća i dočekuje neznalicu sa smirenošću, mirnoćom, milošću i dobročinstvom. To je stepen veličine kojeg dostižu samo vjernici koji komuniciraju sa Allahom

pa je On zadovoljan njima, a i oni Njim, te stoga i dočekuju ono što dočekuju od ljudi zadovoljni i smireni:

i što od onoga što im dajemo udjeljuju (28/54).

Kao da želi spomenuti velikodušnost njihovih duša u pogledu dobročinstva. One su iz jednog vrela: vrela uzdizanja iznad poriva duše i uznošenja onim što je najveće od zemaljskih vrijednosti. Prvo se nalazi u duši, a drugo je vezano za imetak. Često se navode u Kur'anu jedno s drugim povezano.

Druga je karakteristika vjerničkih duša, ustrajnih u islamu i iskrenih u vjerovanju:

a kad čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu i reknu: "Nama naša djela, a vama vaša djela; mir vama! Mi ne želimo društvo neukih" (28/55).

El-lagw je besmislica ili prazan govor u kojem nema nikakve koristi i koji ništa ne donosi; to je brbljanje koje ubija vrijeme, a ne dodaje srcu ili umu novu hranu ni korisnu spoznaju. To je prostački govor koji jednako kvari i osjećanje i jezik bez obzira da li bio usmjeren sagovorniku ili se odnosio na odsutnu osobu.

Vjernička srca ne bave se tom besposlicom, ne slušaju to brbljanje i ne zanimaju se ovim prostaklukom. Ona su zauzeta obavezama imana, uzdignuta njegovim čežnjama i pročišćena njegovim svjetlom:

a kad čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu (28/55).

Oni se ne uzrujavaju, ne srde se, ne oponašaju besposličare odgovarajući im na isti način, ne ulaze u raspravu s njima oko toga, jer je rasprava sa besposličarima besposlica, već ih ostavljaju na miru i u miru.

... i reknu: "Nama naša djela, a vama vaša djela; mir vama!" (28/55).

Ovako, uljudno, sa lijepom dovom i željom za Uputom, ali bez želje za učešćem:

"Mi ne želimo društvo neukih" (28/55).

Ne želimo trošiti s njima naše skupocjeno vrijeme, niti da se povodimo za njima u njihovoj besposlici niti da je slušamo šuteći.

To je svijetla slika vjerničke duše sigurne u svoje vjerovanje. Obiluje uzdizanjem iznad besmislice, kao što obiluje velikodušnošću i ljubavlju. Iscrtava onome ko želi da se povodi za Allahovom etikecijom jasan put, bez

konfuzije. Nema saučestvovanja sa neukim, nema prepirke s njima, nema zlobe prema njima, a ni tjeskobe zbog njih. Već samo uzdizanje, velikodušnost i želja za činjenjem dobra čak i odvratnom griješniku.

S ovima od sljedbenika Knjige koji su povjerovali Poslanik (alejhi's-selam) nije učinio, u svom naporu da ih pridobije vjeri, nešto više osim što im je učio Kur'an. A u njegovom narodu je bilo takvih oko kojih se veoma trudio ne bi li prihvatili vjeru, i onih koje je svom dušom želio uputiti u islam, ali Allah to nije odredio iz razloga kojeg On zna. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) nije mogao uputiti koga je on želio. Allah upućuje onoga za koga zna da zaslužuje Uputu i onoga ko je spreman za vjerovanje.

Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš da uputiš, - Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće, i On dobro zna one koji će pravim putem poći (28/56).

U oba Sahiha se navodi da je ovaj ajet objavljen u povodu Ebu Taliba, amidže Vjerovjesnika (alejhi's-selam), koji ga je branio, pomagao i stajao ispred njega nasuprot Kurejšijama; štitio ga je kako bi dostavio Poziv podnoseći na tom putu bojkot i opsadu Kurejšija koju su provodili prema njemu i Benu Hašimu u jednoj dolini. Međutim, sve je to činio iz ljubavi prema bratiću, radi ponosa, viteštva i gordosti. Kada je bio na samrti, Allahov Poslanik (alejhi's-selam) pozvao ga je u iman i islam. Allah mu to nije bio propisao zbog onoga što je Uzvišeni znao o njemu.

Zuhri veli: Kazivao mi je Seid ibni Musejjeb, on od svoga oca Musejjeba ibni Hazena Mahzumija (Allah bio njima zadovoljan) da je rekao: Kada je Ebu Talib bio na samrti, došao mu je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) i našao kod njega Ebu Džehla ibni Hišama i Abdullaha ibni Umejja ibni Mugirea. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Amidža, reci La ilahe illallah, zauzimat ću se za tebe s time kod Allaha! Ebu Džehl i Abdullah ibni Umejje rekoše: "Ebu Talibe, zar želiš napustiti vjeru Abdulmuttalibovu?" Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije prestajao nuditi mu ovo, a njih dvojica ponavljati tu izjavu sve dok nije rekao da ostaje u Abdulmuttalibovoj vjeri. Odbio je da kaže La ilahe illellah. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao je tada: "Tako mi Allaha, doista ću tražiti oprosta za tebe sve dok mi se ne zabrani." Allah je tada objavio: *Vjerovjesniku i*

vjernicima nije dopušteno da mole oprosta za mnogobošce, makar im bili i rod najbliži (9/113). A povodom Ebu Taliba objavio je: *Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš da uputiš, - Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće* (28/56).[10]

Muslim u svom Sahihu i Tirmizi bilježe hadis Jezida ibni Kisaa koji prenosi od Ebu Hazina, a ovaj od Ebu Hurejrea da je rekao: Kada je Ebu Talib bio na samrti, došao mu je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) i rekao: "Amidža, reci La ilahe illellah, svjedočit ću ti o tome na Sudnjem danu", našto mu je on odgovorio: "Kada mi ne bi predbacivali Kurejšije zbog toga govoreći: 'Samo ga je strah od smrti naveo na to', obradovao bih te tom izjavom. Ne bih to rekao osim da tebe zadovoljim." Objavljene su potom Allahove riječi: *Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš da uputiš, - Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće, i On dobro zna one koji će pravim putem poći* (28/56).

Bilježi se od Ibni Abbasa, Ibni Omera, Mudžahida, Ša'bija i Katadea da je ovaj ajet objavljen zbog Ebu Taliba i da je posljednje što je rekao bilo da ostaje u Abdulmuttalibovoj vjeri.

Čovjek ostaje zapanjen pred ovom viješću obuzet odlučnošću i dosljednošću ove vjere. Evo, ovo je amidža Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), njegov skrbnik, zaštitnik i branilac, pa mu Allah nije propisao iman, uprkos njegovoj velikoj ljubavi prema Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) i silnoj Poslanikovoj želji da on postane vjernik. To je zato što je u svojoj namjeri bio rukovođen rodbinskom vezom i očinskom ljubavlju, a nije mu namjera bila vjerovanje. Allah je znao ovaj njegov slučaj, pa mu nije odredio ono što je priželjkivao Allahov Poslanik (alejhi's-selam) i čemu se nadao. Ovo pitanje - pitanje Upute - ostavio je izvan kompetencije Allahova Poslanika (alejhi's-selam) i učinio je to samo u okviru Njegove volje (Uzvišenog) i određenja. Poslanik je zadužen samo da saopći, a islamski aktivisti nakon njega dužni su upućivati savjet. A srca su, nakon toga, u rukama Milostivog, a Uputa i zabluda sukladni su onome što Allah zna o srcima robova i njihovoj spremnosti za Uputu ili zabludu.

[10] Bilježe ga Buhari i Muslim u Sahihajnu, prenoseći od Zuhrija.

Sada kontekst dolazi do njihovih riječi upućenih Poslaniku (alejhi's-selam) kojima odbijaju njegovo slijeđenje iz straha od gubitka vlasti nad susjednim arpaskim plemenima koja su veličala Kabu, izražavala odanost njenim čuvarima i poštovala njene kipove, da ih ta plemena neće protjerati ili da ih neće napasti njihovi neprijatelji izvan Poluotoka, a da ih onda ta plemena neće pomoći. On im objašnjava gdje se nalazi sigurnost a gdje strah, u njihovoj povijesnoj stvarnosti i sadašnjosti čiji su svjedoci, nakon što im je to razjasnio u ovoj suri u kazivanju o Mūsāu i faraonu. Čini s njima jedno putovanje po stratištima iščezlih naroda koje im otkriva, također, stvarne uzroke propasti predstavljene u oholosti, pomanjkanju zahvalnosti, ugonjenju poslanika u laž i okretanje leđa znamenjima. Zatim dolazi druga turneja još dalje koja otkriva suštinu vrijednosti i u kojoj se ukazuje sva beznačajnost ovozemnog života i njegovih užitaka u poređenju sa onim što Allah ima.

Oni govore: "Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani." Zar im Mi ne pružamo priliku da borave u svetom i bezbjednom mjestu gdje se, kao Naš dar, slivaju plodovi svakovrsni; međutim, većina njih ne zna (28/57).

A koliko smo Mi sela i gradova uništili čiji su stanovnici u životu obijesni bili! Eno domova njihovih, malo ko, poslije njih, navrati u njih, Nama su ostali (28/58).

A Gospodar tvoj nikad nije naselja uništavao dok u njihov glavni grad poslanika ne bi poslao, koji im je dokaze Naše kazivao. I Mi smo samo onda naselja uništavali kad su stanovnici njihovi nasilnici bili (28/59).

Sve što vam je darovano samo su naslade i ukrasi u životu na ovom svijetu; a ono što je u Allaha bolje je i trajno je. Zašto se ne opametite? (28/60).

Kako može biti jednak onaj kome smo lijepu nagradu obećali, i koju će dobiti, i onaj kome smo dali da se naslađuje u životu na ovom svijetu, a koji će, poslije, na onom svijetu u vatru ubačen biti? (28/61).

Površno i plitko gledanje i ograničeno zemaljsko shvatanje sugerirali su Kurejšijama, a sugeriraju i svijetu, da ih slijeđenje Allahove Upute izlaže opasnosti namamljivanja neprijatelja, lišavanja pomoći i pomagača, uzrokujući im siromaštvo i nedaću:

Oni govore: "Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani" (28/57).

Oni ne poriču da je to Uputa, ali se boje da ih ljudi ne protjeraju. Zaboravljaju na Allaha; zaboravljaju da samo On čuva, da je samo On zaštitnik, da ih sve zemaljske sile ne mogu protjerati sve dok su u Allahovoj zaštiti i da im sve zemaljske sile ne mogu pomoći ako ih Allah napusti. To je stoga što iman još nije bio prodro u njihova srca. Jer da je prodro, njihovo mišljenje o snagama bi se promijenilo, njihova procjena stvari bila bi drugačija; znali bi da je sigurnost samo u Allahovu okrilju, a da je strah sa udaljavanjem od Njegove Upute; da je ova Uputa povezana sa snagom i ponosom; da ovo nije fantazija ni riječ koja se kaže radi umirivanja srca, već je to duboka istina bazirana na tome da slijeđenje Allahove Upute znači usklađenost sa zakonitošću Kosmosa i njegovim silama, ispomaganje s njima i njihovo potčinjavanje u funkciji života. Allah je Stvoritelj ovog Kosmosa i upravlja njime shodno zakonitosti koju mu je On odredio. Onaj ko slijedi Allahovu Uputu crpi neograničene snage iz Kosmosa i oslanja se na snažan oslonac u stvarnosti života.

Odista je Allahova Uputa program ispravnog života, života koji se dešava na Zemlji. Kada se ovaj program realizira, on će imati vlast na Zemlji uz onosvjetsku sreću. Njegova je osobenost u tome što on nema podvojenosti između ovozemnog i onozemnog puta; on ne zahtijeva anuliranje dunjalučkog života ili njegovu pasivizaciju radi ostvarenja ciljeva ahiretskog života. On ih veže jednom sponom: čistota srca, čistota društva i čistota života na Zemlji. To je put koji vodi ka onostranom životu. Dunjaluk je ahiretska njiva; kultivacija bašče na Zemlji i upravljanje njome sredstvo je gradnje Dženneta na ahiretu i vječnosti u njemu pod uvjetom slijeđenja Allahove Upute, rada u Njegovo ime i očekivanja Njegova zadovoljstva.

Nije se nikada desilo u povijesti čovječanstva da je neka zajednica ustrajno slijedila Allahovu Uputu, a da joj On nije podario snagu, moć i vlast na kraju puta nakon njene pripreme za preuzimanje emaneta, emaneta hilafeta na Zemlji i vođenja života.

Mnogi se plaše slijeđenja Allahova šeriata i usklađivanja života shodno Njegovoj Uputi; strahuju od neprijateljstva Allahovih neprijatelja i njihova spletkarenja; strahuju od udruživanja protivnika protiv njih; strahuju od ekonomskih i neekonomskih sankcija! To su samo opsjene poput opsjena Kurejšija kada su rekli Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam): "Ako s tobom budemo Pravi Put slijedili, bit ćemo brzo iz rodnog kraja protjerani". A kada su prihvatili Allahovu Uputu, zavladali su istokom i zapadom za četvrt stoljeća ili za još kraće vrijeme.

Allah im je odgovorio tada onim što demantira njihovu umišljenu ispriku. Ko im je darovao sigurnost? Ko im je dao Sveto mjesto? Ko je učinio da srca streme njima noseći svakovrsne plodove zemaljske? Slijevaju se u Harem iz svih dijelova Zemlje, a razasuti po raznim oblastima i raznovrsnim sezonama:

Zar im Mi ne pružamo priliku da borave u svetom i bezbjednom mjestu gdje se, kao Naš dar, slivaju plodovi svakovrsni (28/57).

Šta im je onda te se plaše da će ih ljudi protjerati ako budu slijedili Allahovu Uputu, kad im je Allah omogućio da borave u ovom svetom i sigurnom mjestu još od vremena njihova praoca Ibrāhima? Zar će Onaj koji im je dao sigurnost kao griješnicima dopustiti da ih ljudi protjeraju kao bogobojazne!?

Međutim, većina njih ne zna (28/57).

Ne znaju gdje je sigurnost, a gdje strah; ne znaju da se svaka stvar vraća Allahu.

Ali ako žele da se doista sačuvaju od propasti i da budu odista sigurni od protjerivanja, evo, ovo je uzrok propasti pa neka se čuvaju:

A koliko smo Mi sela i gradova uništili čiji su stanovnici u životu obijesni bili! Eno domova njihovih, malo ko, poslije njih, navrati u njih, Nama su ostali (28/58).

Obijestan odnos prema blagodati i nezahvalnost na njoj uzrok su propasti naselja. A njima je, kao Allahova blagodat, dat taj sigurni hram, pa neka se onda čuvaju obijesti i nezahvalnosti, jer će ih onda snaći propast kao što je snašla mjesta koja oni vide i znaju, a vide i prazne i napuštene domove njihovih iščezlih stanovnika: *malo ko, poslije njih, navrati u njih (28/58).* Ostali su uzdignuto svjedočeći o stradanju njihovih stanovnika i kazujući priču o nezahvalnosti na blagodati. Njihovo stanovništvo je iščezlo i niko iza njih ostao nije i niko ih nije nakon njih naslijedio: *Nama su ostali (28/58).*

Međutim, Allah nije uništavao ta obijesna naselja dok u njihov glavni grad ne bi poslao poslanika. To je Njegova zakonitost koju je Sebi odredio i milost prema Svojim robovima:

A Gospodar tvoj nikad nije naselja uništavao dok u njihov glavni grad poslanika ne bi poslao, koji im je dokaze Naše kazivao. I Mi smo samo onda naselja uništavali kad su stanovnici njihovi nasilnici bili (28/59).

Cilj slanja poslanika u glavni grad - tj. najveći grad ili prijestolnicu - je da on bude središte odakle će Poslanica stići do svih krajeva tako da niko u njima nema argumenta ni opravdanja. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) poslan je u Mekku, glavno arapsko naselje. On ih opominje kobnim svršetkom onih koji su u laž poslanike ugonili prije njih nakon što im je došao opominjač: *I Mi smo samo onda naselja uništavali kad su stanovnici njihovi nasilnici bili* (28/59) - poričući ove odkaze svjesno i iz uvjerenja.

Međutim, cjelokupna uživanja ovozemnog života, sva dobra u životu na ovome svijetu, ono što im je Allah omogućio na Zemlji, plodovi koje im je darovao i ono što uspiju postići svi ljudi tokom ovog života samo je mali i neznatni dio u poređenju sa onim što je kod Allaha:

Sve što vam je darovano samo su naslade i ukrasi u životu na ovom svijetu; a ono što je u Allaha bolje je i trajno je. Zašto se ne opametite? (28/60).

Ovo je posljednja i definitivna procjena ne samo sigurnosti, zemlje i uživanja čijeg gubitka se plaše, ne samo vlasti plodova i sigurnosti koje im Allah poklanja i ne samo onoga što je Allah darovao stanovnicima naselja, a potom ih uništio zbog nezahvalnosti, već je to zadnja i definitivna procjena svega što postoji u ovozemnom životu makar ono bilo dopušteno i savršeno i makar ono bilo dugotrajno i ne uslijedilo iza njega uništenje i propast; sve su to *naslade i ukrasi u životu na ovom svijetu; a ono što je u Allaha bolje je i trajno je* (28/60). Bolje je po svojoj prirodi i trajnije po roku trajanja.

Zašto se ne opametite? (28/60).

Upoređivanje između ovog i onog iziskuje um koji poznaje prirodu jednog i drugog. Stoga i dolazi osvrt u ovoj formi radi upozorenja na aktiviranju uma u izboru.

Na kraju ovog odjeljka prezentira im dvije strane: ovog i onog svijeta, za onog ko želi izabrati:

Kako može biti jednak onaj kome smo lijepu nagradu obećali, i koju će dobiti, i onaj kome smo dali da se naslađuje u životu na ovom svijetu, a koji će, poslije, na onom svijetu u vatru ubačen biti? (28/61).

Ovo je strana onog kome je Allah lijepu nagradu obećao, pa je to doista i našao na onome svijetu, i neizostavno će to i naći. A ono je strana onog ko se naslađivao kratkotrajnim i neznatnim užicima na ovome svijetu, a potom, evo ga, na drugom svijetu priveden radi polaganja računa. Iskaz sugerira da se radi o prisili: *u vatru ubačen biti* (28/61) - tj. oni koji se dovode

prisilno, prestrašeni; voljeli bi da nisu prisutni; zbog onoga što ih dočekuje nakon polaganja računa za ono kratkotrajno i neznatno uživanje.

To je kraj odgovora na njihove riječi: *Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani (28/57)*. Pa čak i da je tako bilo i to je bolje od ovoga da na Sudnjem danu budu od onih koji će biti privedeni. A kako ne kad je u slijeđenju Allahove Upute sigurnost i vlast na ovom svijetu, a s njom je i sigurnost i nagrada na onom svijetu? Doista onda Allahovu Uputu ostavljaju samo nemarni, koji ne shvataju suštinu snaga u ovom Kosmosu, ne znaju gdje je strah a gdje sigurnost, i gubitnici koji ne umiju sebi izabrati i koji se ne čuvaju od propasti.

* * *

Nakon što s njima stigne do druge obale, započinje s njima drugo kruženje kroz jednu od scena Sudnjeg dana predočavajući posljedicu politeizma i stranputice u koje su zapali:

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?" (28/62)

reći će oni na kojima će se riječ obistiniti: "Gospodaru naš, ove što smo na stranputicu naveli - naveli smo zato što smo i sami na stranputici bili; mi ih se pred Tobom odričemo, oni se nama nisu klanjali" (28/63).

"Pozovite božanstva vaša!" - reći će im se, pa će ih oni pozvati, ali im se ona neće odazvati, i patnju će doživjeti i zažaliće što na pravom putu nisu bili (28/64).

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Šta ste poslanicima odgovorili?" (28/65).

toga Dana oni neće znati šta će odgovoriti, pa ni jedan drugog neće ništa pitati (28/66).

A onaj koji se bude pokajao, i koji bude vjerovao, i koji bude dobra djela činio, on će postići šta je želio (28/67).

Prvo pitanje je radi ukora i grdnje:

Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali? (28/62)

Allah zna da danas ne postoje ti ortaci, da njihovi sljedbenici ne znaju o njima ništa, niti im išta mogu pomoći. To je samo radi poniženja i sramoćenja pred masama.

Otuda prozvani ne odgovaraju na pitanje, jer njegov cilj i nije odgovor. Oni samo pokušavaju da skinu sa sebe odgovornost za zlodjelo njihovog zavođenja drugih ljudi i njihovog odvraćanja od Allahove Upute, kao što su to činili i velikaši iz Kurejša sa ljudima koji su ih slijedili govoreći:

Gospodaru naš, ove što smo na stranputicu naveli - naveli smo zato što smo i sami na stranputici bili; mi ih se pred Tobom odričemo, oni se nama nisu klanjali (28/63).

Gospodaru naš, mi ih nismo na stranputicu odveli prisilno, mi nismo imali vlast nad njihovim srcima, nego su oni na stranputicu otišli po svojoj želji i izboru kao što smo i mi zalutali bez prisile: *Mi ih se pred Tobom odričemo* (28/63) - zbog zlodjela njihovog zavođenja. *Oni se nama nisu klanjali* (28/63) - oni su se klanjali kipovima, kumirima i nekim Tvojim stvorenjima; mi im nismo same sebe učinili božanstvima i nisu nas obožavali.

Tada ih ponovo vraća sramoti s koje su skrenuli govor, sramoti ortaka koje su uzeli mimo Allaha:

"Pozovite božanstva vaša!" - reći će im se (28/64).

Pozovite ih i ne bježite od njihova puta! Pozovite ih, neka vam se odazovu i spase vas! Pozovite ih, ta ovo je njihov dan i njihova korist!

Nesretnici znaju da nema koristi od njihovog dozivanja, ali se oni, primorani, pokoravaju naredbi:

... pa će ih oni pozvati, ali im se ona neće odazvati (28/64).

Nije se drugo ni očekivalo, ali se radi o poniženju i mučenju!

... i patnju će doživjeti (28/64).

Vidjeli su je u ovom dijalogu i vidjeli su je prisutnu iza njega. Iza ove pozicije samo je patnja.

I ovdje u trenutku kad scena dostiže kulminaciju nudi im se Uputa koju oni odbijaju, to je želja priželjkivača u toj teškoj situaciji: a ona je pred njima na ovom svijetu, kada bi joj oni žurno hitali:

... i zažaliće što na pravom putu nisu bili (28/64).

Zatim ih vraća toj tužnoj sceni:

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Šta ste poslanicima odgovorili?" (28/65).

Allah doista zna šta su poslanicima odgovorili, ali ovo je, također, pitanje radi ukora i osude. Oni dočekuju pitanje sa zabezeknutošću i šutnjom, zabezeknutošću potištenog i šutnjom onoga ko ne zna šta da kaže:

Toga Dana oni neće znati šta će odgovoriti, pa ni jedan drugog neće ništa pitati (28/66).

Iskaz baca sjenu zaslijepljenosti na scenu i kretanje. Kao da su vijesti slijepe pa ne stižu do njih, a oni ne znaju ništa ni o čemu. Nemaju ni pitanja ni odgovora; šutljivi i nijemi u svojoj zabezeknutosti.

A onaj koji se bude pokajao, i koji bude vjerovao, i koji bude dobra djela činio, on će postići šta je želio (28/67).

Ovo je suprotna strana. U momentu kada nevolja politeista dostiže svoj vrhunac, govori o onom koji se bude pokajao, vjerovao i dobra djela činio i nadaju u uspjeh koji ga očekuje. I onog ko je htio da izabere, a još ima vremena za izbor!

* * *

Potom vraća njihov slučaj i slučaj svake stvari Allahovoj volji i izboru. On je taj koji sve stvara, sve zna, Njemu se sve vraća i na ovom i na onom svijetu. Njemu pripada hvala i na ovom i na onom svijetu. On sudi na ovom svijetu i Njemu je vraćanje i povratak. Oni ne mogu birati ni sebi ni drugima. Allah stvara šta hoće i odabira:

Gospodar tvoj stvara šta hoće, i On odabira. Oni nemaju pravo da biraju. Hvaljen neka je Allah i vrlo visoko iznad onih koje s Njim izjednačuju! (28/68).

Gospodar tvoj zna ono što srca njihova kriju i ono što oni iskazuju (28/69).

On je Allah, drugog boga osim Njega nema; Njemu neka je hvala i na ovom i na onom svijetu! Samo On sudi i Njemu ćete se vratiti (28/70).

Ovaj pogovor dolazi nakon prenošenja njihovih riječi: *Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani* (28/57), nakon prezentiranja njihove pozicije na Dan polaganja računa za politeizam i stranputicu, dolazi kako bi potvrdio da oni ne mogu birati sebi šta žele pa da odaberu sigurnost ili strah, kao i radi potvrde Allahove jednoće i vraćanju svake stvari, na koncu, Njemu.

Gospodar tvoj stvara šta hoće, i On odabira. Oni nemaju pravo da biraju (28/68).

To je istina koju ljudi često zaboravljaju ili zaboravljaju neke njene aspekte. Allah stvara šta hoće. Niko nema pravo da mu nešto predlaže, niti pak da šta doda ili oduzme u Njegovu stvaranju. On odabira od Svojih stvorenja šta hoće i koga hoće za funkcije, poslove, obaveze i pozicije koje želi. Niko nema pravo da mu predloži osobu, događaj, kretanje, riječ ni djelo. *Oni nemaju pravo da biraju* (28/68) ni sebi ni drugima. Sve se vraća Allahu bilo malo ili veliko.

Kada bi se ova istina ustabilila u dušama i svijesti, ljudi se ne bi srdili ni na što što ih snađe, ne bi držali olahkim ništa što urade svojim rukama niti bi ih žalostilo bilo šta što im promakne ili im umakne. Nisu oni ti koji biraju, već je Allah taj koji bira.

Ovo ne znači da treba da ponište svoje umove, volje i aktivnosti. Nego to znači da prihvate ono što se desi, nakon što ulože maksimalan trud u razmišljanje, planiranje i odabiranje, sa zadovoljstvom i predanošću. Oni su dužni da ulože koliko su u stanju, a odredba, nakon toga, pripada Allahu.

Politeisti su smatrali Allahu ravnim lažna božanstva. A samo Allah je taj koji stvara i odabira; nema ortaka u Njegovom stvaranju ni u izboru.

Hvaljen neka je Allah i vrlo visoko iznad onih koje s Njim izjednačuju! (28/68).

Gospodar tvoj zna ono što srca njihova kriju i ono što oni iskazuju (28/69).

On će ih nagraditi shodno onome što zna o njima odabirajući im ono što su zaslužili, Uputu ili stranputicu.

On je Allah, drugog boga osim Njega nema (28/70). Stoga nema ni ortaka u stvaranju ni u odabiru.

Njemu neka je hvala i na ovom i na onom svijetu! (28/70) - na Njegovom izboru, na Njegovim blagodatima, mudrosti i planiranju, na Njegovoj pravdi i milosti; samo Njemu pripada hvala i pohvala.

Samo On sudi (28/70) - sudi među Svojim robovima, Svojom presudom, koja se ne može odbaciti ni zamijeniti.

I Njemu ćete se vratiti (28/70) - pa će On presuditi među vama Svojom definitivnom presudom.

Ovako ih okružuje osjećanjem Allahove moći, jedinstvenosti Njegove volje u ovom Bitku i Njegovog poznavanja onog što taje i obznanjuju; ništa Mu njihovo nije skriveno; Njemu će se vratiti i niko od njih neće umaći. Pa kako onda Allahu druge ravnim smatraju nakon ovoga, a oni su u njegovom stisku i ne mogu izmaći?

* * *

Zatim kruži s njima u prizor Kosmosa u kome žive zanemarujući Allahovo planiranje i odabiranje u njihovom životu i životnoj opskrbi, i skreće im pažnju na dva velika kosmička fenomena, fenomena noći i dana, i tajne izbora i svjedočenja koje se krije iza njih o jednoći Stvoritelja koji odabira:

Reci : "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam noć potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, svjetlo dao? Zar ne čujete?" (28/71).

Reci: "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam dan potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, noć dao da u njoj otpočinete? Zar ne vidite? (28/72).

Iz Milosti Svoje On vam je dao noć i dan: da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete" (28/73).

Ljudi, uslijed dogotrajnog ponavljanja ove dvije uvijek nove stvari koje su uobičajili, zaboravljaju njihovu ponovljenu svježinu koja ne nestaje. Ne zadivljuje ih izlazak Sunca ni njegov zalazak osim nešto malo; ne

potresa ih pojava dana i dolazak noći osim u rijetkim slučajevima. Ne razmišljaju o tome koja je milost za njih, spas od nesreće i uništenja ili blokade i propasti, ili dosade i tromosti u njihovom naizmjeničnom smjenjivanju.

Kur'an-i kerim budi ih iz letargije rutine i uobičajenosti i skreće im pažnju na uživanje u promatranju Kosmosa oko njih i njegovih veličanstvenih prizora. I to onda kada im se učini da noć traje trajno ili da je dan trajan i kada ih zastrašuje posljedicama ovog ili onog. Čovjek ne osjeća vrijednost neke stvari osim kada je izgubi ili se uplaši da bi je mogao izgubiti.

Reci : "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam noć potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, svjetlo dao? Zar ne čujete?" (28/71).

Ljudi željno iščekuju sabah kada im se noć malo odulji u zimskim danima i čeznu za svjetlošću Sunca kada se zakloni neko vrijeme iza oblaka. Kako bi im tek bilo da izgube svjetlost i da noć potraje vječno, do Sudnjeg dana, pod pretpostavkom da i dalje ostanu u životu? Kompletan život bio bi izložen uništenju i nestanku kada se ne bi pojavio dan.

Reci: "Kažite vi meni - ako bi Allah dao da vam dan potraje vječno, do Sudnjeg dana, koji bog bi vam, osim Allaha, noć dao da u njoj otpočinete? Zar ne vidite? (28/72).[11]

Ljudi traže osvježenje u hladovini kada se odulji podnevna žega nekoliko sati tokom dana i čeznu za noći kada se dan odulji nekoliko sati ljeti. U tami noći nalaze mir i počinak. Cjelokupni život ima potrebu za periodom noći kako bi obnovio energiju koju potroši u dnevnoj aktivnosti. Kako bi onda bilo ljudima da dan potraje vječno, do Sudnjeg dana, pod pretpostavkom da ostanu i dalje živi. Cjelokupan život bio bi izložen uništenju i nestanku kada bi dan trajao vječno.

Svaka stvar je s mjerom. Svaka sitna i krupna stvar u Kosmosu je isplanirana. Sve je kod Njega s mjerom:

Iz Milosti Svoje On vam je dao noć i dan: da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete" (28/73).

---

[11] Kada je spomenuo noć da potrajew vječno, rekao je: "Zar ne čujete?", a kada je spomenu dan da potraje vječno, rekao je: "Zar ne vidite?" To stoga što se noću razabiru glasovi, a danju se bolje vidi. To je vid umjetničke harmonije u kur'anskom izrazu.

Noć je mir i počinak, a dan je za aktivnost i rad, a usmjeren je ka Allahovim dobrima. Ljudima daje samo iz Svoje dobrote. *Da zahvalni budete* (28/73) - i na blagodati i milosti koje vam je Allah podario, na njegovom uređenju i izboru naizmjenične smjene noći i dana i svih zakona života koje niste vi izabrali, nego ih je izabrao Allah iz milosti, znanja i mudrosti, a vi to ne primjećujete uslijed navike i ponavljanja.

* * *

Ovo kruženje završava jednom od brzih scena Sudnjeg dana u kojoj ih pita osuđujućim pitanjem o njihovim tvrdnjama u vezi sa ortacima, ostavljajući ih licem u lice pred njihove lažne tvrdnje koje se tope i urušavaju na mjestu polaganja ispita i obračuna:

A na Dan kad ih On pozove i upita: "Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?" - iz svakog naroda dovešćemo svjedoka i reći: "Dajte svoj dokaz!" i oni će saznati da je Bog jedino Allah, a neće im biti onih koje su izmišljali (28/74-75).

Odslikavanje Dana poziva i pitanja o ortacima u njemu bilo je već ranije u prošlom odjeljku. Ovdje se to ponavlja radi pojačanja i potvrde u povodu nove scene koja se prezentira ovdje, scene dovođenja svjedoka iz svakog naroda, a to je njihov Vjerovjesnik koji će svjedočiti kako su mu se odazvali i kako su dočekali njegovu Poslanicu. Dovođenje je žestok pokret, a misli se na njegovo postavljanje, isticanje i izdvajanje od njih kako bi ga vidio sav njegov narod i kako bi on vidio sve njih. I u sučeljavanju sa ovim svjedokom, on traži od njih dokaz za ono u šta su vjerovali i šta su radili, a oni dokaza nemaju, a toga dana nema mjesta oholjenju:

... *i oni će saznati da je Bog jedino Allah* (28/75) - sva istina, nepomiješana, u kojoj nema sumnje ni nedoumice.

... *a neće im biti onih koje su izmišljali* (28/75) - ni politeizma ni ortaka. Niti će on njih naći ni oni njega i u to vrijeme kada im je potreban i u poziciji polemike i dokazivanja.

Ovim završavaju osvrti na kazivanje o Mūsāu i faraonu. Kružili su sa dušama i srcima po tim horizontima, svjetovima, događajima i prizorima. Vodili su ih od ovog do drugog svijeta i od drugog do ovog svijeta; kružili su s njima kroz predjele Kosmosa, dubine duše, stratišta iščezlih naroda i zakonitosti Kosmosa i života, a sve u harmoniji sa izvornom osovinom sure i dva glavna kazivanja u suri: kazivanjem o Mūsāu i faraonu i kazivanjem o Kārūnu. Prvo je prošlo, a sada ćemo prezentirati drugo nakon tih osvrta na ova kruženja.

« إن قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم ، وآتيناه من الكنوز ما إن مفاتحه
لتنوء بالعصبة أولي القوة ، إذ قال له قومه : لا تفرح إن الله لا يحب الفرحين *
وابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة ، ولا تنس نصيبك من الدنيا ، وأحسن كما أحسن
الله إليك ، ولا تبغ الفساد في الأرض ، إن الله لا يحب المفسدين * قال : إنما أوتيته
على علم عندي . أولم يعلم أن الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشد منه
قوة وأكثر جمعا ؟ ولا يسأل عن ذنوبهم المجرمون .

« فخرج على قومه في زينته قال الذين يريدون الحياة الدنيا : ياليت لنا مثل
ما أوتي قارون ، إنه لذو حظ عظيم * وقال الذين أوتوا العلم : ويلكم ! ثواب الله
خير لمن آمن وعمل صالحا ، ولا يلقاها إلا الصابرون .

« فخسفنا به وبداره الأرض ، فما كان له من فئة ينصرونه من دون الله ،
وما كان من المنتصرين * وأصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون : وي ! كأن
الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباده ويقدر ، لولا أن من الله علينا لخسف بنا . وي !
كأنه لا يفلح الكافرون .

« تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الأرض ولا فسادا ،
والعاقبة للمتقين * من جاء بالحسنة فله خير منها ، ومن جاء بالسيئة فلا يجزى
الذين عملوا السيئات إلا ما كانوا يعملون » ..

Kārūn je iz Mūsāova naroda bio, pa ih je tlačio, a bili smo mu dali toliko blaga da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi. "Ne budi obijestan, jer Allah ne voli one koji su obijesni!" govorili su mu ljudi iz naroda njegova - (28/76)

i nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet, a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio, i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine" (28/77).

"Ovo što imam stekao sam znanjem svojim, tako ja mislim" - govorio je on. A zar nije znao da je Allah prije njega već uništio neke narode koji su bili od njega jači i koji su bili više nakupili, - a zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti (28/78).

I iziđe on pred narod svoj u svom sjaju. "Ah, da je i nama ono što je dato Kārūnu!" - govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu, - "on je, uistinu, presrećan" (28/79).

"Teško vama!" - govorili su učeni -, "onome koji vjeruje i čini dobra djela bolje je Allahova nagrada, a biće samo strpljivima pružena" (28/80).

I Mi smo i njega i dvorac njegov u zemlju utjerali, i niko ga od Allahove kazne nije mogao odbraniti, a ni sam sebi nije mogao pomoći (28/81).

A oni koji su ranije priželjkivali da su na njegovu mjestu, stadoše govoriti: "Zar ne vidite da Allah daje obilje onome od robova Svojih kome On hoće, a i da uskraćuje! Da nam Allah nije milost Svoju ukazao, i nas bi u zemlju utjerao. Zar ne vidite da nezahvalnici nikad neće uspjeti?" (28/82).

Taj drugi svijet daćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka srećan kraj (28/83).

Onaj ko učini dobro djelo dobiće deseterostruku nagradu za njega, a onaj ko uradi zlo - pa, oni koji budu zlo radili biće tačno prema zasluzi kažnjeni (28/84).

Počeci sure bili su u znaku kazivanja o Mūsāu i faraonu i u njemu je predočena snaga vlasti i moći te kako je ona iščezla uslijed nasilja, nepravde, nevjerovanja u Allaha i udaljavanja od Njegove Upute. Sada dolazi kazivanje o Kārūnu radi prezentiranja snage imovine i znanja te kako i ona završava propašću uslijed nasilja, obijesti, oholosti prema stvorenjima i poricanja blagodati Stvoritelja. Ona istodobno potvrđuje suštinu vrijednosti, a umanjuje vrijednost imetka i ukrasa u poređenju sa

vrijednošću imana i čestitosti, uz umjerenost i uravnoteženost u uživanju u ljepotama života, bez oholosti i nereda na Zemlji.

Kur'an ne precizira vrijeme ni mjesto događaja, već se zadržava na konstataciji da je Kārūn bio iz Mūsāova naroda pa ih je tlačio. Je li se ovaj događaj zbio dok su Sinovi Israilovi i Mūsā bili u Egiptu, prije izlaska? Ili se desio poslije izlaska za vrijeme života Mūsāa? Ili se desio među Sinovima Israilovim nakon Mūsāa? Neka predanja kažu: On je bio Mūsāov (alejhi's-selam) amidžić i da se događaj zbio u vrijeme Mūsāa. Neki još dodaju da je Kārūn uznemirio Mūsāa načinivši mu spletku s ciljem da mu prišije optužbu za blud sa nekom ženom zarad mita, pa je Allah oslobodio Mūsāa od te optužbe, dozvolio mu kažnjavanje Kārūna, i on je zbrisan sa lica zemlje.

Nemamo potrebe za svim ovim predanjima niti za preciziranjem vremena i mjesta. Kazivanje, kako je navedeno u Kur'anu, dovoljno je za postizanje njegovog cilja u kontekstu sure i utvrđivanje vrijednosti i načela radi čega se i spominje. Kada bi preciziranje njenog vremena, mjesta i okolnosti dodalo nešto njenom značenju, ne bi bilo izostavljeno. Prezentiranje je onda u njenoj kur'anskoj formi, daleko od tih predanja u kojima nema neke koristi.

* * *

Kārūn je iz Mūsāova naroda bio, pa ih je tlačio, a bili smo mu dali toliko blaga da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi. "Ne budi obijestan, jer Allah ne voli one koji su obijesni!" govorili su mu ljudi iz naroda njegova - i nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet,a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio, i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine." "Ovo što imam stekao sam znanjem svojim, tako ja mislim" - govorio je on (28/76-78).

Ovako započinje kazivanje određujući ime njenog junaka Kārūna, precizirajući njegov narod *Mūsāov narod* i utvrđujući njegov odnos prema svome narodu, a to je tlačiteljski odnos *pa ih je tlačio* (28/76). Spominje i razlog ovog tlačenja, a to je bogatstvo:

... a bili smo mu dali toliko blaga da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi (28/76).

Nakon toga nastavlja sa prezentiranjem događaja, izjava i emocija koje ih prate u dušama.

Kārūn je bio iz Mūsāova naroda pa mu je Allah dao mnogo blaga. Mnoštvo blaga odslikava tako što ga naziva *el-kunuz - riznice*, a *kenz* je skriveni, pohranjeni višak imetka koji je izvan upotrebe i prometa, kao i time što ključeve tih riznica teško može nositi skupina snažnih ljudi. Zbog ovoga je Kārūn tlačio svoj narod. Ne spominje na šta se odnosilo to tlačenje tako da to ostavlja neodređenim kako bi obuhvatilo različite oblike. Možda ih je tlačio čineći im nepravdu u obliku uzurpiranja njihove zemlje i imovine, kao što rade bogati silnici u mnogo slučajeva. Možda ih je tlačio tako što im je uskratio njihovo pravo u tom blagu, pravo siromašnih u imovini bogatih, kako ono ne bi kružilo samo među njima, a oko njih ima i onih koji su u potrebi za dijelom te imovine, što dovodi do kvarenja srca i kvarenja života. Možda ih je tlačio na ovakav ili drugačiji način.

U svakom slučaju, u njegovom narodu se našao neko ko je pokušao da ga odvrati od ovog nasilja i da ga vrati na Pravi Put kojim je Allah zadovoljan u pogledu raspolaganja ovim blagom.

To je put koji ne zabranjuje bogatašima njihovo bogatstvo, niti im zabranjuje umjereno uživanje u imetku koji im je Allah darovao. Međutim, on im zapovijeda umjerenost i uravnoteženost, a prije toga, naređuje im sjećanje na Allaha koji im je dao tu blagodat i svijest o ahiretu i polaganju računa na njemu:

"Ne budi obijestan, jer Allah ne voli one koji su obijesni!" govorili su mu ljudi iz naroda njegova - i nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet,a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio, i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine" (28/76-77).

Ovaj iskaz sadrži skup vrednota i specifičnosti ispravnog Božanskog programa po kojima se on izdvaja od ostalih programa života.

Ne budi obijestan! (28/76) - misli se na obijest oholosti proistekla iz ponošenja imovinom, veličanja bogatstva, vezanosti za riznice i radovanja zbog posjedovanja i prigrabljivanja. Ne raduj se na ohol način koji vodi zaboravu Onog koji je darovao imetak, zaboravu Njegove blagodati i obaveze hvale i zahvalnosti na njoj. Ne raduj se kao onaj koga obmane imetak, pa mu okupira srce, oduzme mu razum i nadmeno se odnosi prema ljudima.

Jer Allah ne voli one koji su obijesni (28/76) - oni ga time vraćaju Allahu, koji ne voli obijesne, one koje je obuzeo imetak i koji se ponose i oholo se odnose prema ljudima uslijed njegove moći.

I nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet, a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu (28/77) - u ovome se oličava uravnoteženost pravilnog Božanskog programa, programa koji veže srce imućnog za onaj svijet, a ne zabranjuje mu da uzme dio uživanja u ovom životu. Zapravo, podstiče ga na ovo i zadužuje ga time da ne bi otišao u asketizam koji zanemaruje život i slabi ga.

Allah je stvorio ljepote života da bi ljudi uživali u njima, da rade na zemlji kako bi ih zadobili i stekli. Tako se život razvija i obnavlja i realizira hilafet čovjeka na Zemlji. Ali tako da im cilj u tom uživanju bude ahiret, da ne skreću sa Njegova puta i da ih uživanje ne odvrati od obaveza. Uživanje je u ovom slučaju jedna vrsta zahvalnosti Darovatelju, prihvatanje Njegovih darova i korištenje njima. A to je pokornost koju Allah nagrađuje lijepim.

Tako ovaj program ostvaruje ravnotežu i sklad u životu čovjeka omogućavajući mu stalni duhovni uspon kroz uravnoteženi prirodni život u kojem nema potpunog lišavanja ni upropaštavanja osnovnih prirodnih ni jednostavnih elemenata života.

... *i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio* (28/77).

Ovaj imetak je Allahov dar i dobročinstvo, pa neka se uzvrati na to lijepim odnosom prema njemu, lijepim prihvatom i lijepim raspolaganjem, dobročinstvom prema stvorenjima, lijepim osjećajem prema blagodati i lijepom zahvalnošću.

... *i ne čini nered po Zemlji* (28/77) - nered kroz nasilje i nepravdu, nered putem uživanja neovisno o Allahovoj kontroli, brizi za onaj svijet, nered kroz punjenje grudi ljudi tjeskobom, zavisti i mržnjom, nered trošenjem imetka tamo gdje ne treba i ne biti škrt tamo gdje ne treba, u svakom slučaju.

... *jer Allah ne voli one koji nered čine*" (28/77) - kao što ne voli ni one koji su obijesni.

Tako mu rekoše neki ljudi iz njegova naroda. Njegov odgovor se sastojao iz jedne rečenice koja nosi u sebi raznovrsna značenja nereda i destrukcije:

"Ovo što imam stekao sam znanjem svojim, tako ja mislim" - govorio je on (28/78).

Ovaj imetak sam zaslužio svojim znanjem koje mi je omogućilo njegovo skupljanje i stjecanje. Šta vam je onda da mi namećete poseban način raspolaganja njime i da upravljate mojim privatnim vlasništvom? Ja sam stekao ovaj imetak svojim ličnim trudom i zaslužio sam ga svojim ličnim znanjem.

To je izjava uobraženog slijepca koji zaboravlja izvor blagodati i njenu svrhu, kojeg obmanjuje imetak i zaslijepljuje bogatstvo.

Ovo je ponovljeni tip ljudi. Koliko samo ljudi misli da je samo njegovo znanje i trud razlog njegova bogatstva, te on onda ne odgovara za njegovo trošenje i netrošenje, ne polaže račun za nered koji čini imetkom ili dobročinstvo, ne obazirući se na Allaha i ne gledajući na Njegovu srdžbu ili zadovoljstvo!

Islam priznaje individualno vlasništvo, cijeni individualni napor koji je utrošen u njegovo stjecanje na dozvoljene načine i ne umanjuje vrijednost ličnog truda niti je anulira. Ali on istodobno nameće poseban program raspolaganja individualnim vlasništvom, kao što propisuje program njegovog stjecanja i unapređivanja. Taj program je uravnotežen i izbalansiran; ne lišava pojedinca plodova njegova truda, a ne daje ni apsolutnu slobodu uživanja u njemu sve do raskalašenosti, ni njegovog zadržavanja sve do škrtarenja. On određuje zajednici njena prava u ovom imetku i kontrolu načina njegova stjecanja, unapređenja, trošenja i uživanja u njemu. To je specifičan program, jasnih obrisa i posebnih karateristika.

Međutim, Kārūn nije slušao poziv ljudi iz njegova naroda, nije osjećao blagodat svoga Gospodara i nije se pokorio Njegovom ispravnom programu. Okrenuo je leđa svemu tome sa opakom ohološću i pokuđenom nadmenošću.

Stoga mu se upućuje prijetnja prije završetka ajeta, kao odgovor na njegovu pokvarenu i uobraženu izjavu:

A zar nije znao da je Allah prije njega već uništio neke narode koji su bili od njega jači i koji su bili više nakupili, - a zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti (28/78).

Pa ako i ima snagu i imetak, ta Allah je prije njega već uništio pokoljenja koja su bila od njega jača i imućnija. On je ovo morao znati. Ovo je spasonosno znanje pa neka zna; neka zna da su on i njemu slični zlikovci

beznačajniji za Allaha čak i od toga da ih pita o njihovim grijesima. Nisu oni ni sudije ni svjedoci!

... a zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti (28/78).

* * *

To je bila prva od scena u ovom kazivanju u kojoj se jasno ukazuje nasilje i oholost, okretanje leđa savjetu, nadmen odnos prema opomeni, ustrajnost u neredu, obmanutost imetkom i obijest koja sprječava zahvalnost.

Potom dolazi druga scena kada Kārūn izlazi pred svoj narod u punom sjaju. Srca jedne njegove skupine lete za njim, duše im vape za tim priželjkujući i sebi ono što je dato Kārūnu i osjećajući da je njemu dato ogromno dobro za kojim čeznu uskraćeni. Dok se na drugoj strani budi iman u srcima druge grupe i pomoću njega nadvladavaju iskušenje imetka i sjaj Kārūna, oni podsjećaju svoju opčaranu i obuzetu braću pouzdanjem i čvrstim uvjerenjem:

I iziđe on pred narod svoj u svom sjaju. "Ah, da je i nama ono što je dato Kārūnu!" - govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu, - "on je, uistinu, presrećan." "Teško vama!" - govorili su učeni -, "onome koji vjeruje i čini dobra djela bolje je Allahova nagrada, a biće samo strpljivima pružena" (28/79-80).

Tako se jedna grupa njih ponašala pred iskušenjem ovozemnog života poput obuzetog, opčaranog, posrnulog i slomljenog lica, dok se druga grupa izdizala iznad svega ovoga vrijednošću imana, nadom u ono što je kod Allaha i pridavanjem važnosti Allahovoj nagradi. Spojile su se vrijednosti imetka i vrijednosti vjerovanja na vagi:

"Ah, da je i nama ono što je dato Kārūnu!" - govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu (28/79).

U svakom vremenu i prostoru sjaj zemlje privlači neka srca i opčarava one koji žele život na ovom svijetu ne stremeći za onim što je uzvišenije i plemenitije od njega; oni ne pitaju kojom je cijenom vlasnik sjaja kupio svoj sjaj ni kojim sredstvima je postigao to što je postigao od ovosvjetskog dobra, imetka, položaja ili časti. Stoga se njihove duše strmoglavljuju i padaju kao što se muhe strmoglavljuju i padaju na slatko.

Pljuvačke im cure za nasladom koja se nalazi u rukama srenika ne osvrćući se na ogromnu cijenu koju su platili, ni na prljav put na koji su kročili niti na prljava sredstva koja koriste.

A oni koji su povezani sa Allahom imaju drugačiju mjeru kojom mjere život, u njihovim dušama su drugačije vrijednosti od vrijednosti imetka, ukrasa i naslade. Oni su duhovno uzvišeniji i srce im je veće od toga da se strmoglavljuju i ponižavaju pred svim zemaljskim vrijednostima. U njihovom uzdizanju uime Allaha je zaštita od poniženja pred ugledom i silom ljudi. To su oni *koji su učeni*, koji imaju istinsko znanje pomoću kojeg ispravno vrednuju život:

"Teško vama!" - govorili su učeni -, "onome koji vjeruje i čini dobra djela bolje je Allahova nagrada, a biće samo strpljivima pružena" (28/80).

Allahova nagrada bolja je od ovog sjaja, ono što je kod Allaha bolje je od onoga što je kod Kārūna. Osjećanje ovog tipa visok je stepen koji samo strpljivi dostižu. Oni koji su strpljivi u odnosu prema mjerilima i kriterijima ljudi, strpljivi u iskušenju i zavođenju života, strpljivi na lišavanju onoga za čim mnogi čeznu. Kada Allah kod njih vidi takvu strpljivost, podiže ih na taj stepen, stepen uzdizanja iznad svega što je na Zemlji i čežnje za Allahovom nagradom sa zadovoljstvom, pouzdanjem i smirenošću.

* * *

Kada iskušenje sjajem dostigne svoju kulminaciju i duše se pred njim strmoglave i padnu, Ruka Moći se tada umiješa kako bi postavila granicu kušnji, spasila slabašne ljude od njenog zavođenja i razbila uobrazilju i oholost na paramparčad. Dolazi treća scena energično stavljajući granicu:

I Mi smo i njega i dvorac njegov u zemlju utjerali, i niko ga od Allahove kazne nije mogao odbraniti, a ni sam sebi nije mogao pomoći (28/81).

Ovako, u kratkoj rečenici i munjevitom bljesku: *I Mi smo i njega i dvorac njegov u zemlju utjerali* (28/81). Progutala ga je kao što je progutala i njegov dvorac i strmoglavio se u utrobu zemlje na kojoj se oholio i uzdizao, što je odgovarajuća kazna za to. Otišao je slab i nemoćan, niko mu nije mogao pomoći, a ni sam sebi nije pomogao ugledom ni imetkom.

Strmoglavila se zajedno s njim i silna kušnja koja je smela neke ljude. Sudbinski udarac ih je vratio Allahu i skinuo s njihovih srca veo nemara i zablude. I ovo je bila posljednja scena:

A oni koji su ranije priželjkivali da su na njegovu mjestu, stadoše govoriti: "Zar ne vidite da Allah daje obilje onome od robova Svojih kome On hoće, a i da uskraćuje! Da nam Allah nije milost Svoju ukazao, i nas bi u zemlju utjerao. Zar ne vidite da nezahvalnici nikad neće uspjeti?" (28/82).

Stali su zahvaljujući Allahu što im nije udovoljio u onome što su koliko jučer priželjkivali i što im nije dao ono što je dao Kārūnu, gledajući jadan svršetak s kojim je skončao za tili čas. Shvatili su da imetak nije znak Allahova zadovoljstva. On daje obilje onim od Svojih robova kojim On hoće, a i uskraćuje im ga radi drugih razloga mimo zadovoljstva i srdžbe. Da je to znak Njegova zadovoljstva, ne bi ovako žestoko i oštro kaznio Kārūna. To je, u stvari, samo iskušenje poslije kojeg može doći belaj. Spoznali su također da nevjernici ne uspijevaju. Kārūn nije javno izrekao riječ nevjerovanja, ali njegova obmanutost imetkom i njegovo pripisivanje svome znanju ponukalo ih je da ga ubroje u nevjernike i da vide u vrsti njegove propasti da je to propast nevjernika.

Spušta se zavjesa na ovu scenu. Vjernička srca su trijumfirala otvorenim miješanjem Moći i na tasu vage prevagnulo je vjerovanje. Zatim započinje pogovor u najpovoljnijem momentu:

Taj drugi svijet daćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka srećan kraj (28/83).

To je onaj svijet o kojem su govorili oni kojima je dato znanje, istinsko znanje koje vrednuje stvari njihovom istinskom vrijednošću. Taj drugi svijet, visokog stupnja, dalekog obzora, taj drugi svijet. *daćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine* (28/83). U njihovim dušama nema primisli samodopadne nadmenosti, niti im u srcima naumpada veličanje samih sebe i uznošenje svojim ličnostima i onim što je vezano s njima. Njihovo osjećanje prema sebi se sklanja da bi ih ispunilo osjećanje prema Allahu i Njegovom Programu za život. To su oni koji pridaju važnost ovoj zemlji, njenim stvarima, dobrima, vrijednostima i

mjerilima. Oni također ne žele činiti nered na njoj. To su oni kojima je Allah dao drugi svijet, taj visoki i uzvišeni svijet.

A one koji se Allaha boje čeka srećan kraj (28/83) - one koji se boje Allaha, stalno Ga imaju na umu, ustručavaju se od Njegove srdžbe i traže Njegovo zadovoljstvo.

U tom drugom svijetu dešava se nagrađivanje, kao što je to Allah Sebi odredio. Dobro djelo će biti višestruko nagrađeno i još više od toga, a loše djelo će biti kažnjeno istom mjerom iz milosti prema slabosti stvorenja i kao olakšica:

Onaj ko učini dobro djelo dobiće deseterostruku nagradu za njega, a onaj ko uradi zlo - pa, oni koji budu zlo radili biće tačno prema zasluzi kažnjeni (28/84).

« إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ قُلْ : رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى
وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ * وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلا رَحْمَةً مِنْ
رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ * وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ
إِلَيْكَ، وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ، وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ * وَلَا تَدْعُ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ؛ لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ . كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ . لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ » ..

Onaj koji ti objavljuje Kur'an sigurno će te vratiti na onaj svijet. Reci: "Gospodar moj dobro zna ko je na pravom putu i ko je u očitoj zabludi" (28/85).

Ti nisi očekivao da će ti Knjiga biti objavljena, ali, ona ti je objavljena kao milost Gospodara tvoga; zato nikako ne budi nevjernicima saučesnik! (28/86).

I neka te oni nikako ne odvrate od Allahovih riječi, kada ti se objave, i pozivaj Gospodaru svome i nikako ne budi od onih koji druge Njemu smatraju ravnim! (28/87).

I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! Nema boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti ! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti! (28/88).

Sada, kada je završeno kazivanje i direktni osvrti na njega, govor se usmjerava Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam), a iza njega i muslimanskoj manjini koja se tada nalazila u Mekki. Govor se usmjerava Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) koji je protjeran iz svoga grada, progonjen od svoga naroda i na putu je za Medinu, ali još nije stigao do nje. Bio je u Džuhfi, blizu Mekke, blizu opasnosti. Njegovo srce i pogled bili su vezani za grad koji voli i koji bi teško napustio da mu pozivanje nije bilo draže od grada, mjesta djetinjstva, kolijevke uspomena i boravišta porodice. Govor se usmjerava Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) u takvoj poziciji u kojoj se nalazio:

Onaj koji ti objavljuje Kur'an sigurno će te vratiti na onaj svijet (28/85).

On te neće prepustiti politeistima, a objavljuje ti Kur'an i zadužio te je Pozivom; neće te ostaviti politeistima koji te izgone iz tebi dragog mjesta čineći nasilje tebi i tvom pozivu i stavljajući vjernike oko tebe na kušnju. On ti objavljuje Kur'an da te pomogne u roku koji je predvidio i u vrijeme koje je odredio. Ti si danas protjeran iz njega i progonjen, ali ćeš se sutra, potpomognut, vratiti u njega.

Tako je Allahova mudrost htjela da se ovo čvrsto obećanje Njegovom robu objavi u toj teškoj okolnosti kako bi Poslanik (alejhi's-selam) nastavio put miran, pouzdan i siguran u Allahovo obećanje čiju istinitost zna i u koje ni jednog trenutka ne sumnja.

Doista Allahovo obećanje stoji za sve koji idu ovim putem. Nema nikog ko bude uznemiravan na Allahovom Putu, pa se strpi u čvrstom uvjerenju, a da ga Allah neće na kraju pomoći protiv tiranije i preuzeti vođenje bitke kada on da sve od sebe, skine teret s vrata i izvrši svoju obavezu.

Onaj koji ti objavljuje Kur'an sigurno će te vratiti na onaj svijet (28/85). Vratio je i Mūsāa prije tebe u zemlju iz koje je izašao progonjen. Vratio ga je i pomoću njega spasio njegov potlačeni narod i uništio faraona i njegovu svitu. A oni koji su bili na Pravom Putu imali su sretan kraj. Onda nastavi svojim putem, a presudu između tebe i tvog naroda prepusti Allahu koji ti objavljuje Kur'an:

Reci: "Gospodar moj dobro zna ko je na pravom putu i ko je u očitoj zabludi" (28/85).

Ostavi to pitanje Allahu koji će nagraditi one koji su na Pravom Putu i kazniti zalutale.

Ne objavljuje ti Kur'an osim kao blagost i milost. Nije ti naumpadalo da ćeš ti biti izabran za prihvatanje ovog emaneta. To je veličanstveni položaj kojem se nisi nadao prije nego ti je darovan:

Ti nisi očekivao da će ti Knjiga biti objavljena, ali, ona ti je objavljena kao milost Gospodara tvoga (28/86).

Ovo je kategorična potvrda da Poslanik (alejhi's-selam) nije očekivao poslanstvo, već je to samo Allahov izbor. Allah stvara šta hoće i odabira. Taj izbor je mnogo uzvišeniji od toga da čovjek o njemu razmišlja prije nego što ga Allah izabere za njega i osposobi ga za uspinjanje na njega. To je Allahova milost prema Svome Vjerovjesniku i čovječanstvu za čije ga je upućivanje ovim poslanstvom izabrao. Milost koja se daruje izabranim, a ne onima koji iščekuju. Mnogi oko njega, među Arapima i Sinovima Israilovim, iščekivali su očekivano poslanstvo na kraju vremena. Međutim, Allah je, a On najbolje zna kome će povjeriti poslanstvo, izbrao za njega onog ko ga nije iščekivao i ko mu se nije nadao, mimo tih častoljubivaca i očekivalaca, kada se uočila kod njega spremnost za prihvat te veličanstvene emanacije.

Otuda mu njegov Gospodar naređuje, jer ga je blagodario ovom Knjigom, da nikako ne bude nevjernicima saučesnik, opominje ga da ne odvrate od Allahovih riječi i čisto monoteističko vjerovanje mu, nasuprot politeizmu i politeistima, daje.

Zato nikako ne budi nevjernicima saučesnik! (28/86).

I neka te oni nikako ne odvrate od Allahovih riječi, kada ti se objave, i pozivaj Gospodaru svome i nikako ne budi od onih koji druge Njemu smatraju ravnim! (28/87).

I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! Nema boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti ! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti! (28/88).

To je posljednja rezonanca u suri koja razdvaja Allahova Poslanika i njegov put od nevjerovanja i politeizma i njihova puta i pojašnjava sljedbenicima Allahova Poslanika (alejhi's-selam) njihov put do Sudnjeg dana. Posljednji odjek dok je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) na putu svog preseljenja koje razdvaja dva karakteristična povijesna perioda.

Zato nikako ne budi nevjernicima saučesnik! (28/86). Nemoguće je da postoji potpomaganje i saradnja između vjernika i nevjernika. Njihovi

putevi su različiti i njihovi programi su različiti. Oni su Allahova stranka, a ovi su šejtanova stranka, pa na čemu će sarađivati? I u čemu će sarađivati?

I neka te oni nikako ne odvrate od Allahovih riječi, kada ti se objave (28/87). Put nevjernika uvijek je bio da odvraćaju sljedbenike Poziva od njihove misije na različite načine i raznovrsnim sredstvima. A pravac vjernika je da nastave ići svojim putem sa kojeg ih neće skrenuti oni koji zapreke prave niti će ih od njega odvratiti njihovi neprijatelji. Pred njima su Allahovi ajeti i oni su njihovi pouzdani čuvari.

I pozivaj Gospodaru svome (28/87) iskrenim i jasnim pozivom u kome nema nedoumica ni nejasnoća. Pozivaj Allahu, a ne u nacionalizam, ni u šovinizam, ni u patriotizam, ni u strančarenje, ni radi interesa, plijena, laskanja iz hira, zadovoljenja strasti. Ko hoće da slijedi ovaj poziv iskreno neka ga slijedi, a ko želi pored njega i nešto drugo, ovo nije taj put.

I nikako ne budi od onih koji druge Njemu smatraju ravnim! I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! (28/87-88). Ovaj princip potvrđuje dva puta: zabranom smatranja drugih Njemu ravnim i zabranom uzimanja drugog boga pored Allaha. To je zato što je to razmeđe puteva u vjerovanju između jasnoće i nejasnoće. Na ovom se principu temelji cjelokupno vjerovanje, ponašanje, etika, sve njegove obaveze i zakoni. To je osovina oko koje se obavija svaka smjernica i svaki zakon. Otuda se on spominje prije svake smjernice i prije svakog propisa.

Potom dalje nastavlja sa potvrđivanjem i utvrđivanjem:

Nema boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti ! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti! (28/88).

Nema boga osim Njega! (28/88). Nema predanosti osim Allahu, nema obožavanja osim Njega, nema moći osim Njegove moći, nema zaštite osim Njegove zaštite.

Sve će, osim Njega, propasti! (28/88). Svaka stvar propada, svaka stvar nestaje: imetak i čast, vlast i moć, život i uživanje, ova Zemlja i oni koji se nalaze na njoj, nebesa i ono što se i ko se nalazi u njima i cijeli ovaj Kosmos, što nam je poznato i nepoznato u njemu; sve će to, ama baš sve, propasti osim Vječnog Allaha.

On će suditi (28/88). Presuđuje kako On hoće i sudi kako hoće; nema saučesnika u suđenju; niko ne može odbiti Njegovu presudu niti zaustaviti Njegovu naredbu. Biva ono što On hoće, a ne nešto drugo.

I Njemu ćete se povratiti! (28/88). Nema spasa od Njegove presude, nema bijega od Njegove odredbe, nema skloništa ni pribježišta mimo Njega.

Tako završava sura u kojoj se ukazuje otvorena Ruka Moći koja čuva i štiti pozivanje Allahu, ruši tiranske i represivne snage i briše ih, i okončava sa utvrđivanjem principa pozivanja: Allahove Jednoće (Uzvišenog) i Njegove isključive Božanske Jedinosti, vječnosti, presuđivanja i određivanja. Neka sljedbenici Poziva nastave ići svojim putem Upute, sigurni, smireni i čvrsto uvjereni...

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« الٓمٓ * أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا : آمَنَّا . وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ؟ * وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَاذِبِينَ * أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا ؟ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ! * مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَآتٍ ، وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ * وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ، إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ ٱلْعَالَمِينَ * وَٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ ٱلَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ .

« وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ، وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ، إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * وَٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي ٱلصَّالِحِينَ .

« وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَنْ يَقُولُ : آمَنَّا بِٱللَّهِ ، فَإِذَا أُوذِيَ فِي ٱللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ ، وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ : إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ . أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ ٱلْعَالَمِينَ ؟ * وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْمُنَافِقِينَ .

« وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا : ٱتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ ، وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ، وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ * وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ ، وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ ٱلْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ » .

SURA EL-ANKEBŪT
OBJAVLJENA U MEKKI
69 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Elif-lam-mim (29/1).

Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: "Mi vjerujemo", i da u iskušenje neće biti dovedeni? (29/2).

A Mi smo u iskušenje dovodili i one prije njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu (29/3).

Zar misle oni koji zla djela rade da će Nama umaći? - Loše prosuđuju! (29/4).

Onaj ko se boji susreta s Allahom - pa, doći će, sigurno, Dan obećani; a On sve čuje i sve zna! (29/5).

A onaj ko se bori - bori se samo za sebe, jer Allah sigurno može bez svih svjetova biti (29/6).

Onima koji vjeruju i dobra djela čine preći ćemo sigurno, preko rđavih postupaka njihovih, i za ono što su radili, doista, ćemo ih najljepšom nagradom nagraditi (29/7).

Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa, ne znaš, onda ih ne slušaj. Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome što ste radili obavijestiti (29/8).

One koji vjeruju i dobra djela čine sigurno ćemo među one koji su dobri uvrstiti (29/9).

Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha" - a kad, neki Allaha radi bude na muke stavljen, on drži da je, ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna. A ako pobjeda dođe od Gospodara tvoga, sigurno će oni reći: "Bili smo uz vas!" A zar Allah ne zna dobro ono što je u grudima čijim? (29/10).

Allah dobro zna one koji vjeruju i dobro zna one koji su dvolični (29/11).

Nevjernici govore vjernicima: "Slijedite naš put, a i mi ćemo nositi grijehe vaše!" - a ne bi ponijeli nijedan grijeh njihov, oni samo lažu, (29/12)

ali će, sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi, i za laži koje su iznosili, doista, će na Sudnjem danu odgovarati (29/13).

Sura El-Ankebût je objavljena u Mekki. Neke predaje za prvih jedanaest ajeta spominju da su objavljeni u Medini. To je zato što se u njima spominju *džihad* i *licemjeri*... Međutim, kod nas preteže mišljenje da je cijela sura objavljena u Mekki. Navodi se da je povod objave osmog ajeta primanje islama od strane Sa'da ibni Ebi Vekkasa, kao što će se vidjeti, a Sa'dovo primanje islama bilo je, bez ikakvog spora, u Mekki. Ovaj ajet je u sastavu jedanaest ajeta za koje se kaže da su objavljeni u Medini. Zato kod nas preteže mišljenje da su svi njeni ajeti objavljeni u Mekki. A što se tiče objašnjenja spominjanja borbe, to stoji, jer je ova sura i došla u vezi sa borbom protiv dovođenja u iskušenje. Odnosno, borbom sa samim sobom kako bi se bilo izdržljivo i strpljivo i kako se ne bi dovodilo u iskušenje. Ovo je jasno u kontekstu. Isto tako je spominjanje licemjerstva došlo u vezi sa slikanjem stanja jednog primjera među ljudima.

Sura je sva čvrsto povezana i ima jednu liniju od početka do kraja.

Poslije skraćenica ona počinje govoriti o vjerovanju i iskušenju, o istinskim obavezama vjerovanja koje otkrivaju njegov izvor u dušama. Vjerovanje nije samo riječ koja se kaže jezikom, već je to strpljivost u poteškoćama i obavezama na putu ove riječi koja je okružena poteškoćama i obavezama.

Ovo je skoro osovina ove sure i njena tema. Njen kontekst ide poslije tog prologa izlažući kazivanja o Nûhu, Ibrâhimu, Lûtu i Šuajbu i kazivanja o Âdu, Semûdu, Kârûnu, Faraonu i Hâmânu, jednim bržim tempom koji odslikava razne vrste prepreka i iskušenja koje stoje na putu pozivanja u vjeru tokom generacija.

Zatim daje komentar na ova kazivanja i na snage koje su u njima otkrivene, a koje stoje pred Istinom i Uputom i suprotstavljaju im se, minimizirajući vrijednost ovih snaga i omalovažavajući njihov značaj, jer ih je Allah sve kaznio.

I sve smo prema grijesima njihovim kaznili: na neke vjetar, pun pijeska, poslali, a neke strašnim glasom uništili; neke u zemlju utjerali, a neke potopili (29/40).

On za sve ove snage navodi primjer koji personificira njihovu slabost i beznačajnost:

Oni koji, mimo Allaha, zaštitnike uzimaju slični su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju! (29/41).

Poslije toga povezuje između istine u tim poslanstvima i istine u stvaranju nebesa i Zemlje, zatim obejdinjuje sva ta poslanstva i poslanstvo Muhammeda (alejhi's-selam), jer su sva ona od Allaha. Potom nastavlja da govori o posljednjoj Knjizi i o njenom dočeku od strane nevjernika budući da su oni tražili čuda ne zadovoljavajući se ovom Knjigom koja je blagodat i pouka za narod koji vjeruje. Oni traže da ih što prije stigne kazna, a Džehennem će sigurno obuhvatiti sve nevjernike. Oni sami sebi proturiječe u svojoj logici: *A da ih upitaš : "Ko je nebesa i Zemlju stvorio?" - sigurno bi rekli: "Allah!"* (29/61). *A ako ih upitaš: "Ko s neba kišu spšta i njom mrtvu zemlju oživljava?" - sigurno će reći: "Allah!"* (29/63). *Kad se u lađe ukrcaju, iskreno se mole Allahu* (29/65)... Pored svega ovoga, oni opet druge Allahu ravnim smatraju i vjernike dovode u zabludu.

Unutar ove rasprave kontekst poziva vjernike da napuste mjesto u kome su izloženi iskušenjima i bježe sa svojom vjerom u drugo mjesto ne bojeći se smrti, jer: *Svako živo biće će smrt okusiti, i Nama ćete se poslije vratiti* (29/57), ne bojeći se izostanka opskrbe, jer: *A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih hrani, a i vas!* (29/60)...

Sura završava odavanjem priznanja i veličanjem onih koji se bore na Allahovom Putu, završava njihovim smirivanjem i učvršćivanjem u Uputi: *One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti; a Allah je zaista, na strani onih koji dobra djela čine!* (29/69)... Tako se kraj sure sjedinjuje sa njenim početkom i razjašnjava mudrost ovakvog konteksta u ovoj suri. Tako se njene serije od početka do kraja međusobno povezuju oko njenog prvog stožera i njene osnovne teme.

Kontekst ove sure se kreće oko ovog jednog stožera u tri kruga:

Prvi krug raspravlja o suštini vjerovanja, o zakonu kušnji i iskušenja i o sudbini vjernika, licemjera i nevjernika. Zatim govori o individualnoj odgovornosti, tako da niko neće preuzeti odgovornost ni od koga i ni za šta

na Sudnjem danu: *I za laži koje su iznosili, doista će na Sudnjem danu odgovarati* (29/13)...

Drugi krug sadrži kazivanja na koja smo ukazali, a koja odslikavaju iskušenja i prepreke koje stoje na putu poslanstvima i onima koji pozivaju u vjeru minimizirajući njihov značaj na kraju upoređenju sa Allahovom snagom. Ovaj krug govori i o istini koja leži u poslanstvu svih poslanika, a to je ona ista istina koja leži u stvaranju nebesa i Zemlje, i ona je sva od Allaha.

Treći krug govori o zabrani raspravljanja sa sljedbenicima Knjige, osim na najljepši način. Iz toga se među njima izuzimaju oni koji su nepravedni. Govori isto tako o jedinosti sve vjere i njenom jedinstvu sa ovom posljednjom vjerom koju negiraju nevjernici i o kojoj raspravljaju politeisti. Krug završava tako što učvršćuje, donosi radosnu vijest i smiruje one koji se bore u ime Allaha i koji su na putevima koji vode Allahu: *A Allah je zaista, na strani onih koji dobra djela čine* (29/69)...

Sura je od početka do kraja prožeta snažnim i dubokim akordima oko značenja vjerovanja i njegove suštine. Ti akordi tresu cijelo ljudsko biće i zaustavljaju ga pred obavezama vjerovanja tako da ozbiljno i odlučno promisli, pa ili da ih se prihvati ili da ih ostavi. U protivnom, to je licemjerstvo koje Allah razotkriva i izvrgava sramoti.

To su akordi koje je nemoguće predstaviti bez kur'anskih tekstova u kojima su navedeni. Zato ćemo se ovdje zadovoljiti samo ukazivanjem na njih, dok ih ne izložimo na njihovom mjestu u kontekstu.

Elif-lam-mim (29/1).

Ovi pojedinačni glasovi ili kur'anske skraćenice - za njihovo smo tumačenje mi odabrali mišljenje da oni služe za upozorenje, da su upravo oni materijal Knjige koju je Allah objavio Svome Poslaniku (alejhi's-selam) i koja je sastavljena od glasova sličnih ovima, poznatih narodu, od kojih im

je lahko da sastave govor kakav god hoće, ali nisu u stanju da od njih sastave Knjigu poput ove, jer je ona Allahov, a ne čovjekov proizvod.

Ranije smo rekli da sure koje počinju ovim konsonantima sadrže govor o Kur'anu, bilo neposredno poslije ovih konsonanata, bilo unutar same sure, kao što je slučaj u ovoj suri. U njoj je navedeno: *Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje* (29/45)... *Kao i njima, Mi i tebi objavljujemo Knjigu* (29/47)... *Ti prije nje nijednu Knjigu nisi čitao, a nisi je ni desnom rukom svojom pisao* (29/48)... *A zar im nije dosta to što Mi tebi objavljujemo Knjigu koja im se kazuje* (29/51)... Ovo je u skladu sa pravilom koje smo mi izabrali za tumačenje ovih glasova na početku sura.

Poslije ovog prologa počinje govor o vjerovanju i iskušenju kome se izlažu vjernici radi ostvarenja ovog vjerovanja i otkrivanja onih koji govore istinu i onih koji lažu, upravo preko kušnji i iskušenja:

Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: "Mi vjerujemo", i da u iskušenje neće biti dovedeni? A Mi smo u iskušenje dovodili i one prije njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu (29/2-3).

Ovo je prvi takt u ovom snažnom odlomku ove sure. On se navodi u obliku pitanja kojim se osuđuje ljudsko razumijevanje vjerovanja i njihovo shvaćanje da je ono obična riječ koja se izgovori jezikom:

Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: "Mi vjerujemo", i da u iskušenje neće biti dovedeni? (29/2).

Vjerovanje nije riječ koja se samo izgovara, već je to istina koja traži obaveze, to je povjerenje koje sa sobom nosi teškoće, te je borba koja traži izdržljivost i to je napor koji iziskuje strpljivost. Zato nije dovoljno da ljudi kažu: Vjerujemo, i da ih se pusti da ostanu pri toj tvrdnji, a da ne budu dovođeni u iskušenje pa da ostanu čvrsti u svom uvjerenju i da iz tog iskušenja izađu čistih priroda i iskrenih srca. Upravo tako kao što vatra tali zlato odvajajući od njega jeftine primjese koje su se nataložile, ovo je etimološka osnova riječi, njeno značenje, njeno semantičko polje i njeno nadahnuće - tako iskušenje radi sa srcima.

Ovo iskušenje u vjerovanju je utvrđen princip i važeći zakon u mjerilima Uzvišenog Allaha:

A Mi smo u iskušenje dovodili i one prije njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu (29/3).

Allah zna suštinu srca i prije iskušenja, međutim, iskušenje u realnom svijetu otkriva ono što je otkriveno Allahovom znanju, a skriveno ljudskom znanju, pa će ljudi, dakle, polagati račun za ono što stvarno urade, a ne za ono što Allah zna o njima. To je Allahova dobrota, s jedne strane, pravda, s druge strane, i odgojna mjera za ljude, s treće strane, tako da ne kažnjavaju nikog osim na osnovu onog što je otkriveno i što je stvarno i očito počinio, jer oni ne znaju suštinu njegovog srca bolje od Allaha!

Vraćamo se Allahovom zakonu o iskušenju onih koji vjeruju i njihovom stavljanju na kušnje kako bi On znao one koji govore istinu i one koji lažu.

Vjerovanje je Allahov emanet na Zemlji. Njega nose samo oni koji su ga dostojni, koji su sposobni da ga nose i čija su mu srca predana i iskrena. Njega nose samo oni koji ga pretpostavljaju miru i spokoju, sigurnosti i spasu, uživanju i dražima. To je, doista, emanet zastupništva na Zemlji, vođenje ljudi Allahovom Putu i ostvarenje Njegove Riječi u realnom životu. To je častan emanet, to je težak emanet i to je takva Allahova obaveza koju ljudi trebaju nositi, pa odatle ona traži posebnu vrstu ljudi koji će biti strpljivi u iskušenju.

U vid iskušenja spada da vjernik bude izložen patnji od strane nosilaca neistine, tako da ne nalazi pomagača koji će mu pomoći i zaštititi ga, a niti je on u stanju da sam sebi pomogne i otkloni patnju, niti, pak, može da nađe snage kojom bi se suprotstavio nepravdi. Ovo je istaknuti oblik iskušenja, uobičajen u svijesti kada se spomene iskušenje. Međutim, to nije najgrublji oblik iskušenja. Postoje mnogobrojna iskušenja u različitim oblicima koja su vjerovatno gorča i pogubnija.

Postoji iskušenje porodicom i drugim osobama za koje se vjernik plaši da ih ne zadesi nevolja zbog njega, a on nije u stanju da to od njih otkloni. Oni ga često zovu da popusti ili se preda, mole ga u ime ljubavi ili srodstva da se boji Boga radi rodbine koju izlaže patnji ili propasti. U ovoj suri je ukazano na ovu vrstu iskušenja sa roditeljima, što je veoma teško.

Postoji i iskušenje srećom lažova i besposličara na ovom svijetu, koje ljudi drže uspješnim i uglednim, dunjaluk im kliče, mase aplaudiraju, na njihovom putu se ruše prepreke, njima se kuju hvalospjevi, njima blista život. A on, vjernik, jadnik, prezren, niko ga ne osjeća, niko ga ne štiti niti osjeća vrijednost istine koju on posjeduje osim malog broja onih poput njega koji ne vladaju ničim od ovog života.

Postoji, zatim, iskušenje osjećajem tuđine u sredini u kojoj živi i osjećanjem usamljenosti sa vjerom kad vjernik pogleda pa vidi da je sve oko njega i svako oko njega utonuo u talas zablude, a on, sam samcat, stranac i prognanik.

Postoji, opet, iskušenje jedne druge vrste koje često vidimo da je prisutno ovih dana, a to je iskušenje da vjernik vidi čitave narode i države kako su uronuli u poroke, a oni su, pored toga, razvijeni i napredni. Pojedinac u njima nalazi brigu i zaštitu koja odgovara čovjekovoj vrijednosti. Štaviše, vidi da su bogati i moćni, a suprotstavljaju se Bogu!

Postoji i veliko iskušenje, veće od svih ovih i surovije. To je iskušenje tijela i strasti, privlačnosti zemlje, težine mesa i krvi, želja za uživanjem i vlašću, ili spokojem i mirom, a s druge strane, teškoća ustrajnosti na putu vjerovanja i stabilnost na njegovoj tački uspona, uz zapreke i prigušenosti u dubinama duše, u životnim okolnostima, u logici sredine, u poimanjima ljudi tog vremena!

Ako se vrijeme oduži a Allahova pomoć uspori, iskušenje je teže i grublje, kušnja teža i surovija. Tada je ustrajan samo onaj koga je Allah zaštitio i sačuvao. To su oni koji u sebi ostvaruju suštinu vjerovanja i kojima se povjerava taj veliki emanet, emanet Neba na Zemlji i Allahov emanet u savjesti čovjeka.

Allahu ne treba - Bože sačuvaj - da nevoljom i kušnjom kažnjava vjernike niti da ih iskušenjem muči, već je to stvarna priprema za vršenje emaneta. Emanet traži posebnu pripremu koje nema bez praktičnih podnošenja patnji, bez stvarnog uzdizanja nad strastima, bez stvarne izdržljivosti bolova, bez iskrenog uvjerenja u Allahovu pomoć ili Njegov sevab, uprkos dužini iskušenja ili težini kušnje.

Čovjeka teškoće otope i odstrane od njega pokvarenost, rasplamsaju njegove skrivene i rezervne snage, probude ga i mobiliziraju. One ga dobro i snažno prodrmaju tako da otvrdne, očvrsne i očeliči. Tako isto čine teškoće sa čitavim zajednicama, pa postojane ostaju samo one najčvršće i prirodno najjače, one najviše povezane sa Allahom i najsigurnije u Njegova dva dobra: pobjedu ili nagradu. Ovo su oni koji na kraju preuzimaju bajrak koji im je u emanetu poslije pripreme za njegovo nošenje i poslije iskušenja.

Oni preuzimaju emanet koji im je drag jer su za njega platili visoku cijenu, u njega su uložili strpljivost u iskušenjima i za njega su pretrpjeli bolove i žrtve. Onaj ko žrtvuje svoju krv i svoje nerve, svoj mir i spokoj,

svoje želje i užitke, zatim ostane strpljiv u nevolji i neimaštini, osjeća, bez sumnje, vrijednost emaneta u koji je uložio to što je uložio, pa ga ne preuzima tako jeftino poslije svih ovih žrtava i bolova.

Što se tiče pobjede vjerovanja i istine na kraju, to je stvar koju garantira Allahovo obećanje, a vjernik ne sumnja u Allahovo obećanje. Zato ako i uspori, onda je to radi određene mudrosti u kojoj je dobro za vjerovanje i njegove pripadnike, jer ne postoji više niko ljubomoran na istinu i njene nosioce od Allaha. Vjernicima koji budu dovedeni u iskušenje i koje zadesi nevolja dosta je što su oni ti koje je Allah izabrao da budu čuvari Njegove Istine i da im On svjedoči da je u njihovoj vjeri čvrstina, jer ih On izabira za iskušenje.

U sahihu stoji: "Najviše nevolja su imali poslanici, zatim dobri ljudi, zatim slijedeći za njima i tako redom. Čovjek se stavlja na iskušenje prema stepenu svoje vjere, pa ako ostane čvrst, onda mu se nevolja poveća..."

A kada je riječ o onima koji muče vjernike i koji rade zla djela, oni neće umaći Allahovoj kazni niti će se spasiti, bez obzira na to koliko se neistina uznosila i oholila i koliko izgledalo da je ona pobjednik. Allahovo obećanje i Njegov zakon dolaze do izražaja na kraju kruga:

Zar misle oni koji zla djela rade da će Nama umaći? - Loše prosuđuju! (29/4).

Neka zlotvor ne misli da će izmaći ili umaći. Ko ovako misli, loše misli, slabo procjenjuje i nezdravo poima, jer Allah, koji je iskušenje učinio zakonom da ispita vjerovanje vjernika i razdvoji one koji govore istinu od onih koji lažu, jeste Onaj ko je kažnjavanje onih koji rade zlo učinio zakonom koji se ne mijenja, ne izostaje niti skreće.

Ovo je taj drugi takt na početku sure koji se izjednačava sa prvim taktom i koji mu potpuno odgovara. Ako je iskušenje vladajući zakon za ispit srca i pročišćenje redova, onda je propast onih koji čine zlo i kažnjavanje zlotvora isto tako važeći zakon koji će se sigurno ostvariti.

Treći takt je predstavljen u smirivanju onih koji žele susret sa Allahom, u povezivanju njihovih srca sa Njim u uvjerenju i sigurnosti:

Onaj ko se boji susreta s Allahom - pa, doći će, sigurno, Dan obećani; a On sve čuje i sve zna! (29/5).

Neka se srca koja žele susret sa Allahom raduju i neka budu smirena. Neka očekuju ono što im je Allah obećao onako kako to očekuje

neko ko je siguran i uvjeren u nešto, neka iščekuju Dan susreta sa čežnjom, ali i sa uvjerenjem.

Izraz odslikava ova srca koja iščekuju susret sa Allahom inspirativnom slikom, slikom onog ko želi i čezne, uprtih očiju u ono što je tamo. On na želju odgovara umirijućom potvrdom i prati je velikodušnim smirenjem koje ulijeva u ta srca, jer ih Allah čuje i zna za njihovu želju i čežnju: *A On sve čuje i sve zna!* (29/5).

Četvrti takt se suočava sa srcima koja nose obaveze vjerovanja i poteškoće borbe ističući da se čovjek bori samo za sebe, za svoje dobro, za upotpunjenje svojih vrlina i za usavršavanje sebe i svoga života, s obzirom na činjenicu da Allahu ne treba niko i da On može bez svakoga:

A onaj ko se bori - bori se samo za sebe, jer Allah sigurno može bez svih svjetova biti (29/6).

Kada Allah propisuje vjernicima iskušenja i kada ih obavezuje da se bore kako bi potvrdili da mogu podnositi teškoće, On to čini radi njihovog popravljanja i njihovog usavršavanja, kao i radi ostvarenja njihovog dobra na ovom i na budućem svijetu. Borba usavršava dušu i srce onoga ko se bori, podiže njegova poimanja i vidike, uzdiže ga pa ne škrtari životom i imetkom i raspiruje u njegovom biću najvrednije odlike i najbolje predispozicije. To se sve dešava prije nego ga njegova osoba prevede u zajednicu vjernika, što doprinose popravljanju njenog stanja, učvršćenju istine među njenim članovima i pobjedi dobra nad zlom i reda nad neredom u toj zajednici.

A onaj ko se bori - bori se samo za sebe (29/6).

Zato neka nipošto niko ne staje na pola puta, kad je već prešao jedan dio, tražeći od Allaha cijenu za svoju borbu, tražeći da ukaže milost njemu i njegovom pozivu, smatrajući nagradu za ono što je postigao presporom! Allahu ne stiže ništa od njegove borbe, jer Njemu ne treba trud slabašnih ljudi: *Jer Allah sigurno može bez svih svjetova biti* (29/6) - već je to Allahova dobrota da mu pomogne u njegovoj borbi, da ga učini Svojim zastupnikom na Zemlji i da ga na budućem svijetu nagradi Svojom nagradom.

Onima koji vjeruju i dobra djela čine preći ćemo sigurno, preko rđavih postupaka njihovih, i za ono što su radili, doista, ćemo ih najljepšom nagradom nagraditi (29/7).

Neka se smire oni koji vjeruju i dobra djela čine, jer oni kod Allaha imaju oprost za loše postupke i nagradu za dobra djela. Neka budu strpljivi

u obavezama koje im nameće borba i neka izdrže iskušenja i kušnje, jer ih očekuje velika nada i dobra nagrada na kraju kruga. To je dovoljno vjerniku, čak i kad bi ga na ovom svijetu mimoišla pravičnost.

Zatim dolazi do jedne vrste iskušenja na koju smo ukazali u prologu ove sure, a to je iskušenje porodice i dragih osoba, dajući u delikatnoj situaciji mudro i kompromisno rješenje u kome nema pretjerivanja i nedotjerivanja:

Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa ne znaš, onda ih ne slušaj. Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome što ste radili obavijestiti (29/8).

One koji vjeruju i dobra djela čine sigurno ćemo među one koji su dobri uvrstiti (29/9).

Roditelji su čovjeku, zbilja, najbliži. Njima pripada dobročinstvo i njima pripada milosrđe. Prema njima se ima propisana obaveza, obaveza ljubavi, plemenitosti, poštivanja i izdržavanja. Međutim, prema njima nema pokornosti ako se time uzurpira Allahovo pravo, i ovo je Pravi Put: *Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa ne znaš, onda ih ne slušaj (29/8).*

Veza uime Allaha je prva veza, savez uime Allaha je najčvršći savez. Ako su roditelji mnogobošci, oni imaju pravo na dobročinstvo i na zaštitu, a ne na pokornost i slijeđenje. To je u životu na ovom svijetu, zatim se svi vraćaju Allahu:

Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome što ste radili obavijestiti (29/8).

Kontekst tačno razgraničava između vjernika i mnogobožaca. Vjernici su rodbina i prijatelji, makar među njima i ne bilo srodstva po krvi i tazbinstvu:

One koji vjeruju i dobra djela čine sigurno ćemo među one koji su dobri uvrstiti (29/9).

Tako oni koji su povezani uime Allaha postaju jedna zajednica, kao što to i jesu u suštini. Nestaju veze po krvi, srodstvu i tazbinstvu. One nestaju završetkom života na ovom svijetu. To su sekundarne, a ne primarne veze, zato što nisu povezane tom najčvršćom vezom kojoj nema prekida.

Tumačeći ovaj ajet Tirmizi prenosi da je on objavljen u povodu Sa'da ibni Ebi Vekkasa (neka je Allah njime zadovoljan) i u povodu njegove majke Hamne, kćeri Sufjanove. Sa'd je bio dobar svojoj majci. Ona ga je upitala: "Kakva je ta nova vjera koju si prihvatio? Bogami, neću ni jesti ni piti dok se ne vratiš na ono što si prije bio ili ću umrijeti; time ćeš se zauvijek osramotiti, govorit će ti: Ubico svoje majke". Ona je potom ostala jedan dan i jednu noć da ništa nije jela i pila. Došao joj je Sa'd i rekao: "Majko, kad bi imala stotinu duša pa ti izlazila jedna duša za drugom, ja neću ostaviti svoju vjeru; jedi ako hoćeš, a ako nećeš nemoj". Pošto je izgubila nadu da će se vratiti u staru vjeru, uzela je jesti i piti. Onda je Allah objavio ovaj ajet naređujući dobrotu i dobročinstvo prema roditeljima, a zabranjujući im pokornost u mnogoboštvu.

Tako je vjerovanje pobijedilo iskušenje srodstva i rodbinskih veza, a ostala je dobrota i dobročinstvo. Vjernik je izložen iskušenjima poput ovog svakog trenutka, zato neka Allahov proglas i Sa'dov postupak budu bajrak spasa i sigurnosti.

* * *

Zatim crta pravu sliku jedne vrste ljudi koja pokorno dočekuje iskušenje mukama, ali koja ima široke zahtjeve kad je u izobilju. Tu sliku crta u nekoliko riječi, potpuno jasnih obrisa i vidljivih crta:

Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha" - a kad neki Allaha radi bude na muke stavljen, on drži da je ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna. A ako pobjeda dođe od Gospodara tvoga, sigurno će oni reći: "Bili smo uz vas!" A zar Allah ne zna dobro ono što je u grudima čijim? (29/10).

Allah dobro zna one koji vjeruju i dobro zna one koji su dvolični (29/11).

Ta vrsta ljudi izjavljuje riječi vjerovanja kad je u izobilju, držeći da ju je lahko nositi i da ništa ne košta, zapravo košta samo toliko koliko je treba izgovarati jezikom, *a kad neki Allaha radi bude na muke stavljen* (29/10), radi

riječi koju je izgovorio kad je bio siguran i zdrav *on drži da je ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna* (29/10), pa je zato dočekuje u strahu, s poremećenim mjerilima u svijesti i poljuljanom vjerom u srcu. On misli da nema gore muke od ove muke koju je preživio, čak ni Allahove, govoreći u sebi: Ovo je teška i bolna kazna iza koje nema ništa, pa zašto ovo trpim radi vjerovanja kad ni Allahova kazna nije gora od ove kazne u kojoj se ja nalazim? Međutim, to je samo miješanje između patnje koju ljudi mogu izdržati i Allahove kazne čiji domet ne zna niko.

Ovo je stav ove vrste ljudi u dočekivanju iskušenja u teškim trenucima:

A ako pobjeda dođe od Gospodara tvoga, sigurno će oni reći: "Bili smo uz vas!" (29/10).

Bili smo uz vas... To je bio njihov stav u teškim trenucima slabosti, iscrpljenosti i pada, loše poimanje i pogrešna procjena. Međutim, kad nastupi izobilje, potvrde se široki zahtjevi, slabi i potlačeni dignu glave, nemoćni i jadni se ohrabre govoreći: *"Bili smo uz vas!"* (29/10).

A zar Allah ne zna dobro ono što je u grudima čijim? (29/10).

Zar On ne zna šta kriju te grudi, strpljivost ili očaj, vjeru ili dvoličnost? Ko je taj koga oni varaju, koga to oni obmanjuju?

Allah dobro zna one koji vjeruju i dobro zna one koji su dvolični (29/11).

On će ih otkriti pa će znati, jer je i iskušenje bilo radi toga da se raspoznaju oni koji vjeruju i da se otkriju oni koji su dvolični.

Zaustavit ćemo se jedan trenutak pred preciznim kur'anskim izrazom koji otkriva mjesto greške u ovoj vrsti ljudi kada kaže:

On drži da je ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna (29/10)...

Nije greška u tome što njihova strpljivost oslabi pri podnošenju mučenja, jer se nešto slično događa iskrenim vjernicima u pojedinim trenucima - ljudska snaga ima granice - međutim, oni i dalje jasno prave razliku u svom poimanju i svom osjećanju između onoga što su ljudi u stanju da im priređe od mučenja i kažnjavanja i između velike Allahove kazne, tako da se u njihovim osjećanjima nikad ne miješa ovaj mali prolazni svijet sa velikim vječnim svijetom, čak ni u trenutku kad ljudsko mučenje prevrši mjeru i prevaziđe snagu i moć njihove izdržljivosti... U vjernikovom osjećanju Allaha ne može zamijeniti ništa, bez obzira na to koliko mučenje

prevazišlo njegovu moć i izdržljivost... Ovo je to raspuće između vjerovanja u srcima i dvoličnosti.

Naposlijetku iznosi iskušenje dovođenja u zabludu izlažući uz to neispravno poimanje o odgovornosti i kazni onih koji ne vjeruju i potvrđujući princip pojedinačne odgovornosti i individualne kazne. Ovo je veliki islamski princip koji ostvaruje pravdu u njenim najuzvišenijim vidovima i najboljim okolnostima.

Nevjernici govore vjernicima: "Slijedite naš put, a i mi ćemo nositi grijehe vaše!" - a ne bi ponijeli nijedan grijeh njihov, oni samo lažu, (29/12)

ali će, sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi, i za laži koje su iznosili, doista, će na Sudnjem danu odgovarati (29/13).

Ovo su nevjernici govorili shodno svom plemenskom poimanju rodbinskog snošenja zajedničke krivice i zajedničke odgovornosti. Oni su mislili da su oni u stanju da nose grijeh drugih ljudi koji Allahu druge ravnim smatraju i da oni mogu da ih oslobode tog grijeha. Oni se ironično izruguju kazni na budućem svijetu uopće:

"Slijedite naš put, a i mi ćemo nositi grijehe vaše!" (29/12)

Stoga im odlučno uzvraća potvrđujući da će svaki čovjek individualno biti vraćen svome Gospodaru, da će ga On kazniti prema njegovim djelima i da niko neće nositi tuđe breme:

A ne bi ponijeli nijedan grijeh njihov (29/12)...

Odgovara im da su te njihove riječi puka laž i lažna tvrdnja:

Oni samo lažu (29/12)...

Tovari im breme njihove zablude, njihovog držanja drugih Allahu ravnim i njihovih potvora i laži, kao što im tovari breme onih koje su odveli u zabludu. Kontekst ni ove, međutim, ne oslobađa odgovornosti što su bili u zabludi:

Ali će, sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi, i za laži koje su iznosili, doista, će na Sudnjem danu odgovarati (29/13).

U kontekstu se zatvaraju vrata dovođenja u iskušenje učeći ljude da ih Allah neće kolektivno pozivati na odgovornost već pojedinačno, jer svaki čovjek je odgovoran za ono što sam čini...

* * *

« وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ ، فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ، فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ * فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ ، وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ .

« وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ : اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ، ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ، إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا ، فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ ، وَاعْبُدُوهُ ، وَاشْكُرُوا لَهُ ، إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ * وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ، وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ .

«أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ؟ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ * قُلْ : سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ . ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ ، وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ * وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ، وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ * وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي ، وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ .

« فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا : اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ . فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ . إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * وَقَالَ : إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ ، وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ، وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ ، وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ .

« فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ ، وَقَالَ : إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي ، إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ، وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ ، وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا ، وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ .

« وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ : أَإِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ * أَإِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ ، وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ، وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ ؟ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ : إِلَّا أَنْ قَالُوا : ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ * قَالَ : رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ .

« وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا : إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ ، إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ * قَالَ : إِنَّ فِيهَا لُوطًا . قَالُوا : نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ، لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ .

« وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ ، وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا ، وَقَالُوا : لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ، إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ * إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ * وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ .

« وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ، فَقَالَ : يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ ، وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ ، وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ * فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ ، فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ .

« وَعَادًا وَثَمُودَ ، وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ ، وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ ، وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ .

« وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ ، وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ، فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ .

« فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ . فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ، وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ
الصَّيْحَةُ ، وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ ، وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ، وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ ،
وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ .

« مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا ،
وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ * إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ، وَمَا
يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ .

« خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ، إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ * اتْلُ
مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ ، وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ ،
وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ » ..

Mi smo Nūha narodu njegovu poslali i on je među njima ostao hiljadu, manje pedeset, godina, pa ih je potom zadesio potop, zato što su Allahu druge ravnim smatrali (29/14).

I Mi smo njega i one što su bili u lađi - spasili, i poučnim primjerom svjetovima je učinili (29/15).

A i Ibrāhima. "Allahu se jedino klanjajte" - govorio je on narodu svome - "i Njega se bojte, to vam je bolje, da znate (29/16).

Vi se, mimo Allaha, kumirima klanjate i laži smišljate. Oni kojima se vi, mimo Allaha, klanjate ne mogu vas nikakvom hranom nahraniti; vi hranu od Allaha tražite i Njemu se klanjajte i Njemu zahvalni budite!- Njemu ćete se vratiti" (29/17).

A ako vi smatrate lažnim mene, pa smatrali su lažnim svoje poslanike i narodi prije vas; a poslanik je jedino dužan da jasno obznani (29/18).

Zar ovi ne vide kako Allah sve iz ničega stvara? On će to opet učiniti; Allahu je to, zaista, lako (29/19).

Reci : "Putujte po svijetu da vidite šta je On iz ničega stvorio. I, Allah će to, poslije, po drugi put stvoriti. Allah, zaista, sve može; (29/20)

On kažnjava onoga koga On hoće i milost ukazuje onome kome On hoće, i Njemu ćete se vratiti (29/21).

Njegovoj kazni nećete umaći ni na Zemlji ni na nebu, a nemate, mimo Allaha, ni zaštitnika ni pomagača (29/22).

A onima koji neće da vjeruju u Allahove dokaze i u susret s Njime, njima nije stalo do Moje milosti - njih čeka patnja nesnosna" (29/23).

Odgovor naroda njegova bijaše: "Ubijte ga ili ga spalite!" - ali, Allah ga je iz vatre izbavio. To su, uistinu, dokazi za narod koji vjeruje (29/24).

"Vi ste" - reče on - "mimo Allaha kumire prihvatili da biste u životu na ovom svijetu međusobne prijateljske odnose održavali, a poslije, na Sudnjem danu, jedni drugih ćete se odricati i jedni druge ćete proklinjati, vatra će vaše boravište biti, i niko vam u pomoć neće moći priteći" (29/25).

I Lūt mu jedini povjerava! A Ibrāhim reče: "Ja se selim onamo kuda mi je Gospodar moj naredio, jer je On, uistinu, silan i mudar" (29/26).

I Mi smo mu Ishāka i Jākuba poklonili i potomcima njegovim vjerovjesništvo i Knjigu dali, a njemu na ovom svijetu lijep spomen sačuvali, a na onom će, doista, jedan od onih dobrih biti (29/27).

I Lūta. Kada narodu svome reče: "Vi činite takav razvrat kakav prije vas niko na svijetu nije činio: (29/28)

s muškarcima općite, po drumovima presrećete, i na skupovima svojim najodvratnije stvari činite", - odgovor naroda njegova bijaše: "Učini da nas Allahova kazna stigne, ako istinu govoriš!" (29/29).

"Gospodaru moj", - reče on - "pomozi mi protiv naroda grešnog!" (29/30).

I kad izaslanici Naši Ibrāhimu radosnu vijest donesoše, rekoše: "Mi ćemo uništiti stanovnike onoga grada, jer su njegovi stanovnici nevjernici" (29/31).

"U njemu je Lūt" - reče Ibrāhim. - "Mi dobro znamo ko je u njemu" - rekoše oni -, "mi ćemo njega i porodicu njegovu sigurno spasiti, osim žene njegove, ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti" (29/32).

I kad izaslanici Naši dođoše Lūtu, on se zbog njih sneveseli i uznemiri. "Ne boj se i ne brini se" - rekoše oni -, "mi ćemo tebe i porodicu tvoju spasiti, osim žene tvoje; ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti (29/33).

A na stanovnike ovoga grada spustićemo strašnu kaznu s neba zbog toga što su razvratnici" (29/34).

I od njega smo ostavili vidljive ostatke ljudima koji budu pameti imali (29/35).

A u Medjenu brata njihova Šuajba: "O narode moj," - govorio je on - "Allahu se jedino klanjajte i činite ono za što ćete dobiti nagradu na onom svijetu, a po zemlji, nered praveći, zlo ne radite!" (29/36).

Ali mu oni ne povjerovaše, pa ih zadesi strašan potres i oni osvanuše u zemlji svojoj mrtvi, nepomični (29/37).

A i Āda i Semūda, - ostaci domova njihovih su vam vidljivi -, šejtan im je lijepim postupke njihove predočio, pa ih, iako su razumni bili, od pravog puta odvratio; (29/38)

i Kārūna i faraona i Hāmāna; Mūsā im je jasne dokaze donio, ali su se oni na Zemlji oholo ponijeli i kaznu nisu izbjegli (29/39).

I sve smo prema grijesima njihovim kaznili: na neke vjetar, pun pijeska, poslali, a neke strašnim glasom uništili; neke u zemlju utjerali, a neke potopili. Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli (29/40).

Oni koji, mimo Allaha, zaštitnike uzimaju slični su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju! (29/41).

Allah dobro zna da ovi kojima se oni, pored Njega, klanjaju ništa ne predstavljaju; On je Silni i Mudri! (29/42).

To su primjeri koje Mi ljudima navodimo, ali ih samo učeni shvaćaju (29/43).

Allah je nebesa i Zemlju s razlogom stvorio; to je, doista, pouka onima koji vjeruju (29/44).

Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje i obavljaj namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje namaza je najveća poslušnost! - A Allah zna šta radite (29/45).

Prvi krug završava govorom o Allahovom zakonu kušnje i iskušavanja onih koji izabiru riječ vjerovanja, kako bi On ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu. Ovdje je ukazano na iskušenje mučenjem, iskušenje rodbinskim vezama i iskušenje dovođenja drugih u zabludu.

U ovom krugu kontekst iznosi primjere iskušenja kojima je bila izložena misija pozivanja u vjeru tokom duge historije čovječanstva od Nūha (alejhi's-selam). Ovi primjeri su izloženi kroz situacije koje su doživljavali poslanici kao nosioci poziva Allahu od početka čovječanstva. Kazivanja o Ibrāhimu i Lūtu su nešto opširnija dok su ostala kazivanja sažetija.

U ovim kazivanjima su iznesene razne vrste iskušenja, teškoća i prepreka na putu poziva Allahu.

U kazivanju o Nūhu (alejhi's-selam) dolazi do izražaja veličina uloženog truda ali malog učinka. Naime, on je među svojim narodom ostao hiljadu godina, manje pedeset, ali mu je samo malo njih povjerovalo, *pa ih je potom zadesio potop zato što su Allahu druge ravnim smatrali* (29/14)...

U kazivanju o Ibrāhimu sa njegovim narodom dolazi do izražaja loš odgovor na poziv i prevaga zablude. On je pokušavao da ih uputi koliko je mogao raspravljajući s njima na temelju argumenata i logike, međutim, *odogovr naroda njegova bijaše: "Ubijte ga ili ga spalite!"* (29/24).

U kazivanju o Lūtu dolazi do izražaja hvalisanje porokom i njegovo obznanjivanje, njegovo javno činjenje bez stida i ustručavanja. Dolazi do izražaja pad čovječanstva na najniži stepen devijacije i nastranosti, uz omalovažavanje opomena: *Odgovor naroda njegova bijaše: "Učini da nas Allahova kazna stigne, ako istinu govoriš!"* (29/29)...

U kazivanju o Šuajbu sa Medjenom dolazi do izražaja pravljenje nereda i pobuna protiv istine i pravde, dolazi do izražaja nevjerovanje: *pa ih zadesi strašan potres i oni osvanuše u zemlji svojoj mrtvi, nepomični "* (29/37).

Kazivanje o Ādu i Semūdu ukazuje na uznošenje silom i obijest u blagodatima.

Također kazivanje o Kārūnu, faraonu i Hāmānu ukazuje na prevagu bogatstva, despotizam vlasti i prkos licemjerja.

Ova kazivanja završavaju navođenjem primjera koji govori o slabosti snaga koje se isprriječe na putu pozivanja Allahu. Sve te snage, bez obzira na njihovu moć i vrijeme trajanja, *slične su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju* (29/41).

Ovaj krug završava pozivom Poslaniku (alejhi's-selam) da kazuje Knjigu, da obavlja namaz i da poslije toga stvar prepusti Allahu. *A Allah zna šta radite* (29/45).

* * *

Mi smo Nūha narodu njegovu poslali i on je među njima ostao hiljadu, manje pedeset, godina, pa ih je potom zadesio potop, zato što su Allahu druge ravnim smatrali (29/14).

I Mi smo njega i one što su bili u lađi - spasili, i poučnim primjerom svjetovima je učinili (29/15).

Najpretežnije je da je period njegovog poslanstva u kome je pozivao svoj narod trajao hiljadu, manje pedeset godina. Tom periodu je prethodio jedan neodreden period prije poslanstva, kao što je iza njega uslijedio jedan neodređen period poslije spasa od potopa. To je veoma dug život koji nama sada izgleda neprirodno dug i neobičan u životima pojedinaca. Medutim, mi to primamo iz najistinitijeg izvora na ovom svijetu - a ovo je samo po sebi dokaz njegove istinitosti -pa kada hoćemo ovo da prokomentiramo, možemo reći slijedeće. Broj ljudi je tada bio mali i ograničen, pa nije daleko da je Allah ovim generacijama umjesto brojnosti kompenzirao dužinom života, radi kultiviranja zemlje i produženja života. Međutim, kad su se ljudi namnožili i kad je zemlja izgradena, nije više bilo potrebe za dugim životima. Ovaj fenomen je primjetan u životima mnogih živih bića. Kad god se smanji broj i natalitet, produži se život, kao što je slučaj kod orlova i nekih gmizavaca poput kornjače, tako da život nekih dostiže na stotine godina, dok muhe koje se množe na milione ne žive duže od dvije sedmice. Pjesnik o ovom fenomenu pjeva:

Vodena ptičica ima više ptića,

a sokolica manje sokolića.

Zato je vijek sokola dug, a vijek vodene ptice kratak. Allahu pripada potpuna mudrost i u Njega sve ima mjeru. Hiljadu godina - manje pedeset - nije urodilo osim malim brojem onih koji su povjerovali Nūhu. Potop je odnio ogromnu većinu, a to su oni što su činili nasilje svojim nevjerovanjem i svojim izbjegavanjem Poziva dugi period vremena. Manji broj vjernika se spasio, a to su oni što su bili u lađi. Tako je kazivanje o potopu i lađi postalo *poučan primjer svjetovima* koji im govori o posljedicama nevjerovanja i nasilja kroz stoljeća.

* * *

Poslije kazivanja o Nūhu kontekst prekriva čitava stoljeća da bi došao do velikog poslanstva, Ibrāhimovog poslanstva:

A i Ibrāhima. "Allahu se jedino klanjajte" - govorio je on narodu svome - "i Njega se bojte, to vam je bolje, da znate (29/16).

Vi se, mimo Allaha, kumirima klanjate i laži smišljate. Oni kojima se vi, mimo Allaha, klanjate ne mogu vas nikakvom hranom nahraniti; vi hranu od Allaha tražite i Njemu se klanjajte i Njemu zahvalni budite! - Njemu ćete se vratiti" (29/17).

A ako vi smatrate lažnim mene, pa smatrali su lažnim svoje poslanike i narodi prije vas; a poslanik je jedino dužan da jasno obznani (29/18).

Ibrāhim ih je pozivao jednostavnim i jasnim pozivom u kome nije bilo nikakve kompliciranosti ni nejasnoće. Poziv je tako sistematski i precizno bio izložen da bi bilo dobro da s njim žive današnji protagonisti Poziva...

Otpočeo je sa razjašnjavanjem suštine poziva kojem ih poziva:

Allahu se jedino klanjajte i Njega se bojte (29/16).

Zatim je nastavio onim što će kod njih izazvati ljubav prema ovoj istini i onim što ona sadrži od dobra za njih, ako hoće da znaju gdje je dobro:

To vam je bolje, da znate (29/16).

U ovim riječima krije se nešto što ih motivira da se liše neznanja i da sebi izaberu dobro. One su istovremeno duboka istina, a ne puka retorika!

Na trećem koraku objasnio im je pogubnost vjerovanja koga se oni drže, i to sa nekoliko aspekata: Prvo, da oni, mimo Allaha, kumire obožavaju - a kumir je kip od drveta - što je apsurdno vjerovanje, pogotovo ako je to uzrok da napuste vjerovanje u Allaha... Drugo, oni za ovo vjerovanje nemaju nijedan argument ni dokaz na koji se mogu osloniti već smišljaju laži i proizvode tlapnje stvarajući ih bez prethodnog djela i uvoda i praveći ih od sebe bez ikakve osnove i temelja... I treće, ovi kumiri ne donose im nikakvu korist niti ih mogu kakvom hranom nahraniti:

Oni kojima se vi, mimo Allaha, klanjate ne mogu vas nikakvom hranom nahraniti (29/17).

Na četvrtom koraku usmjerava ih Allahu da od Njega traže hranu, jer je to stvar koja ih brine i koja im je potrebna:

Vi hranu od Allaha tražite (29/17).

Hrana zaokuplja duše, posebno one koje nije obuzelo vjerovanje. Međutim, traženje hrane jedino od Allaha je suština, a ne puko izazivanje simpatija skrivenih u dušama.

Na kraju ih poziva da se okrenu Darovatelju hrane i blagodati, da Njega obožavaju i da Njemu budu zahvalni:

I Njemu se klanjajte i Njemu zahvalni budite! (29/17).

Najposlije im otkriva da nemaju kud pobjeći od Allaha, pa im je bolje da Mu se obrate vjerujući Ga, pokoravajući Mu se i zahvaljujući Mu:

Njemu ćete se vratiti (29/17).

A ako ne povjeruju - poslije svega toga - pa to je bar lahko! To ništa neće štetiti Allahu, Njegov Poslanik ništa neće izgubiti. Mnogi su otprije smatrali svoje poslanike lažnim, a poslanik je jedino dužan da jasno obznani.

A ako vi smatrate lažnim mene, pa smatrali su lažnim svoje poslanike i narodi prije vas; a poslanik je jedino dužan da jasno obznani (29/18).

Ovako ih on uzima korak po korak ulazeći u njihova srca na njihove ulaze i udarajući na njihove strune precizno i duboko. Ovi koraci se ubrajaju u dobar primjer metodike Poziva, primjer koji zaslužuje da ga

protagonisti svake misije prouče i prožive, kako bi ga slijedili u obraćanju dušama i srcima.

* * *

Prije nego što kontekst krene prema kraju kazivanja, on pravi jednu stanku da se obrati svakome onome ko negira poziv u vjeru u Allaha uopće, kao i da se obrati svima onima koji smatraju lažnim vraćanje Allahu, proživljenje i povratak:

Zar ovi ne vide kako Allah sve iz ničega stvara? On će to opet učiniti; Allahu je to, zaista, lako (29/19).

Reci : "Putujte po svijetu da vidite šta je On iz ničega stvorio. I, Allah će to, poslije, po drugi put stvoriti. Allah, zaista, sve može; (29/20)

On kažnjava onoga koga On hoće i milost ukazuje onome kome On hoće, i Njemu ćete se vratiti (29/21).

Njegovoj kazni nećete umaći ni na Zemlji ni na nebu, a nemate, mimo Allaha, ni zaštitnika ni pomagača (29/22).

A onima koji neće da vjeruju u Allahove dokaze i u susret s Njime, njima nije stalo do Moje milosti - njih čeka patnja nesnosna" (29/23).

Ovo je govor usmjeren svakome ko negira Allaha i susret s Njim. Govor čiji je dokaz ovaj Kosmos, a polje nebesa i Zemlja, shodno kur'anskom metodu uzimanja čitavog Kosmosa za polje u kome su izložena znamenja i dokazi vjerovanja. To je otvorena stranica za osjetila i srca po kojoj ona traže Allahova znamenja, vide dokaze Njegove egzistencije i jednoće i istinitost njegovog obećanja i prijetnje. Prizori i pojave u Kosmosu uvijek su prisutni i nikad ne izmiču čovjeku. Međutim, oni gube svoju ozbiljnost zbog dužine prisutnosti i udari njihovih akorda o ljudska srca slabe zbog dužine ponavljanja. Zbog toga časni Kur'an vraća ljude toj sveobuhvatnoj ljepoti i tim prekrasnim znamenjima svojim nadahnutim usmjerenjem koje oživljava prizore i fenomene u srcima i svijestima. On izaziva ljudsku znatiželju i pozornost prema njihovim tajnama i djelovanju. On te prizore i pojave čini Svojim dokazima i argumentima koje oči vide i kojima su ganuta osjećanja. On ne primjenjuje metode intelektualne dijalektike niti logičkih problema u kojima nema

života ni pokreta. Te metode su izvana uvezene i one su bile i ostale strane islamskom mišljenju. U Kur'anu je primjer, program i put...

Zar ovi ne vide kako Allah sve iz ničega stvara? On će to opet učiniti; Allahu je to, zaista, lako (29/19).

Oni posigurno vide kako Allah stvara. Vide to u klici koja se razvija, vide to u jaješcu i embriju, vide to u svemu što nije bilo, zatim bude, a što ljudska moć i ljudi zajedno ili pojedinačno nisu u stanju da stvore ili da tvrde da su to stvorili! Tajna života sama po sebi je čudo, bila je i bit će. Čudo u saznanju nastanka i kako je došlo do njega - a da se ne govori o tome da to neko pokuša ili tvrdi. Za to nema objašnjenja nego da je to djelo Allaha koji stvara u svakom trenutku pred ljudskim očima i svijestima, jer to vide i ne mogu da negiraju!

Ako svojim očima vide stvaranje, pa Onaj ko je stvorio - On će to opet učiniti:

Allahu je to, zaista, lako (29/19).

U Allahovom stvaranju nema ništa da je Njemu (Uzvišenom) teško. Međutim, ovdje se ljudima daju mjere prema njihovim mjerilima. Nešto ponovo uraditi lakše je nego to prvi put napraviti, po njihovoj procjeni. Međutim, prvo stvaranje je kao i ponovno stvaranje, a ponovno stvaranje je kao i prvo stvaranje u odnosu na moć Uzvišenog Allaha. U pitanju je samo usmjerenje volje i riječi *Budi! i ono biva*...

Zatim ih poziva da putuju po svijetu, da prate Allahovo djelo i znamenja u stvaranju iz ničega, u neživom i živom svejedno, pa da vide i shvate da Onaj ko je to prvi put stvorio - On će to i po drugi put učiniti bez muke:

Reci : "Putujte po svijetu da vidite šta je On iz ničega stvorio. I, Allah će to, poslije, po drugi put stvoriti. Allah, zaista, sve može; (29/20).

Putovanje po svijetu otvara očima i srcima nove obzore koje oko nije naviklo i koje srce nije doživjelo. To je dubok osvrt na suptilnu činjenicu. Čovjek živi u mjestu na koje je navikao pa skoro da i ne obraća pažnju ni na šta od njegovih prizora i znamenitosti. Tek kad putuje, kad ide iz jednog mjesta u drugo i kad odlazi na putovanja, onda se probudi njegov osjećaj i njegovo srce na svaki prizor i svaku pojavu u novoj sredini, mada je prolazio pored sličnih i ljepših u svojoj zemlji, ali ne obraćajući na njih pažnju niti ih primjećujući. Vjerovatno se vraća u svoje mjesto sa novim osjećajem i novim duhom da istražuje razmišlja i da se divi onome čemu

nije poklanjao pažnju prije svog putovanja i odsustvovanja. Tako mu prizori i znamenitosti njegovog mjesta počnu mu govoriti o onome za šta on nije mario ili mu to ništa nije kazivalo niti ga je privlačilo!

Uzvišeni Allah je objavio ovaj Kur'an i On je obaviješten o prilazima srcima i tajnama duša.

Reci : "Putujte po svijetu da vidite šta je On iz ničega stvorio" (29/20).

Izraz glagolom u perfektu *šta je On iz ničega stvorio* (29/20), nakon imperativa da putuju po zemlji kako bi vidjeli kako je On počeo stvaranje iz ničega, u duši izaziva konkretnu pomisao: tamo se po zemlji vidi ono što upućuje na nastanak prvog života i na način postanka živih bića na njoj. Takvo nešto su arheološka iskopavanja koja prate pojedini naučnici danas da iz njih saznaju liniju života, da saznaju kako je nastao, kako se raširio i kako se usavršio. Iako nisu dospjeli ni do čega što govori o saznanju tajne života; šta je život, odakle je došao na Zemlju; kako je na njoj nastalo prvo živo biće? - to je smjernica od Allaha da se istražuje nastanak prvog života kako bi se pomoću toga, kad se to spozna, dokazalo ponovno stvaranje...

Pored ove pomisli postoji još jedna druga, a to je da oni kojima se ovaj ajet obraćao prvi put nisu bili osposobljeni za nešto poput ovog naučnog istraživanja koje je nastalo u novije vrijeme, niti su bili tada u stanju da posredstvom toga stignu do željene činjenice - ako je to bio cilj. Stoga je bilo nužno da Kur'an od njih traži jednu drugu stvar koja ulazi u okvire njihovih mogućnosti i od koje će dobiti ono što im olakšava da sebi predstave ponovno stvaranje. Zato je tada bilo potrebno da vide kako je život počeo u bilju, životinji i čovjeku na svakom mjestu. Zato je bilo potrebno da putuju po Zemlji, kao što smo rekli, da se skrene pozornost osjetilima i osjećanjima da vide nove prizore i da se pozovu da razmišljaju i promišljaju o tragovima Allahove moći u stvaranju života koji se javlja u svakom trenu noći i dana.

Postoji i jedna važnija mogućnost koja je u skladu sa prirodom ovog Kur'ana, a to je da on upućuje svoje smjernice koje su u skladu sa životom ljudi u svim njihovim generacijama, svim njihovim nivoima, svim njihovim životnim okolnostima i svim njihovim sredstvima, da svako iz tih smjernica uzme ono što mu omogućavaju životni uvjeti i njegove sposobnosti, ali da u njima ostane jedna linija koja je podesna da vodi život naprijed i da ga uvijek razvija. Zato nema oprečnosti između ove dvije pomisli.

Ovo je bliže i preče.

Allah, zaista, sve može (29/20).

On stvara život i opet ga po drugi put stvara ovom apsolutnom snagom koja nije vezana za ograničena ljudska poimanja i za ono što oni drže zakonima kojima mjere moguće i nemoguće na osnovu saznanja iz svojih ograničenih iskustava!

U Allahovu apsolutnu moć spada da On kažnjava onoga koga On hoće, da se jedino Njemu vraća, da Njemu neće umaći niko i da se Njemu ne može oduprijeti niko:

On kažnjava onoga koga On hoće i milost ukazuje onome kome On hoće, i Njemu ćete se vratiti (29/21).

Njegovoj kazni nećete umaći ni na Zemlji ni na nebu, a nemate, mimo Allaha, ni zaštitnika ni pomagača (29/22).

Kazna i milost slijede Allahovu volju s obzirom na činjenicu da je On objasnio put upute i put zablude, da je stvorio čovjeku predispozicije na osnovu kojih on bira ovo ili ono i olakšava mu oba puta podjednako, tako da on, poslije toga, ima ono što je izabrao. Međutim, čovjekovo usmjerenje ka Allahu i njegova želja za Njegovom uputom dovode ga do Allahove pomoći - kako je On to Sebi propisao - dok njegovo okretanje glave od dokaza Upute vodi ga u zabludu. Odatle je milost i odatle je kazna.

I Njemu ćete se vratiti (29/21).

U izrazu o povratku ima grubosti, što odgovara značenju koje dolazi poslije njega:

Njegovoj kazni nećete umaći ni na Zemlji ni na nebu (29/22).

Vi nemate nikakve snage na ovom svijetu kojom ćete se odbraniti od povratka Allahu. Vi nemate takvu snagu na zemlji, niti snagu u onome što katkad obožavate mimo Allaha, poput meleka i džina, pridajući mu snagu na nebesima.

A nemate, mimo Allaha, ni zaštitnika ni pomagača (29/22).

A gdje je mimo Allaha zaštitnik i pomagač? Gdje je zaštitnik i pomagač među ljudima? Ili među melekima i džinima? Sve su to Allahovi robovi i stvorenja koja ne mogu ni sebi nikakvu korist ni štetu napraviti, a kamoli da mogu nešto drugome?

A onima koji neće da vjeruju u Allahove dokaze i u susret s Njime, njima nije stalo do Moje milosti - njih čeka patnja nesnosna" (29/23).

Čovjek ne gubi nadu u Allahovu milost osim kad njegovo srce ne vjeruje i kad pokida sve veze između sebe i svoga Gospodara. Isto tako, on ne vjeruje osim kad izgubi nadu u vezu svog srca sa Allahom, kad ono izgubi svoju svježinu i kad više nema puta ka Allahovoj milosti. Posljedica i kraj su poznati: *Njih čeka patnja nesnosna* (29/23)...

* * *

Poslije ovog govora umetnutog u sam kontekst kazivanja, a koji je naveden kao govor upućen svakom onome ko negira poziv u vjeru, a Ibrāhimovom narodu implicitno, poslije ovog obraćanja vraća se da objasni odgovor Ibrāhimovog naroda. Ovaj odgovor djeluje čudno i neobično i otkriva koliko se nevjerovanje i nasilje mogu uzoholiti i ponijeti silom i vlašću koju imaju:

Odgovor naroda njegova bijaše: "Ubijte ga ili ga spalite!" - ali, Allah ga je iz vatre izbavio. To su, uistinu, dokazi za narod koji vjeruje (29/24).

Ubijte ga ili ga spalite... bio je odgovor na taj jasni, jednostavni poziv kojim se on obraćao njihovim srcima i umovima, načinom i metodom čiju smo vrijednost objasnili prilikom izlaganja o poslanstvima.

Nasilje je razotkrivalo svoje ružno lice, tako da Ibrāhim (alejhi's-selam) nije bio u stanju da ga otkloni niti da se od njega zaštiti. Ta on je nemoćni pojedinac, on nema snage ni moći. I ovdje intervenira Uzvišena Moć, isto tako otvoreno. Intervenira mudžizom koja narušava navike i običaje ljudi:

Ali, Allah ga je iz vatre izbavio (29/24).

U njegovom izbavljenju iz vatre na neobičan način na koji se to desilo bio je dokaz za onoga čije je srce bilo pripravljeno za vjerovanje. Međutim, njegov narod nije povjerovao uprkos ovom neobičnom dokazu, što je pokazalo da neobične pojave ne vode srca Uputi, već spremnost za Uputu i vjerovanje:

To su, uistinu, dokazi za narod koji vjeruje (29/24).

Prvi dokaz je to izbavljenje iz vatre. Drugi dokaz je nemoć nasilja da naudi jednom čovjeku čije izbavljenje Allah želi. Treći dokaz je da neobične pojave ne upućuju nevjernička srca. To je za onoga ko želi da razmišlja o historiji poziva i poslanstva, o promjeni srca i o faktorima Upute i zablude.

Kontekst nastavlja sa kazivanjem poslije izbavljenja Ibrāhima iz vatre. On je izgubio nadu da će uzvjerovati narod čija srca se nisu razmekšala na jasnu nadnaravnu pojavu, pa im, stoga, u lice kazuje njihovo pravo stanje i iznosi šta će biti s njih, prije nego što ih napusti:

"Vi ste" - reče on - "mimo Allaha kumire prihvatili da biste u životu na ovom svijetu međusobne prijateljske odnose održavali, a poslije, na Sudnjem danu, jedni drugih ćete se odricati i jedni druge ćete proklinjati, vatra će vaše boravište biti, i niko vam u pomoć neće moći priteći" (29/25).

On im govori: Vi ste, mimo Allaha, kumire prihvatili, ne iz uvjerenja u zasnovanost ovog vjerovanja, već što hoćete da ugađate jedan drugom i što hoćete da se međusobno podržavate tim vjerovanjem. Prijatelj neće da ostavi vjerovanje svog prijatelja - kada mu se ukaže istina - zarad održavanja prijateljskih odnosa među vama na račun istine i pravog vjerovanja! Ovo se dešava u zajednicama koje ne uzimaju vjeru ozbiljno, tako da prijatelj udovoljava svom prijatelju na račun vjerovanja, držeći pitanje vjere manje važnim od toga da se razlikuje od prijatelja. Vjerovanje je sasvim ozbiljna stvar, tako ozbiljna da ne prihvaća ravnodušnost, opuštenost i ugađanje.

Zatim im otkriva njihovu stranicu na budućem svijetu, kad ono prijateljstvo koje su se bojali dotaći razlikovanjem u vjeri i koje ih je, čuvajući ga, održavalo u klanjanju kumirima, kad ono na Sudnjem danu postaje neprijatelj, prokletstvo i odricanje:

Na Sudnjem danu, jedni drugih ćete se odricati i jedni druge ćete proklinjati (29/25).

To je dan kada će sljedbenici osjećati mržnju prema onima koje su slijedili, kada će se odricati prijatelji prijatelja, kada će svaka grupa optuživati svoga starješinu da ju je zaveo i kada će svaki zavedeni proklinjati svog prijatelja koji ga je zaveo!

Međutim, to odricanje i proklinjanje neće koristiti ništa niti će od koga odstraniti kaznu:

Vatra će vaše boravište biti, i niko vam u pomoć neće moći priteći (29/25).

Vatra u kojoj su oni njega htjeli spaliti, pa ga je Allah izbavio, međutim, njima nema izbavljenja niti im ima spasa!

Završeno je Ibrâhimovo pozivanje naroda njegova i mudžize u kojoj nema sumnje. Završeno je i jedno i drugo vjerovanjem jednog muškarca, njegova žena nije povjerovala, a to je bio Lût, njegov bratić, kako spominju neke predaje. On je s njim odselio iz Ura Kaldejskog u Iraku u Transjordaniju, gdje su se nastanili.

I Lût mu jedini povjerava! A Ibrâhim reče: "Ja se selim onamo kuda mi je Gospodar moj naredio, jer je On, uistinu, silan i mudar" (29/26).

Zadržat ćemo se pred Lûtovim riječima: *"Ja se selim onamo kuda mi je Gospodar moj naredio"* (29/26), da vidimo zašto se selio. On nije odselio radi spasa, niti je odselio radi zemlje, zarade ili trgovine. On je odselio svome Gospodaru, odselio je da bi mu se približio i pribjegao u Njegovo okrilje. Odselio je Njemu svojim srcem i vjerovanjem prije nego što je odselio svojim mesom i krvlju. Odselio je Njemu da Mu posveti svoj ibadet, da Mu preda svoje srce i da Mu preda cijelo svoje biće u tom svom novom mjestu u koje je odselio, daleko od nevjerovanja i zablude, nakon što nije ostala nikakva nada da će se narod prikloniti Uputi i vjerovanju.

Allah je Ibrâhimu nadoknadio domovinu, narod i porodicu - sve mu je to nadoknadio potomstvom u kome će ostati Allahovo poslanstvo do Sudnjeg dana. Svi poslanici i sva poslanstva poslije njega bili su iz njegovog potomstva. To je ogromna nadoknada na ovom i budućem svijetu:

I Mi smo mu Ishâka i Jâkuba poklonili i potomcima njegovim vjerovjesništvo i Knjigu dali, a njemu na ovom svijetu lijep spomen sačuvali, a na onom će, doista, jedan od onih dobrih biti (29/27).

To je velika darežljivost i velikodušnost u darovanju, koja se ogleda u zadovoljstvu Uzvišenog Allaha čovjekom u kome je ovaploćena predanost Allahu cijelim njegovim bićem i za koga su se nasilnici bili složili da ga spale na vatri, ali sve oko njega je bilo hladno i spasonosno, blagonaklono i milostivo, kao prikladna nagrada.

Zatim dolazi kazivanje o Lûtu neposredno poslije kazivanja o Ibrâhimu, nakon što je odselio svome Gospodaru sa Ibrâhimom. Naselili

su se u dolini Jordan. Potom je Lūt živio sam u jednom od plemena na obalama Mrtvog mora ili Lūtovog mora, kako je kasnije nazvano. Pleme je živjelo u gradu Sodomi. Lūt je postao jedan od pripadnika tog plemena ženidbenim vezama i načinom života.

Desilo se zatim da se u narodu proširila čudna nastranost. Kur'an spominje da se to dogodilo prvi put u historiji čovječanstva. Bila je to, ustvari, nastrana seksualna želja za muškarcima, umjesto za ženama koje je Allah stvorio muškarcima, kako bi se od dva spola stvarale prirodne proizvodne jedinice koje garantiraju produžetak života potomstvom prema urođenoj prirodi nužnoj za sva živa bića, s obzirom na činjenicu da ih je Allah storio u parovima: muško i žensko. Nastrana seksualna želja prema istom spolu nije se dogodila prije ovog Lūtovog naroda:

I Lūta. Kada narodu svome reče: "Vi činite takav razvrat kakav prije vas niko na svijetu nije činio: (29/28)

s muškarcima općite, po drumovima presrećete, i na skupovima svojim najodvratnije stvari činite", - odgovor naroda njegova bijaše: "Učini da nas Allahova kazna stigne, ako istinu govoriš!" (29/29).

"Gospodaru moj", - reče on - "pomozi mi protiv naroda grešnog!" (29/30).

Iz Lūtovih riječi koje upućuje svome narodu primjećuje se da se kod njih manifestiraju svi oblici smutnje. Oni čine razvrat koji niko nije učinio u historiji prije toga: Oni spolno opće sa muškarcima. To je tako prljav i nastran razvrat da to upućuje na nastranost i izopačenost prirode iz osnova. Priroda katkad zastrani prelaženjem granice umjerenosti i čistote sa ženom, pa je i to razvratan grijeh, međutim, to ipak ulazi u okvire i logiku prirode. Što se tiče te druge nastranosti, to je izopćavanje iz prirode svih živih bića. To je izopačenost u fizičkoj i psihičkoj strukturi podjednako. Allah je dao da slast seksualnog čina između supružnika bude u skladu sa velikom linijom života i produžetak u potomstvu koje nastaje ovim činom. On je pripravio biće svakog od supružnika spremnošću za užitkom u ovom činu, psihički i fizički, shodno tom skladu. A kad je riječ o nastranom seksualnom činu, on nema nikakvog cilja. Allah nije pripravio ljudsku prirodu da u njemu nađe užitak shodno nepostojanju cilja od njega. Pa ako neko u njemu i nađe užitak, to znači da se u potpunosti odvojio od prirodne linije, da je postao nakaza koja nema veze sa linijom života!

Oni po putovima presreću pljačkajući imovinu, zastrašujući prolaznike i napadajući muškarce silom ih primoravajući na razvrat. To je

još jedan korak dalje od onog prvog razvrata, pored pljačke, otimačine i sijanja nereda na zemlji...

Oni u svojim klubovima čine najodvratnije stvari. Čine ih javno, grupno i jednoglasno, ne stide se jedan drugog. To je još jedan stepen dalje u razvratu, izopačenost prirode i uznošenje pokvarenošću do te mjere da nema nade u popravak!

Kazivanje je ovdje nešto sažeto. Očito je da im je Lūt u početku izricao naredbe i zabrane na lijep način, da su oni ustrajavali u ovom poslu pa ih je on zastrašio Allahovom kaznom i suočio sa odvratnošću njihovih velikih zlodjela:

Odgovor naroda njegova bijaše: "Učini da nas Allahova kazna stigne, ako istinu govoriš!" (29/29).

Uznošenje i hvalisanje je bačeno u lice opomeni, izazov je popraćen tjeranjem u laž, a zalutalost tolika da se ne može očekivati povratak. Njihov poslanik je kod njih imao opravdanje pa nije preostalo ništa drugo nego da se okrene svome Gospodaru tražeći Njegovu posljednju pomoć:

"Gospodaru moj", - reče on - "pomozi mi protiv naroda grešnog!" (29/30).

Ovdje se spušta zastor nad Lūtovom molbom, da bi se podigao kod udovoljavanja molbi. Na putu meleki zaduženi za izvršenje okružuju Ibrāhima donoseći mu radosnu vijest da će mu se roditi muško dijete koje će biti dobar čovjek, od žene koja je ranije bila nerotkinja:

I kad izaslanici Naši Ibrāhimu radosnu vijest donesoše, rekoše: "Mi ćemo uništiti stanovnike onoga grada, jer su njegovi stanovnici nevjernici" (29/31).

"U njemu je Lūt" - reče Ibrāhim. - "Mi dobro znamo ko je u njemu" - rekoše oni -, "mi ćemo njega i porodicu njegovu sigurno spasiti, osim žene njegove, ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti" (29/32).

Ovaj prizor, prizor meleka sa Ibrāhimom, sažet je na ovom mjestu jer on nije željeni cilj ovdje. Prethodno je u kazivanju o Ibrāhimu rečeno da mu je Allah poklonio Ishāka i Jākuba, a rođenje Ishāka je predmet radosne vijesti u ovom slučaju, ali kazivanje o tome nije opširno ovdje jer je cilj dovršenje kazivanja o Lūtu. Zato je spomenuo da je prolaženje meleka pored Ibrāhima bilo radi donošenja radosne vijesti. Potom su ga obavijestili o svom prvom zadatku:

"Mi ćemo uništiti stanovnike onoga grada, jer su njegovi stanovnici nevjernici" (29/31).

Ibrāhima je obuzela nježnost i milost pa je uzeo melekima spominjati da se u tom gradu nalazi Lūt, da je on dobar čovjek i da nije nasilnik!

Izaslanici su mu odgovorili da bude miran s te strane, otkrivši mu da oni znaju svoju zadaću i da su oni preči da to znaju!

"Mi dobro znamo ko je u njemu" - rekoše oni -, "mi ćemo njega i porodicu njegovu sigurno spasiti, osim žene njegove, ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti" (29/32).

Ona je bila na strani naroda potvrđujući njihova zlodjela i njihovu nastranost, što je čudna stvar.

Kontekst prelazi na treći prizor. Prizor Lūta sa melekima koji su došli u obliku mladića svijetlih lica. On zna ćud svoga naroda i zlo koje očekuje njegove goste od njih, a koje on ne može spriječiti. Zbog toga se on oneraspoloži i njihov dolazak njemu ga uznemiri upravo u ovoj teškoj prilici:

I kad izaslanici Naši dođoše Lūtu, on se zbog njih sneveseli i uznemiri (29/33).

Ovdje kontekst izostavlja nasrtaje naroda na goste i Lūtov dijalog s njima, dok su oni u bjesnilu bolesne nastranosti... Kontekst ide do samog kraja... Pa mu izaslanici otkrivaju istinu o sebi i obavještavaju ga o svojoj zadaći dok je on još u ovoj brizi i nemiru:

"Ne boj se i ne brini se" - rekoše oni -, "mi ćemo tebe i porodicu tvoju spasiti, osim žene tvoje; ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti. A na stanovnike ovoga grada spustićemo strašnu kaznu s neba zbog toga što su razvratnici" (29/33-34).

Ajet slika prizor rušenja koje je pogodilo grad i sve njegove stanovnike - osim Lūta i njegove porodice vjernika. Ovo rušenje je bilo posredstvom kiše i kamena pomiješanog sa blatom. Preteže mišljenje da je to bio vulkan koji je srušio grad i progutao ga spustivši na njega ovu kišu koja prati vulkane.

Ostaci ovog rušenja stoje i danas govoreći o Allahovim znamenjima onima koji pameti imaju i onima koji hoće o njima da razmisle:

I od njega smo ostavili vidljive ostatke ljudima koji budu pameti imali (29/35).

Ovo je bila normalna sudbina za ovo loše drvo koje je istruhlo i usmrdilo se, tako da nije više pogodno da donese plod niti da živi i koje treba samo iščupati i uništiti.

Zatim slijedi aluzija na kazivanje o Šuajbu i Medjenu:

A u Medjenu brata njihova Šuajba: "O narode moj," - govorio je on - "Allahu se jedino klanjajte i činite ono za što ćete dobiti nagradu na onom svijetu, a po zemlji, nered praveći, zlo ne radite!" (29/36).

Ali mu oni ne povjerovaše, pa ih zadesi strašan potres i oni osvanuše u zemlji svojoj mrtvi, nepomični (29/37).

To je aluzija koja objašnjava jedinstvo poslanstva i srž vjerovanja: *Allahu se jedino klanjajte i činite ono za što ćete dobiti nagradu na onom svijetu* (29/36)... Obožavanje Jednog Allaha jeste temelj vjerovanja, a činjenje onoga za što će dobiti nagradu na onom svijetu dovoljna je garancija da će ih to udaljiti od onoga što oni rade na ovom svijetu poput nedozvoljene materijalne zarade koju stiču zakidanjem na litru i kantaru, pljačkanja putnika na putevima koji tuda prolaze radi trgovine, umanjivanja onoga na šta ljudi imaju pravo, pravljenja nereda po zemlji i drskog ponašanja prema ljudima.

Ukratko, spominje da su oni završili tako što nisu povjerovali svome poslaniku i da su kažnjeni propašću i razaranjem, već prema Allahovom zakonu o kažnjavanju nevjernika.

Pa ih zadesi strašan potres i oni osvanuše u zemlji svojoj mrtvi, nepomični (29/37).

Prethodno je objašnjeno značenje strašnog potresa koji je zadesio njihovu zemlju i uzdrmao je poslije užasnog krika koji ih je usmrtio ostavivši ih kao gromom pogođene i nepomične u njihovim kućama, kao kaznu za strah koji su zadavali ljudima kad su na njih vršili napade vičući!

Tu je također i aluzija na uništenje Āda i Semūda:

A i Āda i Semūda, - ostaci domova njihovih su vam vidljivi -, šejtan im je lijepim postupke njihove predočio, pa ih, iako su razumni bili, od pravog puta odvratio; (29/38).

Pripadnici Āda su nastanjivali Ahkaf na jugu Arabijskog poluotoka u blizini Hadramevta, dok je Semūd stanovao u Hidžru na sjeveru poluotoka u blizini Vadi'l-Kura. Ād je uništen ledenim i silovitim vjetrom, a Semūd je uništen strahovitim glasom. Njihovi domovi su ostali poznati Arapima koji pored njih prolaze na svojim putovanjima zimi i ljeti, svojim očima posmatrajući tragove rušenja, nakon moći i vlasti koje su imali. Ova kratka aluzija otkriva tajnu njihove zablude, a to je tajna zablude i drugih:

Šejtan im je lijepim postupke njihove predočio, pa ih, iako su razumni bili, od pravog puta odvratio (29/38).

Imali su pameti i imali su pred sobom dokaze Upute, ali šejtan ih je zaveo i on im je postupke njihove lijepim učinio. Šejtan im je prišao kroz otvoreni prolaz, a to je opčinjenost sobom, dopadljivost djelima koja čine i prevara silom, imetkom i uživanjem koje im je stajalo na raspolaganju. *Pa ih je od pravog puta odvratio (29/38),* jeidnog puta koji vodi vjerovanju, smanjio im priliku *iako su razumni bili (29/38)* - tj. posjedovali su razum,osjetila i pamet.

* * *

Zatim slijedi aluzija na Kārūna, faraona i Hāmāna: *Mūsā im je jasne dokaze donio, ali su se oni na Zemlji oholo ponijeli i kaznu nisu izbjegli (29/39).*

Kārūn je bio iz Mūsāovog naroda i on je taj narod ugnjetavao svojim bogatstvom i svojim znanjem. On nije slušao savjete onih koji su ga savjetovali da čini dobro, da bude umjeren i skroman i da ne čini nasilje i ne pravi nered na zemlji. Faraon je bio tiranin i tlačitelj. Činio je najgnusnija i najgrublja zlodjela. Tlačio je narod i dijelio ga na stranke. Klao je mušku djecu Izraelićana, a žensku u životu ostavljao oholo i nepravedno. A Hāmān mu je bio ministar koji je planirao njegove spletke i bio mu pomagač u nasilju i tlačenju.

Mūsā im je jasne dokaze donio, ali su se oni na Zemlji oholo ponijeli (29/39).

I nije ih zaštitilo bogatstvo, moć i prepredenost. Nije ih to sačuvalo od Allahove kazne. Nije ih to spasilo niti učinilo da izbjegnu Allahovu kaznu. Kazna ih je stigla i ona ih je uništila, kao što će doći:

I kaznu nisu izbjegli (29/39).

* * *

Oni koji su imali moć, imetak i sve uvjete za pobjedu, Allah ih je kaznio sve, nakon što su dugo mučili i patili narod:

I sve smo prema grijesima njihovim kaznili: na neke vjetar, pun pijeska, poslali, a neke strašnim glasom uništili; neke u zemlju utjerali, a neke potopili. Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli (29/40).

Ād je uništio vjetar pun kamenja koje je letjelo udarajući ih i ubijajući; Semūd je uništen strašnim glasom; Kārūn i njegova kuća su u zemlju utjerani, a faraon i Hāmān su potopljeni u moru. Svi su kažnjeni zbog svoje nepravde. *Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli* (29/40).

* * *

Sada i nad sudbinom i stradanjem oholih i nepokornih nevjernika, nasilnika i griješnika kroz stoljeća, sada i nakon govora o kušnji, iskušenju i zavođenju na početku sure, sada navodi primjer pravog stanja snaga koje se sukobljavaju na ovom polju. Postoji samo jedna snaga, a to je Allahova snaga! Snaga drugih stvorenja mimo te snage bijedna je i slaba. Ko se uhvati za tu snagu ili u njoj nađe zaštitu, on je poput slabog pauka koji traži zaštitu u kući od varljivih niti, tako da je on i ono u čemu traži zaštitu jednako:

Oni koji, mimo Allaha, zaštitnike uzimaju slični su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju! (29/41).

Allah dobro zna da ovi kojima se oni, pored Njega, klanjaju ništa ne predstavljaju; On je Silni i Mudri! (29/42).

To su primjeri koje Mi ljudima navodimo, ali ih samo učeni shvaćaju (29/43).

Ovo je neobična ali vjerna slika stanja snage na ovom svijetu. Stanja koje ljudi ponekad zanemaruju pa otuda dolazi do njihove loše procjene svih vrijednosti, do njihovog nakaradnog poimanja svih obaveza i do poremećaja svih mjerila u njihovim rukama. Stoga ne znaju gdje se okrenuti, šta će uzeti za zaštitnika i čemu će se klanjati?

Tada ih obmanjuje moć vlasti držeći da je ona moćna snaga na ovoj zemlji. Uzmu se okretati njoj svojim brigama i svojim željama plašeći je se i strašeći, nastojeći da je zadovolje kako bi od sebe otklonili njenu štetu ili osigurali sebi njenu zaštitu!

Vara ih moć imetka, u kome gledaju snagu koja gospodari sudbinama ljudi i sudbinama života. Okreću mu se dragovoljno i iz straha nastojeći da ga steknu i da se njime uzdignu i zagospodare vratovima kao što misle!

Zavodi ih moć znanja dok misle da je ono osnov snage i imetka i osnov ostalih snaga pomoću kojih kruži i ide unaokolo onaj ko ih posjeduje, nastojeći da mu se približe skrušeno kao da su pobožne sluge u mihrabima!

Zavaravaju ih ove vidljive snage. Zavaravaju ih ove snage koje su u rukama pojedinaca, zajednica i država pa kruže okolo njih i navaljuju na njih kao što kruži leptir oko sijalice, kao što leptir navaljuje na vatru!

Oni zaboravljaju jedinu snagu koja stvara ostale male snage, koja ih posjeduje, koja im daje, koja ih usmjerava i koja ih potčinjava kako hoće i kada hoće.

Zaboravljaju da pribjegavanje ovim snagama, svejedno bile one u rukama pojedinaca, zajednica i država, jeste poput sklanjanja pauka u paukovu kuću... Pauk je slab i nježan insekt, on nema zaštite u svojoj mehkanoj organskoj strukturi niti zaštite u svojoj slaboj kući.

Nema zaštite do Allahove zaštite, nema skloništa do Njegovog skloništa i nema oslonca do Njegovog čvrstog oslonca. Ovo je krupna činjenica o kojoj je Kur'an vodio računa da je utvrdi u srcima vjerničke grupe. Zato je ona s njom jača od svih sila koje joj stanu na put, ona njome gazi oholost silnika na zemlji i ona njome ruši bunkere i utvrde.

Ova se krupna istina učvrstila u svakoj duši, nastanila u svakom srcu, izmiješala sa krvlju i potekla s njom venama, tako da ona više nije riječ koja se izgovara jezikom niti problem koji traži raspravu. Ona je postala nadahnuće koje se stabiliziralo u duši, tako da ništa drugo ne kola ni u osjećanju ni u mašti.

Jedino je Allahova snaga prava snaga. Jedino je Allahova zaštita prava zaštita. Sve drugo je slabo i mizerno, bez obzira koliko se uzdizalo i protezalo, bez obzira koliku moć imalo i koliko nasilje činilo i bez obzira koliko posjedovalo sredstava za tlačenje, nasilje i kažnjavanje.

To je pauk, i ono što posjeduje od moći nije ništa osim niti pauka: *a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju (29/41).*

Protagonisti poziva koji su izloženi iskušenju, patnji, zavođenju i zabludi dostojni su da zastanu pred ovom krupnom činjenicom i da je ne zaboravljaju nijednog trenutka dok se sučeljavaju sa različitim snagama. Ove snage njima škode i nastoje da ih unište. One ih opčinjavaju i nastoje potkupiti... Sve su to paukovi konci u Allahovom računu i u računu vjerovanja kada je ono ispravno i kada se zna suština snaga i kada se pravilno vrednuje i procjenjuje.

Allah dobro zna da ovi kojima se oni, pored Njega, klanjaju ništa ne predstavljaju (29/42).

Oni traže pomoć od zaštitnika koje, mimo Allaha, za zaštitnike uzimaju, a Allah zna pravo stanje ovih zaštitnika. Ovo je ta istina koja je odslikana u prethodnom primjeru... Pauk se zaklanja za paukovu mrežu!

On je Silni i Mudri! (29/42).

On je Jedini Silni, Moćni, Mudri i Ravnatelj ovog bitka.

To su primjeri koje Mi ljudima navodimo, ali ih samo učeni shvaćaju (29/43).

Jedna grupa nevjernika zatvorenih srca i umova uzela je ovo za predmet podsmijeha i ironije. Oni su rekli: Muhammedov Gospodar govori o muhi i pauku. Ova neobična slika nije prodrmala njihova osjećanja jer oni ne shvaćaju i ne znaju: *ali ih samo učeni shvaćaju (29/43)...*

* * *

Potom povezuje tu krupnu istinu koju je predstavio velikom istinom u kreiranju ovog cijelog Kosmosa, na način kako Kur'an veže svaku istinu sa tom velikom istinom:

Allah je nebesa i Zemlju s razlogom stvorio; to je, doista, pouka onima koji vjeruju (29/44).

Tako ovaj ajet dolazi neposredno poslije kazivanja o poslanicima i poslije navođenja primjera koji odslikava pravo stanje snaga u univerzumu. Ajet je u skladu sa prethodnim kazivanjima i povezan je s njima tom primjetnom vezom, vezom svih razasutih činjenica sa istinom koja se krije u stvaranju nebesa i Zemlje u tom preciznom sistemu koji ne zaostaje, ne usporava, ne odstupa i međusobno se ne sudara, jer je to skladna istina u kojoj nema nepravilnosti!

To je, doista, pouka onima koji vjeruju (29/44).

Onima čija su srca otvorena za Allahova kosmička znamenja razasuta po prostranstvima i dubinama Kosmosa i koja se vide u skladu i sistemu tog Kosmosa svugdje dokle pogled dopire. Oni koji vjeruju su ti koji ovo dokučuju jer su njihovi pogledi i osjetila otvoreni za recepciju i shvatanje.

* * *

Na kraju kruga povezuje Knjigu koja je objavljena Muhammedu (alejhi's-selam), povezuje obavljanje namaza i spominjanje Allaha sa Istinom koja je na nebesima i Zemlji i sa nizom poziva Allahu od Nūha (alejhi's-selam).

Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje i obavljaj namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje namaza je najveća poslušnost! - A Allah zna šta radite (29/45).

Uči knjigu koja ti se objavljuje jer je ona tvoj medij poziva, Božanski znamen koji prati taj poziv i istina povezana sa Istinom koja leži u stvaranju nebesa i Zemlje.

I obavljaj namaz jer namaz - kad se obavlja - zaista odvraća od razvrata i od svega što je ružno. Namaz je veza sa Allahom koja svog vlasnika postiđuje da sa sobom ponese velike grijehe i razvratna djela da

sa njima sretne Allaha. Namaz je takvo pročišćenje i oslobađanje da nije u skladu da s njim bude prljavština razvrata i ružnih djela i njihova težina. **Ko klanja namaz koji ga ne odvrati od razvrata i od ružnog djela, on ga još više udaljava od Allaha.**[12] On nije obavio namaz kako je propisan, već ga je obavio formalno a ne propisno... A tu je velika razlika između toga dvoga... Namaz je, kad se obavlja, spominjanje Allaha. *Obavljanje namaza je najveća poslušnost* (29/45), najveća uopće, veća od svakog zanosa i od svake čežnje, veća od svake pobožnosti i skrušenosti.

A Allah zna šta radite (29/45).

Njemu ništa nije skriveno; Njemu ništa nije nejasno. Vi ćete se Njemu vratiti i On će vas nagraditi ili kazniti za ono što radite...

Kraj dvadesetog džuza, slijedi dvadeset i prvi koji počinje riječima Uzvišenog Allaha:

I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način (29/46)...

[12] Prenosi Ibni Džerir pa kaže: Prenio nam je Ismail ibni Muslim od El-Hasana da je rekao: Rekao je Allahov Poslanik... i spomenuo je ovaj hadis.